

Erika Brtáňová – Juraj Rágyanszki

MATEJ MARKOVIČ
(1707 – 1762)
Pramenná edícia

Výskumný ústav
Slovákov
v Maďarsku
MAGYARORSZÁGI SZLOVÁKOK KUTATÓINTÉZETE

Erika Brtáňová – Juraj Rágyanszki

MATEJ MARKOVIČ
(1707 – 1762)
Pramenná edícia

Erika Brtáňová – Juraj Rágyanszki

MATEJ MARKOVIČ
(1707 – 1762)
Pramenná edícia

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku
Békešská Čaba

2022

Vydanie publikácie podporili:

ÚRAD
PRE SLOVÁKOV
ŽIJÚCICH
V ZAHRANIČÍ

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Fond Gábora Bethlena / Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
NKUL-KP-1-2022/2-000830

Recenzenti:

Michal Babiak

Mária Žiláková

Obal:

Martin Kraszlán

Vydavateľ:

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku

Za vydanie zodpovedá:

Tünde Tušková

Typografia a tlačiareň:

Croatica Kft.

ISBN 978-615-5330-23-0

K 300. výročiu znovuzaloženia Sarvaša

OBSAH

I. Matej Markovič a jeho účinkovanie

Matej Markovič – formovateľ sarvaškého spoločenstva	11
Matej Markovič – prvý dolnozemskej slovenskej spisovateľ.....	18
Textovokritická a edičná poznámka.....	34
Použitá literatúra	39

II. Z literárnej tvorby Mateja Markoviča

Z DUCHOVNEJ TVORBY	45
Rafael aneb nebeský tovaryš v ceste.....	45
<i>Díkůčinění za šťastlivě vykonanou cestu a ve zdraví k domácím svým se navrácení.....</i>	<i>45</i>
<i>Modlitba druhá po navracení se z cesty.....</i>	<i>45</i>
<i>Vzdychnutíčko .....</i>	<i>46</i>
<i>Píseň člověka na cestu se ubírajícího .....</i>	<i>47</i>
Jelen dychtící po tekutých vodách	49
<i>Laně má přemilá, Tobě Ducha milosti pokorných proseb srdečně přeji!.....</i>	<i>49</i>
<i>Modlitba ranní .....</i>	<i>67</i>
<i>Modlitba večerní .....</i>	<i>68</i>

Řvání jelenovo	71
<i>Pokoj tobě, milost a požehnání od Krista Ježíše, církvíčko přemilá!</i>	71
<i>Písničky nábožné z osmeryho blahoslavenství Kristového</i>	73
<i>Přídavek písni nábožných</i>	93
Duchovní ohnivý sloup zprovázející nábožné křesťany na cestách	101
<i>Ve jménu tvém, můj Bože, cestu konám</i>	101
<i>Aj já v mém povolání</i>	102
<i>Chvála i velebnost</i>	106
<i>Toběť, Bože, chvály vděčné</i>	107
Z PRÍLEŽITOSTNEJ TVORBY	111
Píseň truchlivá o kobyčkách, které L. P. 1748. do Uher přiletely	111
<i>Modlitba proti kobyčkám</i>	119
Píseň o chvále stavu sedláckého	121
Z NÁBOŽENSKOVÝCHOVNEJ TVORBY	129
Ruční katechizmus	129
História cirkevní Starého i Nového zákona	153
<i>O prvním světě před potopou</i>	153
<i>Článek třetí O potomcích Adamových pobožných a bezbožných</i>	156
Duchovní zrcadlo ženského pohlaví z Písem svatých představen	159
Z ĽUDOVÝCHOVNEJ TVORBY	163
Kratičká historie království uherského	163
Vypsání stolic království uherského	169
ÖSSZEFOGLALÁS	175

I.

**MATEJ MARKOVIČ
A JEHO ÚČINKOVANIE**

Matej Markovič – formovateľ sarvaškého spoločenstva

Mesto Sarvaš (Szarvas) v Békešskej stolici bolo znovuzaložené v roku 1722 po oslobodení južných uzemí Uhorska spod moci Turkov a po uzavretí mierovej zmluvy v Sriemskych Karlovciach (1699). Ešte predtým územie mesta pripadlo kráľovskej komore. Podľa slov Michala Žilinského bolo v tom čase vyľudnené a spustnuté: „Medzitým mýlil by sa, kto by sa domnieval, že teda táto ináč požehnaná zem mala nejakú cenu. Nikto tu vtedy neoral a nesial. Na 10-20 míľ vzdialenosti človek nič iného nevidel ako vysokú, hustú trávnu, široko-ďaleko sa rozprestierajúce močariny a tu i tam pozostatky a zrúcaniny niekdajších dedín.“¹ V roku 1719 proviantný komisár a komorský radca Ján Juraj Harruckern sa uchádzal u kráľa Karola III. o békešské majetky a spolu s niekoľkými ďalšími lokalitami v Békešskej stolici dostal aj sarvašské územie.

Prvou úlohou nového zemepána bolo založenie nových osád. Harruckern oslovil najmä slovenské obyvateľstvo žijúce v Hornom Uhorsku a snažil sa ho získať niekoľkými priaznivými sľubmi. Osadníci vyjadrili svoje požiadavky v piatich bodoch:

1. aby podľa svojho presvedčenia mohli slúžiť pánu Bohu a aby im bola zabezpečená sloboda viery a náboženstva;
2. aby za istý čas boli oslobodení od urbára a iných daní a platieb;
3. aby sa presne uviedlo v zmluve, koľko budú platiť ročne a koľko robiť panstvu po uplynutí toho času;

¹ Žilinský, Michal: *Dejepis mestečka Sarvaš a opis jeho súčasných pomerov*. Békéšska Čaba : Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2004, s. 19.

4. aby im bolo dovolené postaviť pre obecné potreby suchý mlyn a aby im zabezpečené bolo slobodné užívanie krčiem, jatiek, rybolovu;

5. aby im z panských lesov bolo pridelené potrebné drevo na stavanie chrámov a domov.²

Požiadavky osadníkov sa dostali aj do zmluvy so zemepánom, ktorá bola podpísaná 23. júla 1722. V tento deň si Sarvašania pripomínajú založenie svojho mesta. Prví osadníci prišli z rôznych oblastí dnešného Slovenska, boli evanjelici a hovorili prevažne stredoslovenským nárečím. Mesto sa začalo rýchlo rozvíjať a stalo sa z neho významné stredisko poľnohospodárskej výroby.

V odborných prácach o Slovákoch v Maďarsku³ sa Sarvaš spomína ako prvé kultúrne centrum dolnozemskej Slovákov. Za svoj rozvoj vďačí predovšetkým svojim osvieteným farárom Matejovi Markovičovi st. a Samuelovi Tešedíkovi ml. (1742 – 1820). Tešedíkovo dielo odborníci dobre poznajú.⁴ O Markovičovi sa vie oveľa menej. Niektoré z jeho diel sa nikdy nedostali do tlače a vytlačené práce neboli znovu vydané. V maďarskom prostredí základnú informáciu o Markovičovi podal József Szinnyei vo svojom slovníku ešte na začiatku 20. storočia. V šiestom zväzku Biografického lexikónu Slovenska (2017) nájdeme

---

² Žilinský, Michal: c. d., s. 21.

³ Žiláková, Mária: Sarvašania a slovenský jazyk. In: *275 rokov v Sarvaši. Sympóziu o Slovákoch v Maďarsku*. Ed. Ján Chlebnický. Békéšska Čaba : Slovenský výskumný ústav v Békešskej Čabe, 2001, s. 104; Divičanová, Anna: Úvod k etnickému charakteru Sarvaša (Mozaika etnických premien). In: *275 rokov v Sarvaši. Sympóziu o Slovákoch v Maďarsku*. Ed. J. Chlebnický. Békéšska Čaba : Slovenský výskumný ústav v Békešskej Čabe, 2001, s. 20 – 21.

⁴ Čečetka, Juraj: *Učiteľ ľudu Samuel Tešedík*. Martin : Matica slovenská, 1952. 101 s.; Tóth, Lajos: *Tessedik Sámuel 1742 – 1820*. Szarvas : Magánkiadás, 1976. 437 s.; *A reformer Tessedik (Tessedik Sámuel összegyűjtött írásai)*. Hlav. red. P. Bálint. Szarvas: Tessedik Sámuel Főiskola, 2002. 427 s.; Dobrotková, Marta: Zemepanské mestečko Sarvaš a Samuel Tešedík. In: *Zemepanské mestá a mestečká v priebehu stáročí*. Eds. Annamária Kónyová – Peter Kónya. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2020, s. 277 – 291.

už presnejšie údaje. M. Markovič sa narodil v stredoslovenskej obci Dobrá Niva 27. februára 1707. Ľudovú školu navštevoval v Dobroči (1715 – 1716). V štúdiu pokračoval v Banskej Štiavnici, v Dvorníkoch, v Banskej Bystrici a v Bratislave. V rokoch 1731 – 1733 študoval teológiu v Jene. Krátky čas pôsobil ako vychovávateľ v rodine Podmanických (Podmaniczkých) a ako kazateľ v Štítniku. Od roku 1734 bol farárom v Sarvaši a na tejto pozícii zotrval až do svojej smrti (14. 4. 1762). Bol agilným evanjelickým farárom, v roku 1754 zvoleným za seniora Békešskej stolice.⁵ Ako senior navrhol Komlóšsku pustu za nové sídlo Slovákov žijúcich v Békésszentandrási, preto je považovaný aj za zakladateľa Slovenského Komlóša (Tótkomlós). Popri svojej pastoračnej činnosti sa venoval aj literárnej tvorbe.⁶

Ako farár mal okrem svojich bežných povinností aj ďalšiu dôležitú úlohu: organizovať život novozaloženého Sarvaša a zaviesť primeraný poriadok v meste. Žiaľ, o jeho práci sa zachovalo len málo primárnych zdrojov. Podľa Szinnyeiho jeho memoáre boli uložené v sarvašskom archíve, ale dnes niet po nich ani stopy. Napriek tomu nepochybujeme, že memoáre skutočne existovali, lebo známy čabiansky farár a historik Ľudovít Haan (1818 – 1891) cituje z nich vo svojich regionálnych historických prácach. To, že túto časť Markovičovej rukopisnej pozostalosti mal Haan skutočne v rukách a dokonca ju vlastnil, dokazuje aj rukopisná kniha, ktorá je uložená v Celoštátnom evanjelickom archíve⁷ a obsahuje odpisy niektorých Markovičových prác. Na prvej strane knihy sa totiž nachádza rukopisný záznam: *Peculium Lud. Augusti Haan VDMin. bcsabensis, 1861.*⁸

⁵ Markovič, Matej (heslo). In: *Biografický lexikón Slovenska VI*. Martin : Slovenská národná knižnica – Národný biografický ústav, 2017, s. 195 – 196.

⁶ Szinnyei, József: *Magyar írók élete és munkái VIII*. Budapest : Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, 1902, s. 646 – 647.

⁷ Markowicz Mátyás szarvasi lelkész munkái. 18. sz. első fele. Lat., szlovák, ném. / Latinské, slovenské a nemecké práce sarvaškého farára Mateja Markoviča z prvej polovice 18. storočia. sign. EOL, AGE VI. 07. Dostupné na: https://library.hungaricana.hu/hu/view/EOL_AGE_06_007/?pg=0&layout=s

⁸ Majetok Lud. Augusta Haana békeškočabianskeho služobníka Slova Božieho, 1861.

S ranou históriou Sarvaša, ktorá je reflektovaná aj v Markovičovom diele, sa možno oboznámiť najmä na základe historických spisov Samuela Tešedíka ml.,⁹ ktorý bol zároveň aj v Markovičovom zaťom.¹⁰ Keď prišiel Markovič do Sarvaša mestská infraštruktúra a inštitucionálny systém neboli rozvinuté. V meste nebola žiadna školská budova, vyučovanie prebiehalo v bývalých tureckých kúpeľoch a fungovali len suché mlyny. Život v meste sťažovalo nielen kultúrne a hospodárske zaostávanie, ale aj roľnícke vzbury a epidémie. V roku 1735 sa cez Sarvaš prehnali účastníci sedliackeho povstania vedeného Petrom (Perom) Jovanovičom Segedíncom, ale Sarvašania sa k nim nepridali. O štyri roky (1739) sa v Sarvaši objavil mor, no podľa Tešedíkovej správy sa vedeniu mesta podarilo úspešne zabrániť rýchlemu rozšíreniu epidémie. Bola nariadená karanténa a mor mal len pätnásť obetí. Aj boj s epidémiou ukázal, že je dôležité, aby veriaci prijímali rady svojho farára, ako píše Tešedík: „*je to krásny dôkaz toho, čo dokáže kňaz s deťmi svojej cirkvi, ak má čistú hlavu, šľachetný charakter a teší sa z lásky a dôvery svojich nasledovníkov.*“¹¹ Tu treba spomenúť, že Markovič popri práci farára kládol veľký dôraz na výchovu k zdravej životospráve. Jeho rukopisné dielo, ktoré je prepracovanou verziou spisu českého vzdelanca Daniela Adama z Veleslavína, sa zachovalo v Celoštátnom

---

⁹ Tessedik, Sámuel: *Szarvasi nevezetessége, azaz Szarvas mezőváros gazdasági krónikája* (1805). Tešedík svoju kroniku mesta Sarvaš napísal v nemčine. Kronika vyšla len v maďarskom preklade. Prvé vydanie prekladu: Tessedik, Sámuel: *Szarvasi nevezetessége, azaz Szarvas mezőváros gazdasági krónikája*. Ed. Gy. Ortutay. Prel. Jenő Nádor. Budapest : Magyarságtudomány, 1938. 152 s.

¹⁰ Tešedík si vzal za ženu Teréziu Markovičovú (1752 – 1791), ktorá bola uznávanou osobnosťou svojej doby. Jej meno bolo známe nielen v celom Uhorsku, ale aj v niektorých kniežacích rodinách v zahraničí pre jej pedagogickú prácu. V Tešedíkovej poľnohospodárskej škole vyučovala spracovanie vlny a tkanie hodvábnymi niťami.

¹¹ Tessedik, Sámuel: *Szarvasi nevezetessége*. In: *A reformer Tessedik (Tessedik Sámuel összegyűjtött írásai)*. Hlav. red. P. Bálint. Szarvas : Tessedik Sámuel Főiskola, 2002, s. 171.

evanjelickom archíve.¹² Na začiatku 18. storočia sa od farárov vyžadovali aj odborné poznatky z medicíny, pretože lekárov bolo vtedy v Uhorsku ešte veľmi málo. Kvôli nedostatku lekárov a lekárnikov mali farári na svojich farách aj lekárne. Prvý profesionálny lekár nastúpil do služby v Sarvaši až v roku 1836.

Z hľadiska organizácie cirkvi bolo dôležité postaviť v Sarvaši kostol vhodný pre komunitu slovenských evanjelikov. V roku 1745 farnosť kúpila väčší zvon za 510 forintov, aby ho mohli dobre počuť roľníci pracujúci na poli a žijúci na samotách – salašoch. Prvá kostolná veža bola postavená z dreva v roku 1746. Markovič ako bojovník proti poverám zakázal zvoniť v novej veži proti búrkam. V roku 1759 získal povolenie na stavbu väčšieho kostola, ktorý používali Sarvašania len do roku 1786. Kostol bol postavený z nekvalitných materiálov a v roku 1788 sa zrútil. Podľa Tešedíkovho vyjadrenia to bolo pre túto dobu typické, lebo protestantom nebolo dovolené stavať z pevnejších materiálov.¹³ Markovič sa okrem zlepšenia materiálnych podmienok cirkevného zboru snažil vplývať na veriacich aj osobne. V roku 1747 zaviedol návštevy veriacich, no Sarvašania to prijali s nedôverou, a preto návštevy zrušil.

Obživu obyvateľov mesta neustále sťažovalo nepriaznivé počasie: silnejší vietor a dlhé zimy. V roku 1748 však zasiahol mesto ďalší mor, keď polia a lesy napadli kobyľky. Tie sarvašskí obyvatelia často ničili neobvyklými prostriedkami a pritom s veľkými nákladmi. Napríklad na ne strieľali pušným prachom, alebo ich zbierali žiaci, ktorí zato dostávali odmenu z obecnej pokladne.¹⁴

---

¹² Pharmacopolium Pauperum anebo Lékařska knižečka nejvíc pro chudé lidí z jisté starodávní knihy v českém jazyku z M. Daniele z Veleslavína v starém Městě Pražském. MDXCV vytlačené skrze Mateje Markovitze v Církví Sarvašské Evangelické nad Kerešem nehodného Slova B. Kazat. vytažená. Léta Páně 1747. sign. EOL, AGE VI. 07.

¹³ Tessedik, Sámuel: c. d., s. 177.

¹⁴ Markovič reagoval na vpád kobyľiek v skladbe *Píseň truchlivá o kobyľkách*, ktorej text uverejňujeme aj v tejto publikácii.

Markovičovou veľkou zásluhou je, že zaviedol prvý obecný a cirkevný poriadok.¹⁵ Poriadok bol vyhlásený na deň svätého Michala roku 1750. Markovič sa ním snažil obmedziť poverové praktiky a usmerniť fungovanie pôrodných báb. Ďalej zakázal prehnané krstné hody, nočné zábavy v krčmách a rušenie poriadku počas svadiieb. Regulácia krstných hodov bola mimoriadne dôležitá, pretože pri väčšom počte detí časté hostiny spôsobovali zbytočne veľké náklady rodinám. Markovič dbal o kultivovaný prejav svojich veriacich. Snažil sa ich odučiť od preklínania a používania hrubých výrazov a nechcel, aby holdovali alkoholu. Poučoval ich o správnej výchove detí, o význame vzdelania, ktoré je predpokladom dobrého povolania a o zdravej životospráve. Markovičovo počínanie poukazuje na jeho osvietenské myslenie. Príkladom je jeho nariadenie, aby sa počas poľných prác s výnimkou nedele zvonilo kostolným zvonom iba raz do týždňa. Lebo keď Sarvašania chodili denne dvakrát alebo trikrát do kostola, viedlo to k vážnym ekonomickým stratám.

Neskôr sa Markovič postaral aj o ďalšie reformné opatrenia. V roku 1760 zakázal tzv. hostitáciu¹⁶ čiže navštevovanie domov žiakmi v predvianočnom čase, keď podľa tradície chodili z domu do domu, rozdávali oblátky a v mene svojho učiteľa želali rodinám veselé sviatky. Učiteľ mal tak naturálnu mzdu (dostával múku, fazuľu, klobásu, vajce atď.) a získal aj dodatočné voľno. Zároveň ale dostával náhradu z obecnej a cirkevnej pokladne. Počas obchôdzok domácností žiaci nechodili do školy tri až štyri týždne a z dôvodu pečenia oblátok sa často dopúšťali krádeže dreva. Oblátky sa piekli v noci, čo dávalo príležitosť

---

¹⁵ Odpis Markovičovho poriadku pod názvom *Ve jménu P. B.: Kratičká správa, porádek neb kázen Cirkvi sarvašské skrze Mateje Markovice kazatele sarvašského predložená 1750* je zachovaný v rukopisnej knihe *Szarvasi Kristoffy protokollum 1734 – 1833*, ktorá je dostupná v Evanjelickom archíve Cirkevného zboru Starého evanjelického kostola v Sarvaši. Dostupné na: https://library.hungaricana.hu/hu/view/D_Szarvas_Kristoffy_Prot_Jkv_1734_1833/?pg=0&layout=s

¹⁶ tzv. hostitáciu – (z lat.) hospes – hosť

k prestupovaniu zavedeného poriadku. O rok neskôr Markovič zrušil aj blažeáciu či koledovanie žiakov. Zákazu predchádzal incident, keď sa niekoľkí žiaci vlámali do jeho pracovne, roztrhali obrázky a mapy a rozbili glóbus.¹⁷ Markovičove nariadenia poukazujú na ambivalentný vzťah cirkvi ku kalendárnym obyčajom. Protestantští farári v 18. storočí niektoré ľudové obyčaje povoľovali, ale iné sa snažili zakázať, ako o tom hovoria aj vyššie uvedené príklady. Za ich konaním však netreba vidieť len protestantské puritánstvo, ale aj ich osvietenenské náhľady.¹⁸

Markovič zomrel pomerne skoro, mal iba päťdesiatpäť rokov. Podľa Žilinského „v staršom veku trpel na podagru (bolesť nôh) a nebol v stave vystúpiť na kanceľ, kázaval teda od oltára. Jeho telo leží tam, kde je terajší rímskokatolícky chrám.“¹⁹ Markoviča ako veľmi schopného cirkevného organizátora a správcu mesta uznávali už jeho súčasníci. Po smrti Samuela Tešedíka st. (1710 – 1749) bol pozvaný za farára do Békešskej Čaby (Békéscsaba) a v roku 1757 kandidoval i na úrad biskupa. Vynikal poznatkami z humanitných vied. Podľa charakteristiky S. Tešedíka ml.: „*veľmi dobre sa vyznal v pedagogike, geografii, histórii a filozofii, a to v jeho dobe nebolo až také typické. Vedomosti vždy odovzdával svojim zverencom praktickým spôsobom.*“²⁰

Matej Markovič svojou všestrannou aktivitou, ktorej súčasťou bola aj literárna tvorba pozostávajúca z duchovnej, príležitostnej, nábožensko-výchovnej a ľudovovýchovnej spisby, formoval sarvašské spoločenstvo a položil základy prvého slovenského kultúrneho centra na území dnešného Maďarska.

---

¹⁷ Tessedik, Sámuel: c. d., s. 178.

¹⁸ Tátrai, Zsuzsanna: Adalékok a népszokások történetéhez a 18. századból (Az evangélikus egyház és a népszokások kapcsolatához). In: *Népi Kultúra – Népi Társadalom. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének Évkönyve XVIII. Folklórműveltség a 18. századi Magyarországon*. Ed. A. Paládi-Kovács. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1995, 249 s.

¹⁹ Žilinský, Michal: c. d., s. 56.

²⁰ Tessedik, Sámuel, c. d., s. 179.

Matej Markovič – prvý dolnozemský slovenský spisovateľ

V monografickej štúdii *Literatúra a kultúra slovenských evanjelikov v Sarvaši (1722 – 1918)*, ktorej rukopis literárny historik Rudo Brtáň poslal sarvašskej slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v auguste 1997, označuje Mateja Markoviča za „prvého dolnozemskeho slovensky a slovansky uvedomelého spisovateľa“.²¹ Markovičov pozitívny vzťah k „rodnej slovenčine a spisovnej češtine“ dokladá úryvkom z jeho listu, napísanom v Sarvaši dňa 24. februára 1762, adresovanom bratislavskému farárovi Michalovi Institorisovi Mošovskému: „*Nediviž se tomu, že Tobě v slovanském jazyku psání posílám, nebo to činím z následujících příčin: jedno to, že v tom jazyku mám zvláštní zalíbení od mladosti mé; druhé to, že v tom jazyku služby Božské vykonávám; třetí to, že nechci jazykem mým (tak mluvě) přirozeným pohrdati, moha rovně tak dobře v něm, jakož v kteremžkoli jiném mínění srdce mého vyjadřiti; čtvrté to, že starodávni Židé, Řekové, Řimané a jiní národové v svém vlastním jazyku psávali; páté to, abych příkladem mým jiné k té pilnosti nějak nakloniti mohl; šesté to, aby slovanská řeč v Uhřích poněkud od konečné zkázy a barbarského mluvení retována byla.*“²² Podľa Brtáňovej mienky Markovič bol nielen „obrancom i oslavovateľom Slovákov a ich reči pred Jurajom Rohoňom, Samuelom Rožnayom a Jánom Kollárom“, ale už „pred Tablicom, Petöfim a Jankom

²¹ Brtáň, Rudo: *Literatúra a kultúra slovenských evanjelikov v Sarvaši (1722 – 1918)*. Archív Ev. a. v. cirkvi v Sarvaši, s. 182.

²² Brtáň, Rudo: c. d., s. 177. (List sa zachoval v súbore korešpondencie M. Institorisa Mošovského, uložený vo fonde Lyceálnej knižnice SAV.)

Kráľom (Syn pustiny) zobrazil ráz dolnozemskej pusty²³. Všetky dnes známe Markovičove literárne práce, okrem dizertácie *Discrimen lucis et tenebrarum, vitae atque mortis* (Rozdiel medzi svetlom a tmou, životom a smrťou, 1732), ktorá vznikla počas jeho štúdia na univerzite v Jene, sú spojené so Sarvašom a jeho okolím, ktoré sa na tri desaťročia stalo jeho domovom. Markovič chcel aj takýmto spôsobom prispieť k zlepšeniu kvality života svojich spoluobyvateľov. Uvedomoval si, že potrebujú duchovne rásť a vzdelávať sa. Práce však svojím významom prekročili hranice dolnozemskeho regiónu.

Najstarším Markovičovým dielom napísaným v spisovnej češtine je zbierka modlitieb a piesní *Rafael aneb nebeský tovariš v ceste* (asi 1737). Na titulnom liste tlače nie je síce uvedené, ani inak vyznačené Markovičovo autorstvo, potvrdzuje ho až neskorší údaj v zozname knižnice už spomínaného M. Institorisa Mošovského.²⁴ Taktiež na titulnom liste chýbajú vydavateľské údaje. Zbierka je adresovaná špecifickému okruhu používateľov, ľuďom vydávajúcim sa na cesty za prácou a zdržiavajúcim sa mimo svojho rodiného a cirkevného spoločenstva. Táto príručka osobnej pobožnosti nie je rozsiahla, obsahuje šesť modlitieb a tri piesne, ktoré sú spojené s konkrétnym časom – s ránom a večerom a s časom pred vydaním sa na cestu a po návrate z cesty.

O tom, že autorstvo sa v dobe pred vydaním Tolerančného patentu v nábožensky zameraných prácach nezvyklo vždy vyznačovať, svedčí aj ďalšia zbierka *Jelen dychtící po tekutých vodách aneb svatý Otčenáš*. V tomto prípade svoje meno a povolanie Markovič zaznamenal na titulnom liste vo forme kryptonymu „*Milého Mého Krista Pána Služebník*“ a tiež na konci predhovoru, kde sigly spojil s časovým údajom o dokončení práce – „*M.M.P.K.S. Roku Páně 1746 dne 22. dubna*“, pričom poradie dvoch sigiel zmenil, takže kryptonym možno rozviesť

²³ Brtáň, Rudo: c. d., s. 181 – 182 a 184.

²⁴ Odpis zoznamu knižnice M. Institorisa Mošovského je uložený v Literárnom archíve SNK v Martine, sign. C 357.

nasledovne: „*Matej Markovič Pána Krista Služebník*“.²⁵ Ďalší údaj identifikujúci Markoviča ako autora nachádzame v predhovore, kde sa zmieňuje o svojom dvanástročnom pôsobení v sarvašskej cirkvi: „*ķterouž z milosti Boží již od dvanácti let na pastvinách zelených pasu, a k vodám tichým přivodím*“. Uvedené spojenie časového údaju s veršom zo žalmu (Žalm 23, 2) je emocionálne pôsobivé. Poetickosťou založenou na biblickej obraznosti a motivike sa vyznačuje celá zbierka, počnúc jej názvom, pri ktorom sa Markovič inšpiroval známym žalmovým veršom, v ktorom sa ľudská duša túžiaca po vzťahu s Bohom prirovnáva k jeleňovi, ktorý hľadá prameň s čistou a sviežou vodou, aby mohol uhasiť svoj smäd: „*Ako jelen dychtí po vodných bystrinách, tak dychtí moja duša po Tebe, ó Bože!*“ (Žalm 42, 2). Takto sa mu podarilo do názvu dostať aj miestopisné označenie svojho bydliska v slovenskom preklade. Biblickým podobenstvom o zbožnom jeleňovi vyzýva Sarvašanov k opusteniu hriešnych zvyklostí a povzbudzuje ich k obnove duchovného života. „*Nechej staré zvyklosti a zvlč z sebe strhané roucho zlobivého Adama rušícího se podle žádostí oklamávajících. Obleč pak roucho poctivé, člověka nového v svatosti a spravedlnosti pravé*“. Postava jeleňa predstavuje pre sarvašskú cirkev nasledovaniahodný ideál kresťanskej zbožnosti: „*Měj vlastnosti jelenovy na sobě a přirození jeho proukaž skutkem*“. Okrem toho podobenstvo odkazuje aj na mimoriadnu životnú okolnosť, usadenie sa na mieste jeleních pastvísk, oplývajúcom hustým trávnatým a krovinatým porastom a trpiacom nedostatkom vody, na ktorého zošľachtenie a zúrodnenie bolo treba vynaložiť mimoriadne veľa námahy a práce. „*Tams' se osadila, pravím (1722), hrstko Izraelova, červičku Jakobův, kdež jeleni svá pastvická a ležiská mívali, prv než lidé tudy chodívali. V ustavičných rovinách, v hrozných buřinách, v bujných šašinách, třtinách, sitinách*

---

²⁵ V exemplári spisu, ktorý je uložený vo fonde Lyceálnej knižnice SAV v Bratislave pod sign. 3662, Markovičovo autorstvo dešifroval pôvodný vlastník knižky Michal Institoris Mošovský, o čom vypovedá Mošovského rukopisná poznámka na prídošti knižky: „*Auctor libellis est Mathias Markovitz, ecclesiae Sarvasiensis V. D. Minister*.“

a nevidaných zroslinách zapřelas' pluhem, zařalas' kosou, zachytilas' srpem a stáda tvá rozličná rozprostřelas'; jako také lidu přebývajícimu v dalekých polích i hovádku žíznivému k občerstvení v nedostatku vod hluboké studnice kopalas'."

Znázornením pôvodného stavu miesta nového domova a procesu jeho kultivácie chce Markovič Sarvašanom ukázať, že rovnakým spôsobom môžu zošľachtiť aj svoje duše a prekonať svoju hriešnu prirodzenosť. Lebo, ako si dokázali poradiť s dravou zverou a vtáctvom a vyklčovať divo rastúce trávy a kry, aby svoje nové bydlisko premenili na bezpečný domov a úrodnú oázu, tak majú zo svojho života vykoreniť hriechy a zlozvyky a žiť spokojne a šťastne podľa zásad kresťanskej morálky. „*Usmrcuj tu divokou zvěř v duši tvé, dej se přeorávat pluhem zákona Božího a dopuř vykářat kosou ostrostí jeho tu smrdutou, ohyzdnou a strařnou buřinu řeredných hříchů tvých, kteráž tě docela nezpůsobnou činí k přináření ovoce dobrých skutků. Nechej staré zvyklosti a zvlč z sebe strhané roucho zlobivého Adama ruřícího se podle řádostí oklamávajících. Obleč pak roucho poctivé člověka nového v svátosti a spravedlnosti pravé.*“ Keďže k mravnosti treba viesť už mládež, k aktívnemu podielu na kresťanskej výchove Markovič pozýva aj svojich dvoch spolupracovníkov, sarvašských učiteľov Jonáša Farkaša a Jána Zacharidesa, ktorých mená nezverejňuje v plnom znení, ale uvádza len ich začiatočné písmená. „*Vy pak školní učitelové, upřimní moji kolegové (J. F. a I. Z.) pomnite, že máte sobě svěřené duřičky drahou krví Krista Pána koupené a tak snažujte se, aby ani jedna nedbanlivostí naší nezhyňula.*“

Miestnu prírodu Markovič chápe ako dôkaz Božieho stvoriteľského diela a prejav mimoriadnej Božej priazne a žičlivosti voči sarvašským osídlencom. Ako príklad uvádza riekú Körös, ktorá predstavuje pre nich vynikajúci zdroj obživy a závlahy a vhodný dopravný spoj. „*Ach! vřak ty náramně umíš chvátati k tekutému, tichému, čistému, rybnému, k plavení způsobnému, hovaďkům i tobě zdravému a užitečnému, časem pak nad Tisu v rozvodnění svém řirřímu Kereři, na jehož břehy se osadila; a z něho vody vářiř, jak k jiným nevypravitedlným potřebám, tak zvlářtně k uskrovnění řízně své.*“ O prírodnom bohat-

stve okolia Sarvaša hovorí Markovič podrobnejšie v latinskom náučnom spise *Brevis relatio de natura et indole regionis campestris* (Krátka správa o prírode a o vlastnostiach rovinatého kraja, 1748), ktorý vyšiel v slovenskom preklade Jána Siráckeho.²⁶

V predhovore zbierky *Jelen dychtící po tekutých vodách* sa ďalej sústreďuje na objasnenie podstaty a významu modlitby v živote kresťana. Vysvetľuje, že modlitba nemá byť len vyjadrením chvály a vďaky Bohu za všetko preukázané dobrodenie, ale aj dôverným priateľským rozhovorom s ním. Výklad základnej kresťanskej modlitby Otčenáša, ktorý tvorí jadro zbierky, podáva vo forme ôsmich samostatných modlitieb, pričom prvú modlitbu venuje úvodnej časti Otčenáša a ďalšie modlitby jeho siedmim prosbám. Úmyslom Markoviča je motivovať Sarvašanonov k sústavnejšiemu a prehlbenejšiemu modlitebnému životu, v ktorom nemá chýbať každodenné ranné a večerné povznesenie ich mysli k Bohu. Súčasťou zbierky sú tiež modlitby viažúce sa k rôznym iným príležitostiam kresťanského života, ako sú zvonenie, prihováranie sa za uzdravenie chorého, vyznanie viery a rozlúčka s mŕtvym.

Aj názov zbierky duchovných piesní *Řvání jelenovo anebo písničky některé z osmerýho blahoslavenství* (1747) vypovedá jasne o jej adresátovi – o sarvaškej cirkvi túžiacej po Božej blízkosti. Svoje autorstvo na titulnom liste Markovič vyznačuje opäť v podobe kryptonymu „M. M. P. K. S.“ a pridáva poznámku, že ide o nové piesne, ktoré pochádzajú z jeho vlastnej autorskej dielne. Jadro zbierky tvorí osem piesní tematicky čerpajúcich z blahoslavenstiev, ktoré Ježiš vyriekol na začiatku svojej reči na vrchu (Evanjelium podľa Matúša, 5. kapitola). Markovič nielen jasne a zrozumiteľne vyložil Ježišovo učenie, ale podal aj skvelý básnický výkon. Text poslednej piesne venoval svojmu mladšiemu synovi Jánovi, ktorého meno „IOHANNES MARKOVYCZ“ možno zložiť z posledných písmen veršových strof, graficky vyznačených ako

---

²⁶ Krátka správa Mateja Markoviča o prírode a o vlastnostiach rovinatého kraja, ktorý dve veľmi dobre známe dácke rieky Marusius (Maruša) a Chryzius (Körös), ako kraj hojne navštevovaný, obtekajú. 1748. In: *Dolnozemský Slovák*, 1997, roč. 17, č. 3.

veľké písmená. Podobne postupoval v ďalšej piesni, ktorá je prvou v Prídavku, ale význam písmen „N.S.K.Y“ zatiaľ nie je jasný. Prídavok obsahuje dve piesne späté s rannou a večernou pobožnosťou, šesť piesní venovaných rozličným námetom z kresťanského života (Božia ochrana, smrteľnosť, koniec pozemského života, túžba po lepšom živote, príprava na smrť, rozlúčka mŕtveho so živými) a štyri vyučujúce piesne reagujúce na šíriace sa hnutia, ako ateizmus, polyteizmus, judaizmus-turcizmus a naturalizmus.

Svoju najpopulárnejšiu zbierku *Sloup ohnivý křesťanské Izraelity na cestách zprovázající* (1756) vydal Markovič na výslovnú žiadosť autorit evanjelickej a. v. cirkvi, ako uvádza v jej predhovore. Pôvodne ju mienil zostaviť iba z vlastných modlitieb a piesní, ale nakoniec zmenil svoj zámer pre svoju zaneprázdnenosť, fyzickú vyčerpanosť, ako aj duchovnú nedostatočnosť a malú skúsenosť.²⁷ Zbierka nemá liturgický, ale skôr príležitostný charakter. Plní tri funkcie: je biblickou čítankou (*Papršleky duchovního ohnivého sloupu počestným co jasné pochodné svítící*), modlitebníkom a spevníkom. Piesne podľa vyznačenej príležitosti rozdeľuje Markovič na tri tematické okruhy: *Písničky lidí počestných* (1. *Písně ranní*, 2. *Písně večerní*), *Rozličné* (1. *Když se člověk z domu vlastního hýbe*, 2. *Lidi v cestě postavených*) a *Po navrácení se z cesty*. Do prvého a druhého okruhu zaraďuje aj po dve vlastné piesne. Pieseň s incipitom *Ve jmenu tvém, můj Bože, cestu konám*²⁸ tvoria prosby o Božie vedenie a ochranu, o šťastnú cestu a úžitok z práce, o požehnanie a ochranu ostatných členov domácnosti, o zdarný návrat domov a o šťastný skon po namáhavom životnom putovaní a uvedenie do Božej slávy. Rovnakú významovú rovinu možno identifikovať aj v piesni s incipitom *Aj ja v mém povolání*.²⁹ Jej prvá časť je vyjadrením absolútnej dôvery Bohu. „*Aj já v mém povolání, Bože, a v opat-*

---

²⁷ Pre nedostupnosť prvého vydania zbierky vychádzame z jej posledného (celkovo piateho) vydania *Duchovní ohnivý sloup*. 2. vyd. Martin : Kníhtlačiarisky účastinársky spolok, 1900, s. 50.

²⁸ *Duchovní ohnivý sloup*, s. 177 – 179.

²⁹ *Duchovní ohnivý sloup*, s. 182 – 186.

rování tvém doufání skládám, budže doma zůstávám, neb na cestu se dávám, od tebe radu, pomoc mám.“ V piesni sa vyznávajú biblické pravdy. Spievajúci vyznáva, že všetko v jeho živote závisí od Božej priazne („*Nadarmo jest vstávati ráno, na noc sedati, neb cestou běžeti v starosti, v pečování, na božském požehnání všecko musí záležeti.*“) a že sa podriaďuje Božej vôli, lebo len tak sa môže vyhnúť nepriaznivým okolnostiam a situáciám, ako sú škody na majetku, prírodné pohromy a telesné újmy („*Jezu! skrz všechny cesty rač mne milost tvá vésti, přeláskavý Pane; na tvé vůli přestávám, co a jakž chceš, za vděk mám, nic mi se zlého nestane. / Ej, nuž na Tě se spustím, Ty mne zachováš, to vím, před škodou a skázou; kráćím-li po cestách tvých, věrně ostříháš noh mých, všudy budu bez úrazu.*“). Obracia sa s prosbou na Pána Ježiša Krista, aby mu odpustil všetky previnenia a očistil svedomie („*Lítostivý a tichý Beránku! sejmi hříchý a nepravosti mé: nehleď na provinění, než mněj se mnou shovení, uzdrav, očisť svědomí mé.*“). Pieseň pokračuje ďalšími prosbami a vrcholí prosbou za ukončenie pozemského putovania v nebi. Piesne *Chvála i velebnost* a *Tobět, Bože, chvály vděčné* tvoria posledný piesňový okruh.³⁰ Už ich incipity naznačujú, že ide o chválospevy. V prvej piesni sa vzdáva chvála za ochranu na cestách, za zdarne vykonanú prácu a šťastný návrat domov. V závere zaznieva prosba o trvalú Božiu starostlivosť a ochranu a o miesto v Božom kráľovstve po dokončení pozemského života. Podobnú motiviku má aj druhá pieseň, ktorá je ale podstatne rozsiahlejšia. Ako nosný motív sa v nej rozvíja cesta do večnosti, pričom sa vyzdvihuje jej nezvyčajnosť a mystickosť a poukazuje sa na nutnosť mať na tejto ceste Božieho sprievodcu, akého mali Štefan a Lazar. Okolnosti Štefanovho a Lazarovho skonu Markovič nerozoberá, zaznamenáva len ich emocionálne prežívanie šťastia a víťazstva: „*Když pak přijde do večných stran jíti cestu nezvyklou nám, průvodu též žádáme; neb cesty tam z těla nikam hned naprosto neznáme. / O přešťastného Štěpána, jenž tě průvodce*

---

³⁰ *Duchovní ohnivý sloup*, s. 186 – 188.

měl, Pána, když se z světa ubíral; tak též anjele Lazar měl, když svým bídám umíral.“

O jedinečnosti zbierky, ktorá spočíva v jej určení trom profesným skupinám – „kupcům, handlířům a řemeselníkům“, treba povedať ešte to, že vyšla o dve desaťročia skôr ako zbierka Juraja Laučeka *Zlatá báně* (1776). Lauček pri jej zostavení postupoval podobne ako Markovič, venoval ju profesnej skupine gemerských baníkov a zahrnul do nej tiež preložené i nové modlitby a piesne.³¹ O popularite Markovičovej zbierky svedčí fakt, že do roku 1900 vyšla v piatich reedíciách. Jej martinské vydanie s mierne pozmeneným názvom *Duchovní ohnivý sloup zpravázející nábožné křesťany na cestách* z roku 1873 evanjelický a. v. farár a spisovateľ August Horislav Škultéty zdôvodňuje nasledovne: „Do toho času milý tento a věrný soudruh pobožných poutníkův téměř cele vymiznul, a jiným nenahražený, nábožná tužba znamenitý nedostatek cítí, čehož důkazem jsou z mnoha stran se ozývající hlasové, snažně žádající vydání podobné knižičky.“³²

K žánru duchovnej piesne má blízko obsah dvoch veršovaných skladieb, ktoré majú znaky príležitostnej epiky a žánrovo ich možno charakterizovať ako časové piesne, lebo sú späté s aktuálnymi udalosťami a témami. Prvá *Píseň truchlivá o kobyilkách, které L. P. 1748 do Uheř přiletely, skrze Matěje Markovice složená a s modlitbou proti nim vytištěná* (1749) je poetickým rozpráváním o prilete kobyliiek.³³ K piesni je pripojený nápev *Proč ten svet bojuje* a o piesňovom charaktere textu informuje aj jej titul (*Píseň truchlivá*) a samotný text skladby (sloveso *zpívati*): „Odkud ale začnu, vám o nich zpívati / z množství-li prv jejich, mám vypravovati.“ Z obsahu piesne je zre-

---

³¹ Podrobnejšie Laučekovu zbierku analyzuje Timotea Vráblová v štúdií Motívy príležitostnosti v Zlatej báni Martina Laučeka. In: *Gemer – Malohont*, roč. 3, 2019, č. 1, s. 144 – 174.

³² *Duchovní ohnivý sloup*, s. 3.

³³ Skladbu publikovala Erika Brtáňová (Niekoľko poznámok k časovej veršovanej skladbe Mateja Markoviča st. In: *Slovenská literatúra*, roč. 56, 2009, č. 2, s. 125 – 135).

teľný Markovičov úmysel vzdelávať súvekého človeka. Lebo nezvyčajný prírodný úkaz sa usiloval zachytiť tak, aby odborné poznatky boli recipientovi textu predložené čo najrozumiteľnejšie. Na názorné opísanie fyzického vzhladu kobyľiek (všetky časti tela, počnúc hlavou a končiac nohami) zvolil prirovnania inšpirované prírodou i bežným životom, preto ich recipient mohol prakticky bez ťažkostí identifikovať.

*Ne velmi jsou velké, hlavy holé mají,
čelo, co zající vyduté zjevují.*

*Jakť se v zimě mete sníh nad hlavu naši,
takť se i kobyľky nad člověkem vznáší.*

*Jako kdy na rolí oves někdo seje,
takového sílu potracují hnoje.*

Udalosť, ktorej Sarvašania boli očitými svedkami, využil na pripomenutie biblickej správy o ôsmej z desiatich egyptských rán (Exodus 10, 1 – 20), prostredníctvom ktorých Boh predviedol svoju moc egyptskému faraónovi a jeho ľudu. Ako sprostredkovateľ intenzívne prežíanej skúsenosti, na čo poukazuje vo svojej latinskej poznámke *Experto crede* (Ver skúsenému), vpád kobyľiek vykladá ako Boží trest alebo Božiu hrozbu.³⁴ Zdôrazňuje trestajúcu a ničiteľskú silu kobyľiek, ktorá pôsobí rovnako deštruktívne ako turecká expanzia, hlad, mor či drahota. Vzťah k nadprirodzenému svetu zvyrazňuje prosbami adresovanými Bohu (*Nyní přiletely od strany polední, / odvrátíť je od nás, Bože převelebný!*) a najmä *Modlitbou proti kobyľkám* uvedenou na konci skladby, ktorá má strategickú funkciu, lebo poskytuje návod, ako možno zvíťaziť nad obávaným a mocným nepriateľom oplývajúcim nadprirodzenou silou. Markovič ňou vedie čitateľa k pokoreniu

---

³⁴ *Nový biblický slovník*. Praha : Návrat domů, 1996, s. 1165.

sa pred Bohom, k prosbe za odpustenie spáchaných hriechov, a tým k učeniu pokánia za seba a zástupne za uhorskú krajinu. Modlitba sprítomňuje nádej na zmenu života.

Skladbu *Píseň o chvále stavu sedláckého, z německého v slovenskou řeč uvedená, i také porozšířená* (1752), ktorá končí kryptonymom *Psal Jistý Adamův Potomek*, ako prácu Mateja Markoviča identifikoval M. Institoris Mošovský.³⁵ Ako sa uvádza na titulnom liste, ide o voľný preklad z nemčiny. Podobne ako v prechádzajúcej skladbe Markovič pripája k skladbe nápev (*Slovo hromu si věčnosti*) a na jej piesňový charakter poukazuje aj v jej úvode (*Merkujte, křesťané milí, / což vám zpívat budú nyní / teď o sedláckém losu!*). Hovorí o zlom sociálnom postavení sedliackeho stavu, ktoré kladie do kontrastu s jeho pôvodom siahajúcim rovnako ako pôvod iných spoločenských vrstiev k prarodičom Adamovi a Eve (*Zdaž Adam nebyl sedlákem? / A všickni sme od něho!*). Vyzdvihuje pracovitú a spoločenskú prospešnosť roľníckeho stavu, ktorý sa stará o obživu všetkých obyvateľov. Umelecky prepracovanejšie sú v skladbe tie miesta, ktoré možno charakterizovať ako arkadické výjavy krajiny. Sú to výseky krajiny s dozrievajúcou úrodou a s ľuďmi pracujúcimi na poli.

*Když kosec vychází s kosou
a má na travniče rosu,
tu rosa jeho řeže,
tu hrubě řádky padají,
hrabáči kopy dělají.
Vtom gazdiná nařeže
hodné škvarky ze slaniny,
omastí-li kašu s nimi.*

---

³⁵ Skadbu do *Antológie staršej slovenskej literatúry* zaradil Ján Mišianik s komentárom, že z dvadsiatich strof uverejňuje „len 10 zaujímavejších.“ (Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1964, s. 546) V úplnosti skladba vyšla až v ďalšom rozšírenom vydaní antológie, ktorej editorkou bola Eva Tkáčiková (Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 1981, s. 490 – 492).

V literárnohistorických prácach sa vyzdvihuje sociálna problematika piesne, jej obhajoba sedliackeho stavu. Jozef Minárik skladbu charakterizuje ako sedliacky lament, ktorý má blízko k jarmočnej piesni.³⁶ Opomenúť nemožno však jej duchovný rozmer, lebo sa v nej poukazuje na Boží poriadok sveta, v ktorom má svoje pevné miesto aj sedliak nasledujúci vo svojom povolaní prarodičov Adama a Evu, ktorí po vyhnaní z raja začali žiť ako roľníci (*Bezbožný by to človek byl, / kto by sedláka potupil.*). Duchovné zameranie textu podčiarkuje záverečné požehnanie adresované kráľovnej Márii Terézii, svetskej a vojenskej vrchnosti, sedliakom a všetkým obyvateľom krajiny.

Na potreby kresťanského vzdelávania reagoval Markovič vydaním príručky *Ruční katechizmus*, v ktorej svoje meno uviedol celé a siglami K. S. naznačil iba svoje povolanie (*Krista služebník alebo kněz sarvašský či kazatel sarvašský*). Príručku vytvoril na základe zbierky kázni *Gaudium super omne Gaudium, Freud über alle Freud!* (Radost zo všetkých najväčšia, 1645) nemeckého barokového vzdelanca, nördlingenského kňaza a superintendenta M. Georga Albrechta (1601 – 1647).³⁷ Články vierouky v nej podáva vo forme otázok a odpovedí, pričom ako mnemotechnickú pomôcku využíva prsty na ruke, aby si preberanú látku mohla osvojiť aj vidiecka mládež bez základného vzdelania: ruka má nahradiť knihu, prsty jej stránky, články prstov verše, slová a písmená. Že pôjde o názorný a zjednodušený výklad katechizmovej nauky naznačuje Markovič už v názve „*Ex Pollice Cyclops*“ (z prsta Kyklopa). Zvolený postup objasňuje na príbehu starovekého maliara Thimanta z Kynthosu, ktorý keď nevedel, ako vtesnať do obrazu celú postavu obra, rozhodol sa namaľovať iba jeho palec, podľa ktorého veľkosti si bolo možné urobiť predstavu o jeho celkovom vzhľade. Nielen zmienka o Thimantovi, ale aj úvodné citované verše z Ovídiových *Listov z Pontu* hovoria o Markovičovom klasickom vzdelaní a o jeho

³⁶ Minárik, Jozef: *Dejiny slovenskej literatúry I*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985, s. 302 a 382.

³⁷ Spis sa nachádza aj vo fonde Lyceálnej knižnice, ktorá je dnes v správe Ústrednej knižnice SAV, sign. BB 67.

sčítanosti. K dvom Ovídiovým veršom pridáva aj dva vlastné verše, aby tak zvýraznil hodnotový základ kresťanského sveta, ktorým je vykupiteľské poslanie Ježiša Krista.

(...) každý statky své miluje
a po člancích je počtuje;
křesťan statky vzals' od Krista,
přivaž je k článkům dočista!

Katechizmus nie je jediné dielo, v ktorom vo väčšej miere využiva Markovič svoje vedomosti z čítania antických autorov, činí tak aj v zbierke *Jelen dychtící po tekutých vodách*, kde sú citovaní Aristoteles, Dioscorides, Cicero, Vergilius, Plinius, Plutarchos, Gaius Julius Solinus. Vojenské umenie starovekého sveta v príležitostnej skladbe *Píseň truchlivá o kobyolkách* reprezentujú vodcovia Xerxes, Scipio Afrikánsky mladší, Gnaeus Pompeius, Hannibal, Stilicho, Iulius Caesar.

S úmyslom priblížiť obsah najdôležitejších častí biblickej správy napísal Markovič veršovanú *Historiu cirkevní Starého i Nového zákona*, ktorú sa až po jeho smrti podarilo vydať Ondrejovi Škultétymu v poľskej Vratislavi (1765). Škultéty k *Historii* pridal svoj známy emotívne ladený predhovor, ktorým sa usiloval „v slovenskej verejnosti dvíhať národnú hrdosť“.³⁸ Prvá časť príručky v prehľade informuje o vybraných biblických udalostiach, druhá časť obsahuje dôležité medzníky cirkevných dejín, počnúc prenasledovaním kresťanov v Ríme, cez cirkevné koncily, cirkevný rozkol medzi kresťanským Východom a Západom (1054), účinkovanie M. Luthera až po moslimských Turkov a rôzne kresťanské hnutia.

Škultéty sa postaral aj o vydanie ďalšej Markovičovej zbierky z pozostalosti *Duchovní zrcadlo ženského pohlaví z Písem svatých představené*, ktorá vyšla v Bratislave (asi 1783). Markovičovo autorstvo je na titulnom liste vyznačené vo verši citovanom z *Listu Rimanom* (8, 28)

³⁸ Tibenský, Ján: *Chvály a obrany slovenského národa*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, s. 101.

siglami „*MilujícíM Boha všecKy věCi nápomáhají k dobrému*“, ktoré možno rozviesť nasledovným spôsobom: „*Matěj Markovic Kristův Ctitel*“. Pre dejiny slovenskej literatúry je dôležité zistenie, že zbierku, ktorá vykazuje znaky epigramatickej lyriky, vytvoril Markovič skôr (pred rokom 1762) ako Jozef Ignác Bajza svoje *Slovenské dvojnásobné epigrammata* (1794), ktoré sú považované za dobový model literárneho diela tohto žánru napísaného v domácom jazyku.³⁹ O epigramatickom charaktere zbierky svedčí hlavne dvojzložková forma veršového útvaru, ktorý tvoria dve štvorveršové strofy, predstavujúce syntakticky a sémanticky uzavreté celky. Kým prvé štvorveršie (suspensio) oboznamuje v skratke s činom biblickej ženskej postavy, druhé štvorveršie (solutio) ho významovo aktualizuje a poskytuje východiskové stanovisko. V niekoľkých prípadoch je obsahom druhej strofy chváloreč, oslavuje sa Božia veľkosť a prozreteľnosť, alebo je štvorveršie komponované v podobe modlitebnej prosby, ako je to v epigrame o Áronovej sestre Miriam, ktorá keď uvidela, utopené faraónove kone, vozy a jazdcov, začala spevom chváliť Boha:

*Sestra Aronova, vzácná prorokyně
Povstala k tvé slávě zpívat, Hospodine,
Vidouci, kterak si zatopil předivně
nepřátelské vozy, jezdce, také koně.*

*Dejž i nám to srdce, ať se veselíme,
kdykoli tvé skutky očima vidíme.
Neb když sobě v bídách poradit nevíme,
tehďáž tvé pomoci vskutku docházíme.*⁴⁰

---

³⁹ Napríklad v epigramoch *Ženské bohatství, Trápeň Jóbové, Na roztržené manželství*. In: Bajza Jozefa Ignáca farára dolno-dubovského *Slovenské dwognásobné Epigrammata* gednako-konco-hlasné, a zwuko-mírné. Prwná knížka obsahující gednako-konco-hlasné. W Trnawe, U Wáclawa Gelinka Privil. Knihotláčára, 1794.

⁴⁰ Ukážky zo zbierky publikovala Erika Brtáňová (Markovičov biblický obraz ženy. In: *Slovenská literatúra*, roč. 66, 2019, č. 5, s. 330 – 345).

Spolu šesťdesiat tri portétov žien je v zbierke zoskupených podľa poradia biblických kníh. Mravno-výchovný obsah zbierky súvisí s úsilím Markoviča prezentovať vzorový obraz kresťanskej ženy. Hoci je zbierka dedikovaná predovšetkým ženám, má stimulovať morálne postoje aj iných skupín – mladých mužov, rodičov, vojakov.

Za typicky osvietenské práce sa v literárnohistorických syntézach označujú okrem už spomínanej skladby *Píseň o chvále stavu sedláckého* aj veršovaný dejepis a zemepis, pôvodne určené pre ľudové školy, ktoré sa zachovali v rukopisnej podobe. Nejde síce o rozsiahle, ale zato informačne veľmi bohaté skladby. Verš tu nie je znakom umeleckosti, ale prostriedkom mnemotechniky, má uľahčiť zapamätanie si preberanej látky. Potvrdzuje sa tu Markovičovo majstrovstvo formulovať dôležité poznatky stručne, ale výstižne. Okruh vedomostí, ktoré podáva *Kratičká historia království uherského* (1745), sa chronologicky dotýka obdobia pred príchodom Húnov a končí začiatkom vlády Márie Terézie, ktorú Markovič pre jej úspechy prirovnáva k panovníkovi Matejovi Korvínovi. S rovnakým dôvtipom rozpráva o stoličiach Uhorska *Vypsání stolic království uherského ve verších* (1745). V záverečnom dodatku sa zmieňuje heslovite aj o uhorskej vrchnosti – o uhorskom kráľovi, uhorských magnátoch, barónoch a zemanoch, o správe uhorskej krajiny a o niektorých jej špecifických stránkach, ako sú najväčšie horstvá, najvýznamnejšie rieky, národnosti, náboženstvá. Do obidvoch textov celkom nápadito vkladá svoje osobné dáta, ktoré ho majú identifikovať ako tvorca. V dejepise Uhorska znamená čas svojho narodenia, ktorý spája s historickou udalosťou, keď sa v potýčke stretli kurucké vojská so Srbmi bojujúcimi na strane cisára (*Když se na svět tento historik narodil, / z Kečkemétu výbech Rác, Uhry skormútil.*). V zemepise Uhorska uvádza dve lokality významne späté s jeho životom. Pri Zvolenskej stolici spomína svoje rodisko (*Dobrona hrad zvrchu v Dobrú Nivu hledí, / v kteréž se geograf tento na svet rodí*), pri Békešskej stolici zase hovorí o svojom bydlisku (*Zemský hrad v Sarvaši, v němž geograf sedí, / z vysokých bášť jeho celú krajnu vidí.*).

Prvý ucelenejší portrét Mateja Markoviča podal Bohuslav Tablic v treťom diele svojich *Pamäti česko-slovenských básnikov alebo veršovcov* (1809).⁴¹ Je zaujímavé, že v ňom spomína iba niektoré z prác. Ľvín jelonovo, Píseň truchlivá o kobyľkách, Ruční katechizmus ani Duchovní zrcadlo ženského pohlaví medzi nimi nenájdeme. Zrejme ich Tablic pri zostavení svojej edície nemal k dispozícii. Kvality Markovičovho básnického umenia hodnotí síce kriticky, poukazuje na jeho nedbalé rýmovanie či „jalové rýmy“, ale jeho spisovateľskú aktivitu úplne nezavrhuje. Svoj posudok uzaviera totiž konštatovaním, že sa mal Markovič radšej venovať prozaickej tvorbe: „Bol by urobil lepšie, keby bol tieto knižičky v próze a bez rýmu zložil.“⁴² Podobne sa o kvalite Markovičových veršov vyjadruje literárny historik Jaroslav Vlček: „Mezi starými skladateli slovenskými, kteří každou látku, jež se jim nahodila, vnucovali do veršů, proslul Matěj Markovič...“⁴³ Z Markovičových prác uvádza iba veršované cirkevné dejiny, dejepis a zemepis a chválospev na sedliacky stav s odôvodnením, že väčšina prác zostala v rukopise, z ktorých vyzdvihuje veršovanú autobiografiu: „Veršovaná autobiografie pak, asi nejzajímavější ze všeho, se ztratila.“⁴⁴ Naopak hodnotenie Štefana Krčméryho, estéta a znalca slovenskej literatúry, je pozitívne: „V Matejovi Markovičovi, kňazovi sarvašskom a autorovi mnohých didaktických skladieb veršovaných je viac, než sa v ňom hľadáva.“⁴⁵ Veršovaný dejepis a zemepis, Sloup ohnivý a Píseň na chválu stavu sedláckého dominujú v hesle zarade-

---

⁴¹ Tablic, Bohuslav: Matej Markovic, kňaz sarvašský. In: *Pamäti česko-slovenských básnikov alebo veršovcov, ktorí sa alebo v Uhorsku narodili, alebo aspoň v Uhorsku žili (1806, 1807, 1809, 1812)*. Preložil, poznámky a doslov napísal Rudo Brtáň. Bratislava : Tatran, 1974, s. 202 – 209.

⁴² Tamže, s. 207.

⁴³ Vlček, Jaroslav: *Dějiny české literatury III. Století osmnácté*. 2. vyd. Praha : L. Mazáč, 1931, s. 104.

⁴⁴ Tamže, s. 104.

⁴⁵ Krčméry, Štefan: Osemnásté stoletie. In: *Literárny archív 1967*. Martin : Matica slovenská, 1967, s. 32.

nom do Encyklopédie slovenských spisovateľov (1984).⁴⁶ Zmieňuje sa o nich aj literárna vedkyňa Eva Tkáčiková v *Dejinách slovenskej literatúry I.* (2009).⁴⁷ Vidíme, že Markovičovo meno sa zo slovenskej literatúry nevytratilo, ale jeho tvorbu málokto dnes pozná komplexnejšie a už vôbec nie z osobnej čitateľskej skúsenosti. K vyplneniu tejto veľkej medzery v recepcii Markovičových prác, ktoré si pre svoju žánrovú rozmanitosť a tematickú pestrosť svedčiacu o všestrannosti a rozhladenosti autora nepochybne zaslúžia pozornosť ako odbornej tak širšej verejnosti, má prispieť aj predložený výber textov.⁴⁸

---

⁴⁶ *Encyklopédia slovenských spisovateľov*. 1. zväzok. Bratislava : Obzor, 1984, s. 405.

⁴⁷ Tkáčiková, Eva: Slovenský literárny barok. In: Sedlák, Imrich a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry I.* Martin – Bratislava : Matica slovenská – Literárne informačné centrum, 2009, s. 141 – 142.

⁴⁸ Do výberu sme nezahrnuli ukážky z dvoch latinských prác, ktoré zostali v rukopise: *Brevis relatio de natura et indole regionis campestris* (Krátka správa o prírode a o vlastnostiach rovinatého kraja, 1748), ktorej väčšiu časť preložil a uverejnil Ján Sirácky, *Epistola ad filium de studiorum methodo* (List adresovaný synovi Jánovi, 1756).

Textovokritická a edičná poznámka

Texty Mateja Markoviča st. publikujeme podľa pôvodných vydaní a rukopisov buď v celom alebo skrátrenom rozsahu:

Raphael aneb Nebesky Towarjss w Ceste to gest: Modliteb a Pjsniček Knížečka Wandrugjcých a poctiwau živnost, podlé obchodu swého na wodě neb zemi wihledáwagjcých. [Púchov] : [D. Chrastina], [1737], s. 26 – 32. Exemplár je neúplný, chýbajú strany 13 – 24. Tlač je uložená v ÚK SAV – Lyceálna knižnica v Bratislave (sign. 3537).

Gelen dychtjcy po tekutých wodách aneb Swatý Otčenáš Milého Mého Krysta Pána obsšrněj wyložený, a na tolik modliteb, kolik proseb se w něm obsahuge, snážnau pilnostj pro sprostých co neysprostěgi rozebraný; s přjdwkem pjsnj některých tehož autora, y modlitbiček vžitečných w nowě složených. [s. l.] : [s. t.], 1746, [s. 3 – 38]. Tlač je uložená v ÚK SAV – Lyceálna knižnica v Bratislave (sign. V. teol. 3662).

Ržwánj Gelenowo, a nebo Pjsničky některé z Osmerýho Blahoslawenství Milého Mého Pána KriSta (s přjdwkem giných nábožných hlasů) k rozssjrenj sláwy Božj, a k spasitedlnému wzdělánj zpěváků slauzjcj, všecky od gednoho a téhož autora, w nowě složené. [s. l.] : [s. t.], 1747, [s. 1 – 3] a 1 – 23. Tlač je uložená v ÚK SAV – Lyceálna knižnica v Bratislave (sign. V. teol. 3662).

Duchovní ohniwý slaup, zprowázející nábožné křesťany na cestách, aneb duchovní a wraucí modlitby a písničky wsseckým pocestným zwlášťe pak kupcům, obchodníkům a remeslníkům, k jich dobrému duchovnímu wzdělánj a posilnění z rozličných nábožných církewních spisů sebrané. (Druhé vydání). Turč. Sv. Martin : Knihtl.

úč. spolok, 1900, s. 177 – 179, 182 – 188. Tlač je uložená v Univerzitnej knižnici v Bratislave (sign. 22.G.02062).

Ex Pollice Cyclops anebo Ručnj Katechizmus, w kterémž pro ty genž neznagj liternj umenj pod obrazem prstů na ruky lidské vkazuj se sprostičce, slawnj czlanky včenj krestánského; negprw w gistém kázanj německém skrze dwogictihodného Pána M. Giřjho Albrechta kazatele Nordlingského předložen nynj pak, skrze Matěge Markovitze K. S. na otázky rozebrán a v slowenský jazyk vweden R. P. 1748. Tlač je uložená v Evanjelickom národnom archíve v Budapešti (Evangélikus Országos Levéltár, sign. AGE VI. 07). Tento spis uverejňujeme v celom rozsahu, spolu aj s textom titulného listu a patitulu.

Hystorya cyrkewnj Starého y Nowého zákona z půwudnjch důwodů sepsaná, sumowně v rytímách obsažená y k obecnému cykrwy prospěchu na swětlo wydaná. Vratislav : [s. t.], 1765, [s. 7 – 11]. Tlač je uložená v Národnej knižnici v Prahe (sign. 54 S 11).

Duchownj zrcadlo ženského pohlawj z Pjsem swatých předstawené, do něhož se manželky y panny gakowéhokoli wěku a stawu, pilně nahlédati magj; k následowánj dobrých a k vtjkánj zlých přjkladů. W Presspurků, k dostánj w Ssimona Petra Webera [1783], s. 3, 5, 8, 10, 15, 17, 24. Tlač je uložená v Národnej knižnici v Prahe (sign. 54 D 48).

Vděčná památka slavných vůdců a králů uherských, f. 14 – 15; Vypsání stolic Království uherského, f. 18. Skladby sa zachovali v odpise s uvedením mena ich vyhotovitele M. K. Výžinkár. Je ním evanjelický farár Miloslav Ludovít Křižan, ktorý skladby prepísal z rukopisnej knihy uloženej na fare v Súľove niekedy začiatkom 20. storočia. Rukopis je uložený v Literárnom archíve SNK v Martine (sign. B 182).

Pjseň truchliwá o kobyľkách, které L. P. 1748. do Uher přiletely, skrze Matěge Markovitze složená, a s modlitbau proti nim wytisštěná. [Prešpurk] : [František Antonín Royer], [1749]. [4] l. Tlač je uložená v Univerzitnej knižnici v Bratislave (sign. BF 67).

Pjseň o chwale stawu sedlackeho z německého gazyka w slowenskau řeč uwedená, y také porossjřená. [s. l.] : [s. t.], 1752, [4] l. Tlač je uložená v ÚK SAV – Lyceálna knižnica v Bratislave (sign. V. teol.

5401). Obsahuje poznámku M. Institorisa Mošovského, že ide o prácu Mateja Markoviča.

*

Pri edičnom spracovaní textov sme uplatnili tieto zásady prepisu:

1. V prvých vydaniach a rukopisoch Markovičových diel sa objavujú dve podoby jeho mena *Markowitz* alebo *Markovic*. Spojenie grafém *cz* sa v maďarskom protestantskom pravopise používalo na označenie hlásky *c*. Vedecká literatúra písaná po maďarsky dodnes používa formu *Markovitz Mátyás*. Takto bola pomenovaná aj jedna z ulíc v Sarvaši. V našej edícii vychádzame z praxe slovenskej literárnej historiografie a prikláňame sa k tvaru *Matej Markovič*.

2. Texty prepisujeme (s výnimkou latinských slov) podľa nasledovných zásad: *ğ* > *g* (sveğruše), *g'* > *g* (*g'*rant), *g* > *j*, *j* > *í*, *rž* > *ř*, *f* > *s*; *ff* > *š*, *v* > *u*, *w* > *v*, *y* > *i*, *au* > *ou*, *cz* > *č*, *tz* > *c*, *ti* > *t*.

3. Začiatocné veľké písmená v úvodných veršoch upravujeme podľa logického interpunkčného zmyslu (odstraňujeme dobový úzus používať veľké písmená na začiatku každého verša).

4. Upravujeme písanie veľkých písmen pri niektorých pojmoch podľa terajšieho úzu, s výnimkou adjektíva *boží* a jeho odvodenín ponechávame v pôvodnej podobe.

5. Zásahy v pôvodnej interpunkcii robíme iba v záujme čitateľskej zrozumiteľnosti obsahu. Preto zväčša rušíme dvojbodky a bodkočiarky a z tohto dôvodu tiež skracujeme neúmerne dlhé súvetia.

6. V záujme čitateľskej zrozumiteľnosti upravujeme aj pôvodnú kvantitu. Zjednocujeme tiež nezhody v dĺžni.

7. Písanie predpôň *s*, *z* ponechávame podľa originálu.

8. Odstraňujeme zdvojené písanie spoluhlások v slovách: *douffaní*, *ssoužen*, *svattost*, *vesselost*, *vinník* a ich odvodenín.

9. Písanie predpôň *ney*, spojky *ay* a cistlovca *ey* upravujeme: *nej*, *aj*, *ej*. Upravujeme tiež písanie slov: *skreyši* > *skrejši*.

10. Podľa súčasnej pravopisnej normy píšeme *i/y*: *audyencye* > *audiencie*, *bazylišek* > *bazilišek*, *cýl* > *cíl*, *cýliti* > *cílití*, *cýrkev* > *církev*, *cýsař* > *císař*, *cýtí* > *cítí*, *Danyel* > *Daniel*, *docházý* > *dochází*, *Ezechyáš* >

Ezechiáš, hledícý > hledící, hříšnicy > hříšnici, hubícý > hubící, chcy > chci, chytrácý > chytráci, kajícý > kající, koncý > konci, krásyt > krásit, Krystus > Kristus, lačnějícý > lačnějící, létajícý > létající, levicy > levice, lkajícý > lkající, mezy > mezi, mnozý > mnozí, mocy > moci, modlitebnícý > modlitebníci, mrzý > mrzí, musý > musí, nacházý > nachází, nebesých > nebesích, nemocy > nemoci, neurazyl > neurazil, nocy > noci, nosývají > nosívají, nouzy > nouzi, okousyl > okousil, osýdlo > osídlo, pocyt > pocit, pocházý > pochází, pomocy > pomoci, prácy > práci, pravicy > pravici, procytiv > procitiv, prosyti > prositi, řícy > říci, slzým > slzím, srdcy > srdci, strygy > strigy, sy > si, sýly > síly, syrotky > sirotky, Tymotej > Timotej, tisýc > tisíc, ubírajícýho > ubírajícího, upějícý > upějící, y > i, věcy > věci, věřícý > věřící, visý > visí, vitrhovali > vytrhovali, vlekoucí > vlekoucí, vycházý > vychází, zločincý > zločinci, zpytuje > zpytuje, zradcy > zradci, zyskat > ziskat, žíznejícý > žíznející.

11. Podľa súčasnej pravopisnej normy píšeme koncovku v imperatívne 2. osoby jednotného a množného čísla: hotŭj > hotuj, merkŭj > merkuj, politŭj > polituj, pozorŭj > pozoruj, rozvažŭj > rozvažuj, rychtŭj > rychtuj, snažŭjte se > snažujte se, usilŭj > usiluj, usmrcŭj > usmrcuj, varŭj > varuj, > zapuzŭj > zapuzuj.

12. Kondicionálne väzby píšeme oddelene: čímžby > čímž by, hneby > hned by, hrešitby > hrešit by, jedlby > jedl by, jenžby > jenž by, kdožbykoli > kdož by koli, kdožbych > kdož bych, kterýby > který by, kteréžby > kteréž by, pánby > pán by.

13. Píšeme spolu: a neb > aneb, bez pochyby > bezpochyby, díků činění > díkůčinění, do cela > docela, do čista > dočista, i hned > ihned, mezi tím > mezitím, na což > nacož, na pravo > napravo, na levo > nalevo, na věky > navěky, tak hle > takhle, taktěž > taktěž, u prostřed > uprostřed, v nově > vnově, v ustřed > vustřed, v zrůstu > vzrůstu, za časté > začasté.

14. Píšeme so spojovníkom časticu -li, -liž: jeli > je-li, mámli > mám-li, budešli > budeš-li, dávali > dáva-li, dosáhneli > dosáhne-li, neníli > není-li, neslyšíšliž > neslyšíš-liž, skoroliž > skoro-liž, takli > tak-li.

15. Upravujeme skrátenú podobu výrazu: abys > abys', cožs > cožs', jenžs > jenžs', kterýchžs > kterýchžs', kopalas > kopalas', nímžs > nímžs', obdarils > obdarils', odvratilas > odvratilas', opustilas > opustilas', pohrdlas > pohrdlas', poněvadžs > poněvadžs', tams > tams', tys > tys', zachytilas > zachytilas', zapřelas > zapřelas', zařalas > zařalas', žes > žes', všaks > všaks'.

16. Rozpisujeme skratky: a t. d. > a tak dále, k. p. > ku příkladu, L. P. > Léta Páně, t. j. > to jest.

17. Biblické citáty ponechávame v kurzíve.

18. Autorove odkazy na citované autority uvádzame v poznámkach pod čiarou a označujeme ich príslušným číslom.

19. Poznámky pod čiarou písané kurzívou sú komentáre editorov k Markovičovým dielam a nie sú súčasťou poznámkového aparátu pôvodných vydaní a rukopisov.

20. Názvy biblických kníh prepisujeme do modernej slovenčiny a rímske číslice nahrádzame arabskými. Naše vysvetlivky označujeme značkou (*), zväčša sa týkajú identifikovania citovaných autorít a vysvetlenia menej známych výrazov.

21. Latinské citáty a termíny prekladáme.

22. Vynechávame slovo *Amen* na konci modlitieb a piesní, ak nie je súčasťou verša. Tiež vynechávame skratku etc. na konci nápevov.

Podakovanie

Ďakujeme za vyhotovenie skenov tlačí doc. Mgr. Ivone Kollárovej, PhD., z Lyceálnej knižnice SAV v Bratislave.

*

Publikácia je tiež výstupom z grantu Vega 2/0045/21 Subjekt – in-tencia – text (Podoby poetiky staršej slovenskej literatúry), Ústav slovenskej literatúry SAV.

Použitá literatúra

- BRTÁŇOVÁ, Erika: Niekoľko poznámok k časovej veršovanej skladbe Mateja Markoviča st. In: *Slovenská literatúra*, 2009, roč. 56, č. 2, s. 125 – 135.
- BRTÁŇOVÁ, Erika: Markovičov biblický obraz ženy. In: *Slovenská literatúra*, 2019, roč. 66, č. 5, s. 330 – 345.
- BRTÁŇOVÁ, Erika: Príspevok Mateja Markoviča k rozvoju dolnozemskej piesňovej kultúry. In: *Medzi ornamentom a umeleckým gestom. Výtvarné umenie a hudba dolnozemských Slovákov*. Ed. M. Babiak – P. Hlásnik – L. Šomráková – B. Unc. Nadlak : Vydavateľstvo – Editura Ivan Krasko, 2020, s. 158 – 164.
- ČEČETKA, Juraj: *Učiteľ ľudu Samuel Tešedík*. Martin : Matica slovenská, 1952. 101 s.
- DOBROTKOVÁ, Marta: Zemepanské mestečko Sarvaš a Samuel Tešedík. In: *Zemepanské mestá a mestecká v priebehu stáročí*. Eds. Annamária Kónyová – Peter Kónya. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2020, s. 277 – 291.
- DIVIČANOVÁ, Anna: Úvod k etnickému charakteru Sarvaša (Mozaika etnických premien). In: *275 rokov v Sarvaši. Sympóziu o Slovákov v Maďarsku*. Ed. J. Chlebnický. Békéšska Čaba : Slovenský výskumný ústav v Békéšskej Čabe, 2001, s. 20 – 28.
- KAMENICKÝ, Miroslav – MRVA, Ivan – TONKOVÁ, Mária – VALACHOVIČ, Pavol: *Lexikón svetových dejín*. Bratislava : Media Trade – SPN, 1997. 320 s.
- Krátka správa Mateja Markoviča o prírode a o vlastnostiach rovinatého kraja, ktorý dve veľmi dobre známe dácke rieky Marusius (Maruša) a Chryzius (Körös), ako kraj hojne navštevovaný, obtekajú. 1748. In: *Dolnozemský Slováč*, 1997, roč. 17, č. 3 (Príloha 24 s.)
- KRČMÉRY, Štefan: Osemnásťe stolieťe. In: *Literárny archív 1967*. Martin : Matica slovenská, 1967, s. 5 – 46.

- MINÁRIK, Jozef: *Dejiny slovenskej literatúry I.* Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985. 375 s.
- MIŠIANIK, Ján: *Antológia staršej slovenskej literatúry.* Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1964. 849 s.
- MIŠIANIK, Ján: *Antológia staršej slovenskej literatúry.* Ed. Eva Tkáčiková. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 1981. 869 s.
- Nový biblický slovník.* Eds. T. Prchal – J. D. Douglas – A. Koželuhová. Praha : Návrat domů, 1996. 1243 s.
- SEDLÁK, Imrich a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry I.* Martin – Bratislava : Matica slovenská – Literárne informačné centrum, 2009. 596 s.
- SZINNYEI, József: *Magyar írók élete és munkái VIII.* Budapest : Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, 1902. 1446 s.
- ŠKVARNA, Dušan: *Lexikón slovenských dejín.* Bratislava : SPN, 1997. 357 s.
- ŠMATLÁK, Stanislav: *Dejiny slovenskej literatúry I. (9. – 18. storočie).* 2. vyd. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2002. 359 s.
- TABLIC, Bohuslav: *Pamäti česko-slovenských básnikov alebo veršovcov, ktorí sa alebo v Uhorsku narodili, alebo aspoň v Uhorsku žili (1806, 1807, 1809, 1812).* Preložil, poznámky a doslov napísal Rudo Brtáň. Bratislava : Tatran, 1974. 299 s.
- TÁTRAI, Zsuzsanna: Adalékok a népszokások történetéhez a 18. századból (Az evangélikus egyház és a népszokások kapcsolatához). In: *Népi Kultúra – Népi Társadalom. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének Évkönyve XVIII. Folklórműveltség a 18. századi Magyarországon.* Ed. A. Paládi-Kovács. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1995, s. 237 – 253.
- TESSEDIK, Sámuel: *A reformer Tessedik (Tessedik Sámuel összegyűjtött írásai).* Hlav. red. P. Bálint. Szarvas : Tessedik Sámuel Főiskola, 2002. 427 s.
- TIBENSKÝ, Ján: *Chvály a obrany slovenského národa.* Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965. 408 s.
- TÓTH, Lajos: *Tessedik Sámuel 1742 – 1820.* Szarvas : Magánkiadás, 1976. 437 s.
- VLČEK, Jaroslav: *Dějiny české literatury III. Století osmnácté.* 2. vyd. Praha : L. Mazáč, 1931. 428 s.
- VRÁBLOVÁ, Timotea: Motívy príležitosti v Zlatej báni Martina Laučka. In: *Gemer – Malohont*, 2019, roč. 3, č. 1, s. 144 – 174.
- ŽILÁKOVÁ, Mária: Sarvašania a slovenský jazyk. In: *275 rokov v Sarvaši. Sympóziu o Slovákov v Maďarsku.* Ed. J. Chlebnický. Békésska Čaba : Slovenský výskumný ústav v Békešskej Čabe, 2001, s. 103 – 110.
- ŽILINSKÝ, Michal: *Dejepis mestečka Sarvaš a opis jeho súčasných pomerov.* Ed. M. Kmeť. Békésska Čaba : Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2004. 212 s.

Archívne pramene

Archív Cirkevného zboru Starého evanjelického kostola v Sarvaši. Szarvasi Kristoffy protokollum 1734 – 1833 / Protokoll Kristoffyho v Sarvaši. bez sign.

Dostupné na: https://library.hungaricana.hu/hu/view/D_Szarvas_Kristoffy_Prot_Jkv_1734_1833/?pg=0&layout=s

Archív Cirkevného zboru Starého evanjelického kostola v Sarvaši. BRTÁŇ, Rudo: *Literatúra a kultúra slovenských evanjelikov v Sarvaši (1722 – 1918)*. bez sign.

Celoštátny evanjelický archív. Markowicz Mátyás szarvasi lelkész munkái. 18. sz. első fele. Lat., szlovák, něm. / Latinské, slovenské a nemecké práce sarvaškého farára Mateja Markoviča z prvej polovice 18. storočia. sign. EOL, AGE VI. 07.

Dostupné na: https://library.hungaricana.hu/hu/view/EOL_AGE_06_007/?pg=0&layout=s

Zdroj obrázkov

Na obálke knihy je medená rytina mesta Sarvaš od Gaspara Bouttatsa (Antwerpen, 1686). Zdroj: Juraj Rágyanszki.

Skeny titulných listov diel *História cirkevní Starého i Nového zákona a Duchovní zrcadlo ženského pohlaví*: Národní knihovna České republiky. Zdroj: knihopisdigital.cz.

Sken titulného listu *Ručného katechizmu*: Celoštátny evanjelický archív v Budapešti, sign. EOL, AGE VI. 07. Zdroj: Hungaricana.

Skeny titulných listov ostatných Markovičových diel: Lyceálna knižnica UK SAV v Bratislave. Zdroj: Ivona Kollárová.

Fotografie evanjelických kostolov v Sarvaši. Zdroj: Bence Szeljak.

Fotografia bronzovej sochy jeleňa v Sarvaši od Gézu Marótiho z roku 1913. Zdroj: Bálint Szeljak.

Portrét Márie Terézie od Martina van Maytensa z roku 1759. Zdroj: Pinterest.

Mapa mesta Sarvaš z roku 1801: Múzeum Samuela Tešedíka v Sarvaši. Zdroj: Zoltán Roszik.

II.

**Z LITERÁRNEJ TVORBY
MATEJA MARKOVIČA**

R A P H A E L

Uneb

U N E B S K Y

T O W A R Y S S W C E,

S T E /

to get:

Modliteb a Břni-
ček Knížecká Wandrugjých

a
Pocriwanžiwnoř, podle Ob-
chodu swého na Wodě
neb na žemi wihle-
dáwagjých.

10. k

Z DUCHOVNEJ TVORBY

Rafael aneb nebeský tovaryš v cestě

Díkůčinění za šťastlivě vykonanou cestu a ve zdraví k domácím svým se navracení

Milostivý Bože a nebeský Otče, díky vzdávám tobě z gruntu srdce svého, že si mi cestu mou předsevzatou šťastlivě pomohl vykonati a skrze stráž svých svatých anjelů z radosti zase k mým milým domácím doprovoditi a především zlým poblouzením i nepřátelmi otcovsky a milostivě ostříhati ráčil, takže nejsem od loupežníků a morderů oškozen a zamordován od lité zveři roztrhán aneb v vodě zatopen i jiných mnohých nešťastných příhod prázden jsa, ani ramena neb některé kosti v těle mém nezlámal a nenarušil. V summě já sem (ne jináče jako mladý Tobiáš skrz anjela Rafaele) zdravý, a čerstvý sem i tam byl sprovázen. To všecko tvému otcovskému opatrování, starosti a nejmocnější strážci připisuji a děkuji. Prosím Tě srdečně, ráčiž mne i mých domácích, přátelů, příbuzných, sousedů, dobrodincův a známých, byť oni kdekoli byli, na potomný^{1*} čas také milostivě ode všeho zlého neštěstí varovati a do své schrány^{2*} přijati na těle i na duši až k životu věčnému spasitedlně dochovati pro Jezu Krista Syna tvého, Pána, Spasitele a Vykupitele mého navěky požehnaného.

Modlitba druhá po navracení se z cesty

Milostivý Bože, studnice dobroty, jistě nejsem hoden všech milosrdenství a pravdy, kteráž si posavád na mé cestě tak hojně služebníku svému dokazoval. Pročež předstupuji před obličej tvůj s díkůčině-

^{1*} *potomný* – nasledující

^{2*} *schrány* – ochrany

ním i prozpěvováním a oslavuji Jméno tvé, že si mne tak otcovsky opatroval, moudře řídil, mocně chránil, mile vodil a až do této chvíle v dobrém zdraví dochoval, mé zboží a statek ostříhal, domácí mé od nemoci. Příbytek od ohně a jiných zlých příhod uchoval a mne opět ve zdraví a dobrém způsobu k domácím připrovdil. Chvál duše má Pána a všechny vnitřnosti mé svaté Jméno jeho, chvál duše má Pána a nezapomínej se na všechny dobrodiní jeho, kterýž vysvobozuje od zahynutí život tvůj, kterýž tě korunuje milosrdenstvím a mnohým slítováním. Zpívati budu Hospodinu, dokudž živ sem. Žalmy Bohu svému zpívati budu, dokudž zde jsem a chvála jeho v ústech mých bude ustavičně. Ó, láskavý Bože můj, jakož si se ke mně tak dobrotivě prokázal, tak ještě neodjímej lásky své ode mne, ale jakož si mne žehnal na poli a cestě, tak také žehnej mně v příbytku a v městě, žehnej koš můj a díží^{3*} mou, vcházení i vycházení mé odsavad až navěky. A pokoj Boží, který převyšuje každý rozum, ostříhej mysli i srdce mého k životu věčnému.

Vzdychnutíčko

Ó, Bože můj jediný, tys' můj všudy Strážce přemocný.
Budže chodím cestou, budže na místě (stojím) sedím.
Ját^{4*}, Paně, tě miluji, nemá^{5*} ale láska ta míry.
Že však tě miluji, říci to jistě mohu.

---

^{3*} *díží* – koryto

^{4*} *ját* – ja

^{5*} *nemát* – nemá

Píseň člověka na cestu se ubírajícího

Zpívá se jako: *V tebet*^{1*} *sem ó můj Bože dan*
Ve jménu Ježíše mého
pomocníka jediného
na cestu se oddávám.
Ó, Bože můj, sám při mne stůj,
neb se tobě poddávám.

Ó, ráč seslat k mé pomoci
anjely tvé ve dne v noci,
aby mne ostříhali^{2*}
a z příhod zlých, nebezpečných
mne vždycky vytrhovali.

Stůj při mne v mém povolání
a dej mi své požehnání,
cožkolivek začínám.
Na vší cestě, v poli, v městě,
buď mne vždy přítomný sám.

Kroky a cesty mé zpravuj,
zdraví a síly uděluj
bych mohl vykonati,
k čemuž si mne dobrovolně
sám ráčil povolati.

---

^{1*} *tebet* – tebe

^{2*} *ostříhali* – ochraňovali

Zlých lidí ráč mne zprostiti,
jenž by se chtěli zmocniti
jmení a zboží mého.
Ty se ujmi a sám přijmi
v ochranu sluhu svého.

Dítky mé z milou manželkou
ráč přijati v ochranu svou,
nikdy jich neopouštěj;
aniž škody, zlé příhody
na ně kdy nahlé dopouštěj.

Dej mi šťastně vykonati
cestu a se zas zhledati
z domácimi milými;
za to ctiti, Tě chváliti
chci se všemi věrnými.

A tak žehnej mne můj Otče!
Ty pak Kriste milostníče,
pozdvihni obličej svůj!
Duchu hosti Ty z milosti
teď i v smrti při mne stůj!

Jelen dychtící po tekutých vodách

*Laně má přemilá,
Tobě Ducha milosti pokorných proseb srdečně přeji!*

Rozpomeň se, církev má milá, podle příležitosti jména svého na slova krále a proroka Davida řkoucího: *Jakož jelen řve (dychtě) po tekutých vodách, tak duše má řve k tobě, ó, Bože. Žízni duše má Boha, Boha živého (a říká): Skoro-liž půjdu a ukáži se před obličejem Božím.*¹ Rozpomeň se, pravím, na slova tato a usiluj se míru jména svého naplniti. Měj vlastnosti jelenovi na sobě a přirození jeho proukaž skutkem. Neslyšíš-liž, kterak jelen řve žízni velikou, až se vnitřnosti jeho pohybují a lesové i údolí ozývají? Neznamenáš-liž, jak dychtí po tekutých vodách, jak se třepetá srdce v životě jeho, aby rozpálené vnitřnosti své občerstviti a ústa žízni vyschlá obvlažiti mohl? Nemáš-liž také duše tvá řvati a dychtiti po Bohu, žízni Boha, Boha živého?

Nemáš-liž žádostivá býti tváře Boží toužebně křičecí: Skoro-liž půjdu a ukáži se před obličejem Božím? Ach, však ty náramně umíš chvátati k tekutému, tichému, čistému, rybnému, k plavení způsobnému, hovadkům i tobě zdravému a užitečnému, časem pak nad Tisu v rozvodnění svém širšímu *Kereši*, na jehožs břehu se osadila; a z něho vodu vážíš jak k jiným nevypravitedlným potřebám, tak zvláště k uskrovnění žízně své! I poněvadž přespříliš k vodám tělesným chvátati umíš, kteréž tělesnou toliko žízeň uhasiti mocné jsou a *každý, kdož pije vodu tuto, žízni bude opět,*² nemáš-liž tím toužebněji po Bohu živém dychtiti, kterýž tě k živým a nesmrtedlným vodám vábí slovy

---

¹ Žalm 42, 1 – 2

² Ján 4, 13

sladkými řka^{3*}: *Ej, všickni žízniví podte k vodám i vy, kteříž nemáte žádných peněz.*⁴ *Kdož by se napil vody této, kterouž já dám jemu, nežíznil by navěky, ale voda, kterouž já dám jemu, bude v něm studnicí vody prejšcíci se k životu věčnému.*⁵ Žízní-li kdo, poď ke mně a napi se. Kdož věří ve mne, jakož dí^{6*} Písmo, řeky (hojných darů Ducha svatého) z břicha jeho poplynou vody živé.⁷ Rabbi Kimchi^{8*}, moudrý Žid, ve výkladu slov Davidových na vrchu oznámených přivozuje tyto příčiny, proč jeleni žádostiví jsou tekutých vod. Totiž proto, poněvadž bydlejí v pustinách, kde se veliký nedostatek vody nachází; a že chřípěmi potahují hady, kteříž jich rozpalují v vnitřnostech, co i Beda^{9*} netají, přitom, aby ujíti mohli přenásledování psů.

Nu, má milá církev, i tys⁶ osaděná v přeširokých pustinách, a to na místě takovém právě, kde Turek před 60 léty zemský svůj hrad měl, v němž ty nyní tvůj modlitební dům máš a místo pověřčivosti mohamedánské Bohu v Trojici jednomu sloužíš. Tams⁶ se osadila, pravím (1722), hřstko Izraelova, červíčku Jakobův, kdež jeleni svá pastviská a ležiská mívali, prv než lidé tudy chodívali. V ustavičných rovinách, v hrozných buřinách, v bujných šašinách, třtinách, sitinách a nevídaných zrostlinách zapřelas⁶ pluhem, zařalas⁶ kosou, zachytilas⁶ srpem a stáda tvá rozličná rozprostřelas⁶; jako také lidu přebývajícimu v dalekých polích i hovádku žíznivému k občerstvení v nedostatku vod hluboké kopalas⁶.

Pomni tedy, ó, laně přemilá, že i tvá duše od přirození jest co suchá poušť, obrazu Božího docela zbavená, pověřčivostí a slepotou hroznou naplněná, v kteréžto ani nejmenší šlepěje spasitelné známosti Božské, ani jedinkou krupěji vody potěšení, ale pouhý strach a zatra-

---

^{3*} řka – hovoriac

⁴ Izaiáš 55, 1

⁵ Ján 4, 14

^{6*} dí – hovorí

⁷ Ján 7, 37 – 38

^{8*} Rabbi Kimchi – David Kimchi (1160 – 1235), komentátor Bible

^{9*} Beda – Beda Ctihodný (672/673 – 735), anglický benediktínský mních a učenec

cení, kamkoli se ohlédneš, nalézaš. Tu divoká zvěř, draví a nemilosrdní vlci, mumlaví medvědové, zubatí vepřové, nenásytné svině, podvodné a lstivé lišky, hltaví ptákové, trkaví volové, nekající a pokáním svým odkládající, začernění v hříších havranové, bujní mezkové, smrtedlní štírové, jedovatí baziliškové, prchliví býkové a tak dále přebývají. Tu buřina nevypravitedlných hříchů, šasina nepravostí, zrostlina pýchy, lakomství, milování zemských rozkoší, tělesných žádostí, chutnání vlastní cti i hodnosti světské a tak dále u veliké hojnosti roste; což nic jiného není, toliko materie ohně pekelného, jehož dým vstupuje navěky věků.

Ach, pomni, pravím, na toto církev drahá! Usmrcuj tu divokou zvěř v duši tvé, dej se přeorávat pluhem zákona Božího a dopusť vykášat kosou ostrostí jeho tu smrdutou, ohyzdnou a strašnou buřinu šeredných hříchů tvých, kteráž tě docela nezpůsobnou činí k přinášení ovoce dobrých skutků. Nechej staré zvyklosti a zveč z sebe strhané roucho zlobivého Adama rušícího se podle žádostí oklamávajících. Obleč pak roucho poctivé člověka nového v svatosti a spravedlnosti pravé. *Kopej ne cisterny děravé, kteréž nedrží vody, ale hledej pramen vod jiných*¹⁰ a chvátej k vodám potěšení Božího. Zvláště doptávej se k studnici té, z níž vytekla krev a voda a ní podpouštěj suchou pustinu duše své vyprahlé.

Pomni, žeš pohltala hady jedovatého nakažení hříšného a zaujatás na duši i na těle, na rozumu i na vůli, na mysli i na srdci, na celém přirození, od vrchu hlavy až do spodku nohy semenem hadím a otravou dědičného zlého. *Národem hříšným a lidem obtíženým nepravostí učiněná si; opustilas Hospodina, pohrdlas svatým Izraelským a odvratilas se zpět. Všecka hlava tvá nedůživá jest a všecko srdce zemdlené. Od spodku nohy až do vrchu hlavy nezůstalo na tobě místa celého, jen rána a zsinalost a zbití zahnojené.*¹¹ Necítíš-li páčivost jedu toho? Nemáš-li řvat jako jelen hadmi obezhraný a dychtiti po tekutých vodách milosti

---

¹⁰ Jeremiáš 2, 13

¹¹ Izaiáš 1, 4 – 6

Boží? Nebudeš-li žízniť Boha, Boha živého, aby se ochladila a oheň v tobě, jenž hoří až do nehlubšího pekla, zahasila? Ach, já tu žádné lepší rady tobě dáti nemohu, toliko, aby pozdvihla hlasu svého a naříkala s kajícím Davidem řkúci: *Hospodine, v prchlivosti své netresci mne, ani v hněvě svém nekárej mne. Nebo střely tvé uvázly ve mně a ruka tvá na mně těžce dolehla. Nic není celého v těle mém pro tvou hněvivost, nemají pokoje kosti mé pro hřích můj. Zahnojily se a kyší rány mé pro bláznovství mé. Nepravosti mé vzešly nad hlavu mou, jako břímě těžké nemožné jsou mi k unesení. Pohřbená a sklíčená jsem náramně, každého dne v smútku chodím. Nebo ledví mé plná jsou mrzkosti a nic není celého v těle mém. Zemdená jsem a potríná převelice řvu (co jelen) pro úzkost srdce svého. Srdce mé zmítá se, opustila mne síla má i to světlo očí mých není při mně.*¹² Nu budeš-li se takto chladiti pro pohltané hady jedovatých hříchů, kteréž tě pálí a hryzou u vnitřnostech tvých, nemalých užitků účastná se staneš. Tertullianus¹³ a Rabanus¹⁴ dokládají, že jeleni od pohltaných hadů, když se na to napijí vody, vládnou, rohy staré zvrhují, kůži proměňují, srst jinou na sebe berou, zrak jasnější dostávají a tak se docela obnovujíce, dlouhověcí bývají. Nu uposlechněš-li i ty mne, církvičko, pěči mé svěřená, (kterouž z milosti Boží již od dvanácti let na pastvinách zelených pasu a k vodám tichým přivodím), uposlechněš-li mne, pravím, a v žízni své duchovní k živým studnicím vod¹⁵ řvúci dychtiti budeš, jistě znovuzrozená jsúci odmládneš. Rohy staré pýchy, vysokomyslnosti a vlastního milování v pokoře a poníženosti živa jsúci dole zvrhneš, kůži proměníš a jinou srst nového života v křesťanském obcování na sebe vezmeš. Slepoty duchovní také zbavená jsúci, zrakem jasnějším skrze osvícení Ducha svatého obdařená budeš a tak docela v novotě života obcující dlouhověkou v věčném království zůstaneš. Laně mezi divokou zvěři, jestli věřiti

---

¹² Žalm 38, 2 – 11

¹³ De Pallio (O páliu)

¹⁴ De Natura rerum (O přírode), kniha VII., kapitola 8.

¹⁵ Zjavenie 7, 17

sluší,¹⁶ jest nejpobožnější,¹⁷ takže, když divoká zvěř k ní se zběhává, aby vzhůru pozdvihla oči svých, srdečně ji žádaje, ona pak co činí? V vykopané jámě rohama zapřená jsúc řve a Boha svatého pozhnaného k milosrdenství nakloňující Bůh propasti vod ji otvírá. Tak ty máš býti pobožnou a přichozích, zvláště kteří přicházejí z příčiny vod živých slova Božího a velebných svátostí z rozličných míst do chrámu našeho, vděčně do hospody přijímati, aby společným řváním naším za milosrdenství k Bohu svatému pozhnanému nám i jim všem hojně pramene vod živých otvíral a žízni zemdlených retoval.

Pomni, církvičko, krví Kristovou koupená, že tě také přenasledují psy rozliční, totiž vnitřní i zevnitřní nepřátele; ďábel s svými šupinami a tvé vlastní tělo. I nemáš-li jelenovu opatrnost zachovati, pospíšiti a připodobniti se mladému jeleni,¹⁸ o němž Gesnerus píše,¹⁹ že na čtyřicet loktů skočiti umí a tak do tekutých vod potěšení Božího se pohřžiti i dravých psů vzteklosti ujíti. Bůh zajisté, budeš-li se po něm ptáti a k němu se utíkati, *bude silou tvou a učiní nohy tvé jako laní.*²⁰ Nebo svědčí Virgilius,²¹ že jelen má nohy pevné a silné co meď, aby v prudkém a čerstvém skoku tak lehce zlámané nebyly. Naproti pak tomu laně velmi těžce a bolestně vydává plod svůj na světlo. Nebo oud její přirozený, jestli věriti sluší, co R. Levi píše,²² jest náramně těsný, takže nemůže vydati plodu svého, prv než jí uštkne^{23*} had k tomu cíli, k času porodu od Boha zřízený v přirozený oud. A Cicero dokládá,²⁴

---

¹⁶ Aristot. Lib. III. C. 2 de partib. animal. negat habere cornus cervam (Aristoteles v knihe III., kapitola 2. O živočísnych druhoch tvrdí, že laň nemá rohy.)

¹⁷ Comment. Mysticus in Psalmos (Mystický komentár k Žalmom)

¹⁸ Žalm 18, 34; Pieseň piesní 8, 14

¹⁹ u Bocharta v Hierozoicone kapitola o jeleňovi

²⁰ Habakuk 4, 19

²¹ Aeneida: Fixerit aeripedem cervam (Prebodol laň kovových nôh, kniha 6, riadok 801)

²² v Jóbovi 39

^{23*} *uštkne* – uštípnie

²⁴ Kniha 2. De Natura Deorum (O povahe božstiev)

jako i Plinius,²⁵ že těžkost telení laně Bůh zelinkou seseli řečenou napomáhá. Jako tomu domnění nezdá se býti odporný i Dioscorides,²⁶ když píše, že i kozám dáva-li se zelinka tato v nápoji, tedy má sloužiti k lepšímu kotění. Ba Plinius přidává i to ještě, že laně po svém otele- ní tůž zelinku užívá, aby se její život lépe vyčistiti mohl.²⁷ Sám Bůh také hřímáním zdá se napomáhati telení jejich, když říká David: *Hlas Hospodinův to činí, že laně plodu pozbývají.*²⁸ Svatý pak Job zřetel- ně svědčí, že laně ve mnohých bolestech telná jsúc z boka na bok se ukládá, plod svůj utiská a s *bolestí ho pozbývá.*²⁹ A diví se Zlatoustý Jan, když tato slova Jobova rozvažuje, kterak se to díti může, že laně nedochůdčeta nevydávají na světlo, poněvadž praví, tento živočích jest v ustavičném strachu a hrůzy, takže pro strach nepřestajně takměř poskakuje, odskakuje a poběhává? Totiž bez kříže rozličného, hrůzy, lekání a strachu nejsi, aniž můžeš být, církev má milá, dokud v stánku tomto bydlíš. Nebo žíznni Boha, Boha živého, jest spojeno s nevypravitedlným křížem, pokoušením a soužením. *Těsná jest brána a úzká cesta, kteráž vede k životu. Musíme skrze mnohá soužení ujíti do království Božího. A takž i všickni, kteříž chtějí pobožně živi býti v Kristu Ježíši, protivensství míti budou. Ne jináč než jakoby ustavičně ku porodu pracovali, svírali se a křičeli v bolestech svých.*³⁰

Ale poslyš, církevičko, co tobě k potěšení mluví tvůj ženich Ježíš Kristus: Žena, když rodí, zármutek má, nebo přišla hodinka její. Ale, když porodí, již nepamatuje na soužení pro radost, že se narodil člověk na svět. Protož i vy zármutek máte *nyntí, ale opět uzřím vás a radovati se bude srdce vaše a radostí vaší žádny neodejme od vás.*³¹ To buď také tobě povědíno. Bůh zajisté pomáhá mdlobám tvým, kříž tvůj za hrubší

²⁵ Kniha 8., kapitola 33

²⁶ Kniha 3. o rastline Seseli massiliense

²⁷ Kniha 8., kapitola 32

²⁸ Žalm 29, 9

²⁹ Jób 39, 3

³⁰ Matůš 7, 14; Skutky 14, 22; Timotejovi II. 3, 12, Izaiáš 26, 17

³¹ Ján 16, 21 – 22

konec nese, tobě pak tenší nechává a jest s tebou v soužení.³² Když pak jednou rozváže Bůh bolesti tvé, tehďáž se rozveselíš a zapomeň se na tvůj křik, stonání, pláč a naříkání tak, jako se zapomíná člověk, že byl kdy v životě matky své. Mezitím s bázní a třesením spasení své konej,³³ dokud na světě rytěruješ^{34*} a snažuj se povolání a vyvolení své ze dne na den mocněji upevňovati, aby byl dokonalý skutek tvůj. Nadto Aristoteles³⁵ a Plutarchos³⁶ za to mají, že laně u cesty, kudy lidé chodívají nejvíc, plod svůj na světlo vydávají.

Tak právě i tobě, církev má drahá, na místě takovém osaditi se přihodilo, kudy pocestní na těchto stranách pro přívoz přihodný nejvíc chodívají, já pak co Jan v Betabaře^{37*} křtím vodou. Ach, tak se chovej, aby tvá víra, láska, přízeň, dobrotivost a přívětivost k hostem jiným ku příkladu byla! Ne jináč, než jako má povinnost jest, tak můj ouřad přísluhovati, aby spasitelná známost Pána Ježíše Krista skrze pocestných do chrámu našeho přicházejících i jinam pronikala a se jako v čas jarní voda v Kereši rozmáhala, aby i jiní žíznil Boha, Boha živého s námi společně. Maso zajisté jelení jest k jídlu dobré a chutné a jelen jest jeden z živočichů čistých,³⁸ zákonem nezapověděných. Máš tedy i ty, církvíčko, chutná a žádostivá býti jiným, vydávající ovoce dobrých skutků, upřímnosti a dobročinnosti bez pokrytství, v čistou lásku, co v bílý kment oblečená jsúc. A jako laně mladé své jehňátka cvičí v běhu a v skoku, aby svým časem nejen ujíti všelikého nebezpečství, jak svědčí Plinius,³⁹ ano i David,⁴⁰ ale také, aby k tekutým vodám rychleji doběhnouti mohla. Což i ty nemáš, církvíčko, nad dítkami bídnými svými se smilovati a je od dětinství v běhu pravého

---

³² Žalm 91, 15

³³ Filipanom 2, 12

^{34*} *rytěruješ* – zápasíš

³⁵ Historia animalium (Zoológia), kniha VI, kapitola 29

³⁶ v knihe Utra animalia (Maternice zvierat)

^{37*} v *Betabaře* – v Betánii (Evanjelium podľa Jána 1, 28)

³⁸ Deuteronomium 12, 15 a 22; 14, 4 – 5; Kráľov I. 4, 23

³⁹ citované miesto

⁴⁰ Žalm 18, 14

křesťanství broustiti, aby jeden skok po druhém spěšně konali, to jest, aby věkem a milostí u Boha i u lidí prospívali.

V známosti Boží květli a tak nejen Boha žízni se učili, ale také všelikému nebezpečnosti, pohoršení a pokušení, jakové jich v tomto světě ze všech stran očekává, šťastlivě ujíti vyučené byli! Máš dvě školy i pro pacholátka i pro dcerečky. Z té příčiny nedáš-li tvé dítě do školy, ty laně budou před Bohem tvoji soudcové, že tě v pilnosti a rodičovské povinnosti převýšili. Vy pak školní učitelové, upřímní moji kolegové (J. F. a I. Z.^{41*}), pomňte, že máte sobě svěřené dušičky drahou krví Krista Pána koupené a tak snažte se, aby ani jedna nedbanlivostí naší nezhylnula. Pomňte, pravím, že dívky tyto jsou korunou a ozdobou nejvyšší hlav vašich, s kterými se před Bohem s velikou doufanlivostí postaviti máte. Budtež vy Pavlové štípící, já pak nehodný Apollo ať zalévám, již Bůh dá svého požehnání a zrůstu. A jako laně mláde své ukrývá a kopáním noh svých je tepe, aby v tichosti tajně leželi, jako Solinus vypravuje,⁴² tak jest povinnost rodičů a učitelů školních k dobrým mravům rozumně mládež přivozovati; k mlčenlivosti, k tichosti, k pokoře a k jiným cnostem, jak slovy a příkladným životem, tak i metličkami mírnými přitahovati; všecko k slávě Boží, k zachování dobrého, vlastního svědomí a mládeži k spásitelnému vzdělání. Pakliže by při vyučování dítek i nouzi některou, chudobu a rozličný nedostatek vystáti musili, bez čeho ovšem nebývá; nemají hned tak učiniti jako laně, kteráž když není mladé trávy, tehdy jehnátka svá opouští a pro zahynutí mladých svých žádné sobě těžké svědomí nečiní,⁴³ v čemž chválená býti nemůže. Pročež má se školní učitel na svůj erb^{44*} často rozpomínati při vyučování mládeže a ten nedostatek nezčíslný, prach, štrék,^{45*} omlouvání vděčně přijímati. Ačkoli běda utrhačům, kteříž ctná usilování jejich bez příčiny pokoušejí

---

^{41*} J. F. a I. Z. – Jonáš Farkaš a Ján Zacharides

⁴² citované miesto u Bocharta

⁴³ Jeremiáš 14, 5

^{44*} *erb* – dedičstvo, znak úradu

^{45*} *štrék* – piesok

se valchovat^{46*} a jich v zlou pověst obláčet^{47*} majících i tak dosti svého soužení k mládeži.

Poněvadž pak, církvíčko milá, v takovémto běhu k tekutým vodám milosti Boží, ani jednoho kroku nemůžeme vykonati bez pomoci Du-cha svatého, ale vroucím modlením to vše na milém Pánu Bohu obdržeti a hledati máme; přitom nenacházím v celém světě, ano v celém Písmě svatém tak dokonalé modlitby, v kterých by se všechny potřeby lidské k tomuto i k budoucímu životu přináležející úplně obsahovali, jako jest svatý *Otče náš*. Z té příčiny tu ho teď podávám tobě, církvíčko přemilá, obšírněji vyložený, z něhož jednu prosbu každý den, ráno neb večer, s připojeným napřed děkováním za stráž noční aneb za ochranu dne pominulého říkati můžeš. Na to pak nic dbáti nemáš, že jsou přídlohou ty prosby. Nebo to se stalo jednak proto, že sem chtěl obsažení každé prosby něco zřetelněji, nežli se nachází v jiných modlitebných knižkách, vyjádřit. Jednak také proto, že pobožnému modlitebníku, kterýž se chce s Pánem Bohem něco málo déle zabavit a pomeškat, rozmlouvaje s ním nemůže se docela přespříliš dlouho zdáti. Pomni, jak se dobří dva přátelé rádi scházejí k rozmlouvání, a čím nejdéle může býti, své rozprávky protahují, až ani konce míti nemohou. Bůh jest tvůj přítel nejlepší, nejstálejší, nejvěrnější; nemáš-li s ním tvá lkání, úpění, vzdychání i sladká rozmlouvání prodloužovati, a čeho potřebuješ, co^{48*} chybí, kde a jak tě bolí, jemu v přátelské doufanlivosti vypraviti a vyžalovati? Však nejen Abraham jest přítelem Božím,⁴⁹ ale také Syn Boží praví: *Kdož by koli činil vůli Otce mého nebeského, ten jest brat můj, i sestra má, i matka má.*⁵⁰ Ó, kdyby chudý člověk byl připuštěn k rozmlouvání s císařem a měl by svobodu co nejdeleji s ním se zabaviti a od něho jedno neb druhé žádati, zdalíž

---

^{46*} valchovat – potláčet

^{47*} jich v zlou pověst obláčet – zle rozprávati o nich

^{48*} coť – čo

⁴⁹ Izaiáš 41, 9

⁵⁰ Matúš 12, 50

by to sobě za veliké štěstí nepokládal? Jistě že by nechal všechno tak a příležitosti té by nezmeškal. Avšak to ne velmi snadno dověsti kdo může u císaře, i z velkých pánů začasťe, aby audiencii měl, a jestli i připouštěn bývá, to se nanáhle a nakrátke státi musí. Nu my jsme chudí, Bůh pak tak jest dobrotivý a vlídný, že čím déle v důvěrnosti kdo s ním rozmlouvá, tím on vděčněji poslouchá. Nebo slíbil: *Toho, kdož ke mně přijde, nevyvedu ven. Proste a dánot^{51*} bude vám, hledejte a naleznete, tlučte a bude vám otevřeno.*⁵² A neznamenaš-li, jak prodlužuje Abraham,⁵³ Šalamoun,⁵⁴ Daniel⁵⁵ a Kristus⁵⁶ svou modlitbu? Žalmy pak Davidovi, což jsou jiného, toliko svatý Otčenáš obsírněji vyložený. Aby pak tvé modlení neproměnilo se v marnomluvnost, tedy musíš tvá myšlení, rozum, pamět, duši, srdce, ústa v jedno sebrati a jediné k těm věcem, za kteréž se modlíš, k Bohu narychtovati, bez pokrytství a hněvu, upřímně a v utišeném svědomí, to jest v duchu a v pravdě se modliti a tak rozumnou službu, jakovou Pavel míti chce, Bohu prokazovati. Nebo Otčenáš takového modlitebníka vyhledává, poněvadž v něm se nejvyšší věci obsahují. Kdo s císařem rozmlouvá, ó, jak pozoruje s kým mluví! Ó, jak předtím přemýšlí, co mluvíti má, aby jeho důstojnost žádným slovem neurazil. A taková prozřetedlnost, ano tisíckrát větší se vyhledává od modlitebníka, kterýž stojí před Císařem císařů, Králem králů a Pánem pánů; ačkoli modlitebník tím důvěrněji s Pánem Bohem mluvíti může, poněvadž mu sám předepsal formuli v Otčenáši, co od něho žádáti a zač jeho Božskou milost prositi má; jakovou dobrotivost a vlídnost zřídka nalezneš u zemských císařů. Pán Bůh tisíckrát vlídnější a přívětivější k nám jest nežli člověk k člověku, ano nežli přítel k příteli. Cože Mojžíš o tom? Ó, jak velice miluješ lidí⁵⁷

---

^{51*} *dánot* – dáno

⁵² Ján 6, 37; Matúš 7, 7

⁵³ Genesis 18, 23 – 32

⁵⁴ Králov I. 8, 11 – 53

⁵⁵ Daniel 9, 1 – 19

⁵⁶ Ján 17

⁵⁷ Deuteronomium 33, 3

a Šalomoun, že rozkoše jeho jsou s syny lidskými!⁵⁸ A obzvláště skrze ústa Izaiáše toto své vlídné, přívětivé, dobrotivé, lítostivé a víc než přátelské srdce vyjevil Bůh takto: *I zdaliž se může zapomenouti žena nad nemluvnátkem svým, aby se neslitovala nad plodem života svého, a být se pak ony zapomněly, já však nezapomenu se na tě. Aj na dlaních vyryl sem tě.*⁵⁹

Mezitím, aby lépe svatému Otčenáši rozuměla, církevičko drahá, a aby věděla, jak krásně všechny prosby v jedno spojeny jsou, ano kterak jedna druhou, ne jináč než jako ohnivá v zlaté řetízky, následují, tedy slyš trpělivě ještě tato slova muže Duchem svatým osvíceného. On takto píše: „Všickni statkové, kterýchž my od Boha žádati máme, kratičce jsou obsažená v Modlitbě Páně jakožto v nejdokonalejší a v nejopravenější formuli modlitební, kterouž nám Ježíš Kristus, Spasitel náš předepsati ráčil. V předmluvě (*Otče náš, jenž si na nebesích*) přivozuje nám grunt^{60*} v mysl, na nějž my bezpečně spoolehnutí a o vyslyšení proseb jistí býti můžeme; a ten jest Boží veliká a nekonečná *dobrotivost*, poněvadž *Otcem našim* sluje. Druhý grunt jest jeho *všudypřítomnost*, poněvadž na nebesích, kteráž celou zemi objímají, obcházejí, obkličují, a jakoby v lůnu svém chovají, přebývají; a kterouž všudypřítomnost Božskou tuto skrze nebesa znamenanou tím lépe pochopiti můžeme i na zemi, jestli podle domnění Cartesiusse^{61*} a jiných novotných hvězdárů Zemi také mezi planěty nebeské, ano jako jednu z planét nebeských povolovati chceme. Na to již následují prosby v podivení hodné krátkosti a v nejmoudřejším pořádku předložené, v nichž všecko, co v kratičkém, ale však náramně krásném obsažení se nalezá, co k našemu obecnému spasení přináleží. Tři první prosby předkládají nám sumu, cíl a prostředky spasení našeho; ostatní pak kamení rozličných překážek a pohoršení z cesty spasení

---

⁵⁸ Príslovia 8, 31

⁵⁹ Izaiáš 49, 15 a 16

^{60*} *grunt* – důvod, základ

^{61*} *Cartesius* – René Descartés (1596 – 1650), francúzsky filozof a matematik

klidí, aby modlitebníci tím prospěšněji dílo spasení svého v modlení konati mohli. Nejvyšší a nejpřednější cíl všech skutků Božích, v nichž se obíráti a kam směřovati má modlení naše, klade nám před oči první prosba (*posvět se jméno tvé*). Nebo sem musí všechno cíliti, aby svatost a sláva jména Božího od celého světa poznána byla a každý, aby svatým obcováním vnitřním i zevnitřním jméno Boží posvěcoval myšlením, slovy i skutky vyznával. To pak tehdaž se stane, když království satanovo, kteréž svatosti a cti jména Božího ustavičně se protiví, zbořeno, naproti pak tomu království Kristovo víc a víc v nás vzděláno, rozšířeno a upevněno bude. Z té příčiny modliti se sluší: *Přid' království tvé*. Abychom pak ujištění býti mohli, že království Boží (*jenž jest spravedlnost, pokoj a radost v Duchu svatém*⁶²) v nás přebývá, tedy musíme té věci próbu v samém skutku, totiž v poslušnosti a v poddanosti naproti Bohu dosvědčiti. A proto dává nám Pán rozkaz, abychom dále pokračovali v modlení, říkajíce: *Bud' vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi*. Nebo dokonalá poslušnost anjelů svatých (jako snad i slunce, měsíce a hvězd pořádný a poslušný běh na obloze nebeské) nám se proto za pildu^{63*} před očí staví, aby sme se jí následovati učili.

Mezi překážkami našeho spasení, kteréž mají býti jakoby z cesty odmítány, nachází se nejprv pečování zbytečné o zemské a časné věci, kterež nám na hrdle leží. Aby se tedy pečování tomuto vstříc jíti mohlo, učí nás drahý Spasitel, že my to vše pravým modlením na Pánu Bohu obdržeti můžeme a to na každý den; takže člověku nepotřebí o budoucí věci přespráti starostlivu a pečlivu býti. Pročež modliti se káže: *Chléb náš vezdejší dej nám dnes*. Druhá překážka, kteráž vzdělávání království Božího v nás rovnému běhu k spasení na cestě leží jest přesvědčení to, že hříšní jsme. Nebo když člověk pováží, jak snadná věc jest od pravé cesty zblouditi, ano jak často vskutku bloudí a činí to, coby vinšoval, aby činěno nebylo; tedy hned pohnout bude

---

⁶² Římanom 14, 17

^{63*} za pildu – za příklad

k nižšímu smýšlení o sobě a k dobře začatého běhu zanechání. Nu aby se to nestalo, té věci vstříc jde náš Vykupitel a učí nás odpuštění hříchů, moci zásluh svých bez přestání u Boha hledati, a proto velí se i modliti takto: *A odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim viníkům.* Nebo ten toliko dochází hříchů odpuštění, kdo svých nepravostí srdečně lituje a jich se zprostiti žádá. Nejjistější znamení pak po němž poznána býti může pravá lítost nad hříchy jest, když i my bližnímu našemu to, čímž nás urazil, odpustiti hotovi jsme. Mezitím pravý křesťan ještě i jiná rozličná pokušení, zvláště od těla a světa okousiti musí, kteráž cestu do nebe velmi úzkou a obtížnou způsobují a začasť mocná jsou nás do tak velikého nebezpečství uvaliti, v němž spase-ní naskrz utracujeme. Aby sme tedy i této překážce vstříc jíti mohli, musíme opět utíkati se k milosti Boží a k tomu konci přikazuje Pán Kristus se modliti: *A neuvod' nás v pokušení.* Ostatní pak všecko, co duši soužití a do tisíc nebezpečství uvaliti může, obsahuje v jedno a přitom také ukazuje příčinu všeho zlého toho, jehož moc a lest tak strašlivá jest, totiž ďábla ukrutného, když se nám modliti velí: *Ale zbav nás zlého.* Naposledy činí zavírku, jedným chválu vzdávajícím žalmem a učí přitom v něm, který by měl býti všech proseb cíl, totiž aby království moc i sláva Boží zjevena byla. Nebo sem všecko směřovati má a musí; náš pak úzitek pozadu chodí. Od Boží cti musíme začínati a s Boží cti zavíratí modlení naše.“

Tu se učíš, církvíčko milá, I. že Otčenáš nic jiného není, toliko ustavičná žízeň a dychtění po Bohu, po Bohu živém, kdežto i ty čtyři překážky, (kteréž jsou: 1. zbytečné pečování o časné věci, 2. hřích náš, 3. pokušení od těla i světa, 4. ten zlý,) jen proto u Boha odprošovati máme, abychom příhodněji k Bohu řvati, jeho žízniti a po něm dychtiti mohli, II. že šestkráté víc máš se za duchovní věci modliti, dokud jedenkráté za tělesné, nebo jedna toliko prosba za tělesné věci modliti se velí, ostatních pak šest za duchovní. Co se však, polituj toho Bůh, naopak děje na větším díle podnes i v chrámě od duchovních osob; takže mnozí šestkráté více, (měl sem položit šedesátkráté více,) modlejí se za časné a tělesné věci, (zvláště kterýž Bůh jest břicho a o zem-

ské věci stojí⁶⁴) dokud jedenkrát za duchovní. A tak tito mají jiný Otčenáš nežli jest Kristů. Zachovej nás od něho Bože náš! III. Tu rozumíš také pravému smyslu svatého Otčenáše, kterýž od tak mnoho tisíc křesťanů říkan býva, avšak dal by Bůh, aby od desátého aspoň rozuměn býti mohl. IV. Tu vidíš také, za jakové se věci Bohu modliti sluší; totiž za ty samé, kteráž sám Pán Kristus předpisuje v dokonalé formuli svatého Otčenáše. Za jiné docela nesluší. Jestli kejklíři, košíkáři, kartáři, kolkáři, škrupinkáři, řemenkáři, rozliční klamliví kunštáři, zrádci, hráči, chytráci, kteříž na větším díle podvodně, lstivě a s přísahou, proklínáním, zlolejštvím, o peníze hrají; jako též věstcové, čarodejníci, strigy, šeptavé baby anebo čítařky,^{65*} zloději a ti, kteříž jisté božíky k dosažení rozličného štěstí na světě s sebou nosívají a tak dále. Jestli pravím tito svůj chléb pořádně nadobytý jídají (co já víc než velice pochybují, ano docela nevěřím, žeby chléb svůj jídali) i ti se mohou za svá řemesla Otčenáš modliti. Nebo tito jednak šidířské, jednak také ďábelské prostředky a řemesla nejsou od Boha zřízené k nabývání chleba. Mnohý člověk, kterýž bolestně vypracoval peníze při jednom hraní marně utracuje a nic jiného toliko zármutek, škodu a hřích veliký takovou marnotratností způsobuje a nětco podpaluje. V. Tu znamenati můžeš, že se tuto modlitbu bezbožní synové světa nekající a nevěřící docela nemohou modliti spasitedlně, ale samé toliko dítky Boží, kteréž mohou říci v Duchu svatém Otčenáš. Bůh zajisté synů světa Otcem není, ale zuřivým Soudcem, takže tato modlitba vyhledává dětinskou důvěrnost a srdce skroušenost. VI. A poněvadž v této modlitbě nejvyšší tajemství království Božího jsou obsažena kratičkými propověděními tedy, kdy se ji modlíš, neponáhlej, ale při každé prosbě, ano, při každém slovu pozastav se málo myslí nábožnou a rozjímej hlubokosti její, tu i tu uprostřed rozjímání vzdychaje ducha svého k nebi pozdvihuje a zpytuje, tak-li se má duše tvá anebo ne s pevným závazkem toho, co^{66*} ještě chybí, napravení.

---

⁶⁴ Filipanom 3, 19

^{65*} šeptavé baby anebo čítařky – klebetnice

^{66*} coť – čo

Máš, pravím, rozumně se modliti, všechny moci duše své, všechny smysly vnitřní i zevnitřní v hromádce maje sebrané, v milosti Boží, kterouž v srdci pociťuješ, tajně se kochati a sladce meškati. Mám za to, že dobrá chvíle projde, dokud se jeden Otčenáš vymodlíš. A tu radím tobě, církvičko nábožná, aby v chrámě pilný pozor dávala, když se ta slova vykládají, totiž slovo otec, nebe, posvěcení, jméno Boží, království Boží, vůle Boží, chléb náš vezdejší, viny naše, pokušení, ten zlý, moc, sláva, amen, nebo tak svatému Otčenáši, lépe rozuměti moci budeš. VII. I kazatelové Slova Božího z celého tohoto způsobu i spořádaní svatého Otčenáše pochopiti mohou, jak by měli také svá kázání skládati a je šestkráté víc k duši, dokud jedenkráté k tělu rychtovati; v čemž opět nemalé chyby tu i tu dají se spatřovati u mnohých. Ó, Bože, ráč toto milostivě všechno napravit v Kristu Ježíši! VIII. Aby pak věřící modlitebníci docela neměli žádné příčiny k pochybování o vyslyšení modliteb svých, líbilo se Pánu Kristu v svatém Otčenáši mnohé, pevné a nepohnutelné grunty takového neomylného vyslyšení jim pozůstaviti, na kteréž by se, co na mramorové a měděné zdi spoléhali, z nichž tyto připomenu. První grunt jest pravdomluvnost Krista Ježíše, kterýžto zač se modliti poručil, nemůže modlitebníkům odepříti. Sám zaisté dal nám naučení, zač a jak se modliti sluší, říká: *A protož vy takto se modlite: Otčenáš* a tak dále.⁶⁷ A poněvadž pravdu praví,⁶⁸ nemáme-liž mu věřiti? Druhý grunt jest, nevymluvná dobrotivost toho, kterémuž se modliti velí. Nebo ho nazývá Otcem, a to nejen sprostě Otcem anebo Otcem Syna svého Krista Ježíša, ale s pěkným přídavkem, totiž Otcem našim, aby hned v tom sladkém jménu, jeho Božská dobrotivost nám se oférovala a schválila. Otec slovo nad cukř sladší a žádostivější. *A jako se slitovává Otec nad dítkami, tak se slitovává Hospodin nad těmi, kteříž se ho bojí.*⁶⁹ Třetí grunt jest všudypřítomnost Boží, kterouž sme z slova nebes navrchu proukázali, tak že na každém místě nás slyšeti mocen jest. Čtvrtý grunt

---

⁶⁷ Matůš 6, 9

⁶⁸ Ján 8, 16

⁶⁹ Žalm 103, 13

jest nevystíhlé bohatství Boží, v trojím království, moci, milosti a slávy obsaženo, jako v svatém Otčenáši psáno stojí: *Neb tvé jest království*. A tak má z čeho dáti, když ho zač prosíme. Pátý grunt jest všemohoucnost Božská, jako psáno stojí v Otčenáši: *Neb tvá jest moc*. Takže mocen jest nám Bůh to dáti, zač ho prosíme. Šestý grunt jest čest a sláva Božská, kteráž se vyjevuje skrz rozličná dobrodiní duchovní a tělesná pravým modlitebníkům dáná, jakož psáno stojí v závírce svatého Otčenáše: *Neb tvá jest sláva*. A poněvadž chce, aby čest a sláva jména jeho známa byla, a vždy víc a víc se rozšiřovala; následuje od tud nepochybně, že i to chce dáti nám, zač se nám modliti prikázal. Jináče jestli by dáti nám to nechtěl, nechtěl by také čest a slávu jména svého rozšiřovati, co smýšleti nesluší. Sedmý tedy grunt jest chtění anebo milostivá a dobrotivá vůle Boží. Takže nejen má z čeho, nejen mocen jest, ale i chce také dáti nám, zač ho prosíme v Modlitbě Páně. A aby se žádný nedomníval, že toto milostivé chtění Boží jen do času trvati mělo a žeby se na všechny časy nevztahovalo; tedy Syn Boží to-muto myšlení vstříc jíti chtěje doložil v závírce Otčenáše potěšitedlné slovíčko navěky, to jest, že jeho chtění nám dáti zač ho prosíme, není k jednomu toliko přivázáno, ale jest věčné a nekonečné. A toto jest osmý grunt našeho vyslyšení. Devátý grunt jest asekuraci a ubezpečení Kristovo, když nám velí říkati *amen*, to jest jistě vskutku a vpravdě tak se nám státi má, jak sme žádali. A tak slovíčkem tímto *amen* Kristus všecku chulostivost a pochybování modlitebníkům z srdce vyráží. Odkud svatý Ján mluví: *A totoť^{70*} jest to smělé doufání, kteréž máme k Bohu, že začbychomkoli prosili podle vůle jeho, slyší nás. Že pak víme, že nás slyší, prosili-li bychom zač, víme, žeť^{71*} máme prosby naplněné.*⁷² Teď máš, duše křesťanská, devět gruntu z samého Otčenáše ukázaných, na kteréž se směle víc než na měděné zdi a železné sloupy v modlení spoléhati můžeš, nic nepochybuje o vyslyšení jich. IX. Tu se ještě učíš, církvičko milá, že poněvadž všecko obsahuje v sobě kra-

---

^{70*} *totoť* – toto

^{71*} *žeť* – že

⁷² Ján I. 5, 14 – 15

tičce svatý Otčenáš, co k tělesným i duchovním, časným i věčným věcem přináleží, tedy on musí býti, jako i jest pramenem, studnici, pravidlem, šnurou a prostředním puňktem všech křesťanských modliteb i modlitebních knižecěk, nechť^{73*} ony budou jakkoli chtějí tlusté, široké a veliké, kteréž nemají-li vlastnosti svatého Otčenáše v sobě, za pravé uznány býti nemohou. Z čehož se také lehce ukázati může, jakové mají býti otčenáše rozličných stavů na světě, duchovního, světského a domácího. Jakový ku příkladu otčenáš biskupů, jakový knězů, jakový posluchačů, jakový školních učitelů, jakový žáků, jakový králů, jakový nejvyšších krajiny zprávců, jakový zemských pánů, jakový advokátů, jakový poddaných, jakový vojenských oficírů, jakový vojáků, jakový manželů, jakový rodičů, jakový dítek, jakový řemeslníků, jakový pastýřů stáda, žebráků a tak dále. Každý zajisté pravý modlitebník má svůj otčenáš dle svého stavu, ouřadu a povolání rychtovati a říkati, jestli chce moci, milosti a za tu svatého Otčenáše spasitedlně užiti. Kdo toho kunštu nezná, takovému chybí škola Ducha svatého a časté cvičení. X. Mezitím i to nechci před tebou zamlčeti, církvičko drahá, že v svatém Otčenáši slovička *nás, nám, našim* rozličný způsob modlení nám v mysl uvozují, kterýž se děje obzvláště skrz prosby, žádosti, díkůčinění, odprošování a chvál vzdávání Bohu. Nebo ku příkladu, když já se modlím pátu prosbu v Otčenáši: *A odpusť nám naše viny*, tedy se modlím: 1. Aby mně Bůh hříchy odpustil; a to jest *prosba*. 2. Modlím sa také (moci slovička *nám*), aby Bůh i bližnímu mému hříchy odpustil; a to je *žádost*. 3. Dosáhneme-li, jak já, tak bližní můj hříchů odpuštění, za to veliké dobrodiní Bohu díky činím; a to jest *díkůčinění*. 4. Pakliže sme Boha hříchy našimi k hněvu a k pokutám povzbudili, tehdy se jemu modlím za odpuštění jak hříchů, tak i pokut mých i bližního mého; a to jest *odprošování*. 5. Máme-li oboje, i hříchů i pokut odpuštění, tedy Boha zvelebuji a chválím; a to jest *chvál Bohu vzdávání*. Tento způsob rozličného modlení v každé prosbě svatého Otčenáše skrytý leží, co sobě dobře zachovati máš, církvič-

---

^{73*} *necht'* – nech

ko nábožná. Všecky pak hlubokosti a tajemství svatého Otčenáše vypraviti mne jakož není možné, tak i krátkost této prácičky nedopouští.

Ty tedy, církev má milá, dokud sama lépe osvětlením Ducha svatého nebudeš se znáti modliti Otčenáš, užívej mezitím tohoto ode mně vyjádřeného a i za mne pomodli se ho. Dejž tobě Bůh to vše, co se v něm zavírá a obsahuje, nebo víc tobě, ani sám Kristus Ježíš vinšovati nechce, aniž potřebné uznává býti. Užívej také i těch vnově ode mně složených písniček a rytmovných modlitbiček, co nějakých bystrých jeleních skoků k tekutým vodám a nimi tvou žízeň poněkud zapuzuj. To vše pak konej: 1. *Doufanlivě*: spolehaje se na rozkaz⁷⁴ a slib Boží⁷⁵. *Nebo bez víry možné není líbiti se Bohu.*⁷⁶ 2. *Pokorně*: *Nebo Bůh patří k modlitbě poníženého.*⁷⁷ 3. *Kajícně*: *Nebo Bůh hříšníků neslyší.*⁷⁸ 4. *Horlivě*: *Nebo blízky je Hospodin všem, kteříž ho vzývají v pravdě.*⁷⁹ Střelec, když směřuje k cíli, tedy jedno oko zavírá, aby mu překážku nečinilo, a sem i tam je neohlédalo, tak aby lépe do cíle trefiti mohlo. Duše drahá, i ty tak čiň při tvém modlení, jedno oko zavři, to jest nemysli na jiné věci a možnosti světské, když se modlíš, ale rychtuj tvé modlení k Bohu, jinaké pravého cíle pochybíš a tvé modlení sa obrátí v marnomluvnost. Onen malíř nepozornost v modlení mnohého modlitebníka takto předložil. Odmaloval srdce ležící před crucifixem, z něhož mnohé linie vycházeli a jedna toliko velmi tenká a subtilná dotýkala se crucifixe, ostatní všecky a to velmi tlusté šli mimo, jedna do pole, druhá do stáje, třetí k rodině, čtvrtá na jarmark a tak dále, takže pro množství těch bočních linií, tá kteráž na crucifixe směřovala, sotva spatřina a poznána býti mohla. A taková jest fantazie právě mnohých modlitebníků, kteříž v modlení rozumem svým daleko od

---

⁷⁴ Žalm 27, 8

⁷⁵ Ján 16, 23

⁷⁶ Židom 16, 6

⁷⁷ Žalm 102, 18

⁷⁸ Ján 9, 31

⁷⁹ Žalm 145, 18

Boha bloudí. 5. *Úctivě*, jako Mojžíš, Jozue, David, Šalomoun, Daniel, Kristus,⁸⁰ 6. *stále* na hodinu Božího smilování a pomoci trpělivě očekává jako činí opatrný suplikant^{81*} u dveří pánů velikých. A budeš-li se takto modliti, bude tobě modlitba tvá *holubici Noelovou*, kteráž tobě ratolest pokoje z nebe donese; bude také *řetězy zlatou*, kteráž Boha odevšad tak tuze svíze,^{82*} že se musí smilovati nad tebou; bude tobě *řebříkem Jákobovým*, po němž vstupovati budeš do nebe; bude tobě *harfou Davidovou*, níž ducha zármutku a pokušení ďábelského zaháněti budeš; bude *zrcadlem duše tvé*, v kterémžto slunce spravedlivosti Kristus Ježíš obličej svůj zjeví; bude tobě *klíčem nebes*, nímž sobě ráj otevřeš a do něho v víře v Krista šťastně vejdeš. Kamž tobě pomáhaj Bůh Otec, Syn i Duch svatý. Amen, tak přeje tobě srdečně M. M. K. S. P.^{83*}! Léta Páně 1746. dne 1. dubna.

Modlitba ranní

Ve jménu tvém, ó, ukřižovaný Spasiteli a Vykupiteli, Pane Ježíšu Kriste, vstali sme v túto ranní hodinu z lóže našeho. Ach, nejmilejší Boží Synu, dejž, ať tvé přehořké umučení a tvá smrt drahá, bude dnes mou podporou a potěšením. Ach, nejžádostivější poklade duše naši, Beránku Boží nevinný, drahý Ježíši, tvá krev svatá a tvé hluboké rány na rukách, na nohách, na hlavě i na boku tvém nech ať ostříhají duši i tělo naše a všecko, což máme a čímž vládneme, dnes i po všecken čas života našeho. Pomoz a popřej, aby pekelní nepřátele, kterýchžs' sám přemohl, dnes i vždycky svázani byly, a tak nad nami žádného práva, vlády a moci míti nemohli. Učiň to, sladký Spasiteli, pro tvé drahé jméno Ježíš!

---

⁸⁰ Exodus 9, 33

^{81*} *suplikant* – prosebník

^{82*} *svíze* – zviaže

^{83*} M. M. K. S. P. – sigly je možné rozvíest' dvojakým spôsobom „Matej Markovič Kněz Sarvašský Páně“ alebo „Matej Markovič Kazatel Slova Páně“.

Modlitba večerní

Všemohoucí Bože a Otče, poněvadž sme opět skrze dobrotu tvou, milost a milosrdenství jeden den putování našeho časného za hřbětem nechali a o jeden krok k věčnosti bližšími se stali, za to tobě z gruntu srdce^{84*} našeho děkujeme, tebe chválíme, ctíme a velebíme, také, že si nám dítkám tvým nehodným nejen v tento pominulý den, ale celý čas života našeho na těle i na duši, na statku, jmení a poctivosti bohatě požehnával. A prosíme tebe, ráč nám z milosti mnohonásobné hříchy, provinění a neprávosti naše, které sme nejen v tento den, ale i také po všecken čas života našeho buď z křehkosti aneb ze zlosti proti tobě páchali, odpustiti, a to pro drahou zásluhu Spasitele našeho Krista Ježíše. Když pak dokonáme putování naše a hodinka života našeho vyteče, buď nám, ó, láskavý Bože, v poslední hodinku smrti milostivý; dejž ať tiše usneme, zavři duši naši do tvých rukou, vzbud' nás v den soudný a uveď nás do života věčného a radosti neskonalé.

---

^{84*} z gruntu srdce – z celého srdca

Bronzová socha jeleňa v Sarvaši od Gézu Marótiho (1913)

(s s)

K z w á n j S e l e n o w o ,

a nebo

P i s n i č k y n ě k t e r é

z D s m e r y h o

B l a h o s l a w e n s t w j

M i e h o M ě h o P á n a K r y S t a

(s přídavkem jiných nábožných hlasů)

k rozšíření slávy B O Ž j ,

a k spasitelnému vzdělání Zpěváků
slavnějších, všech od jednoho, a téhož
Autora, w nově složené

L ě t a P á n ě 1 7 4 7 .

Řvání jelenovo

Pokoj tobě, milost a požehnání od Krista Ježíše, církvíčko přemilá!

Dal sem tobě svatý Otčenáš v sedmi prosbách obšírněji vyložený, v němž dychtíš po tekutých vodách Božského potěšování a občerstvení. Tuto pak podávamť osmero blahoslavenstvích Kristových v písničky kratičké uvedených, v nichž hlasitě k Bohu živému z též příčiny tobě řvátí náleží. Dal sem sedm proseb co nějakých sedm tlustých krav, co sedm klasu zdařilých a plných,¹ co sedm košů plných drobtů,² z nichž obojí živnosti, tělesné i duchovních nabývati můžeš, Otčenáš svatý má tobě býti namísto Jordánu,³ v němž sedmkrát tělo i duši tvou od rozličného hříšného malomocenství umývati sluší, aby čistá byla. Sedm proseb jest co sedm očí Božích,⁴ kterež všechny k dobrému tvému na tebe zřetel svých obracejí. Jsou podobné prosby ty sedmi sloupům,⁵ na nichž moudrost vystavěla dům svůj. Ty pak na oněch dům věčný stavěti máš. Podobne jsou sedmým svícňům, uprostřed kterých s Janem uzříti můžeš podobného Synu člověka⁶ Krista Ježíše. Podobně sedmi hvězdám, kterež v pravici drží Ježíš,⁷ to jest, že on neomylně tvůj Otčenáš vyslychává. Takť právě i tyto písničky osmero blahoslenství Kristových v sobě obsahující jako osm stupňů do

---

¹ Genesis 41, 2 – 5

² Marek 8, 8

³ Králov II. 5, 30

⁴ Zachariáš 4, 10

⁵ Príslovia 9, 1

⁶ Zjavenie 1, 13

⁷ Zjavenie 1, 16

chrámu⁸ nebeského vedoucích, jako Davidovu harfu o osmi strunách zvučně znějící,⁹ jako osm dobrých jeleních skoků spolu i s jinými kroky přidaných nábožných hlasů k vodám čerstvým potěšení a rozvlažení Božího chvátajících, jako kratičkou sumu, jádro a obsazení tvého vnitřního pravého křesťanství, předivně zavírajících, jako cestu života jedinkou od samého Krista ukázanou, předkládajících: ano, jako obraz člověka v pořádku a v prudkém běhu ustavičného pokání postaveného a v známosti pravdy, kteráž jest podle pobožnosti spěšně pokračujícího v sobě nemajících touž nábožnosti k spasení svému jako svatý Otčenáš vděčně užívěj. Bůh tě opatrňuj. M. M. P. K. S.^{10*} Roku Páně 1746 dne 22 dubna.

---

⁸ Ezechiel 50, 17

⁹ Žalm 6, 12 in ritulis hebraicis (v židovských obradách)

^{10*} M. M. P. K. S. – Matej Markovič P. Kněz Sarvašský

Písničky nábožné z osmerého blahoslavenství Kristového

První: **O chudých duchem**

Zpívá se jako: *Z hlubokosti volám k tobě*

Ó, jak šťastní chudí duchem
jste lidé v vašem lósu;^{11*}
nemluví o chudých břichem,
nebť^{12*} jsou z jiného kvasu.
R: Chudí duchem uznávají,
co za nedostatky mají,
v hlubokém ponížení.

Tu v světle Ducha svatého
poznává člověk hříšný,
že bez obrazu Božího
jest co strom opálený.^{13*}
R: Boží známosti, moudrosti,
bázně, lásky, důvernosti,
docela prázdný živ jsa.

Bohatství nepřevyšené^{14*}
s obrazem Božím prohal
a jako syn marnotratný
otcovský statek zmrhal.
R: A v tom upadl do chudoby,
nouze, bídy i nahoty,
co on vděčně uznává.

---

^{11*} *lós* – údel

^{12*} *nebť* – neb

^{13*} *opálený* – obhorený

^{14*} *něpřevyšené* – nerozmnožené

Stydí se v spravedlnostech
svych, ma sebe v nenávisti;
neb nic nenachází při nich
coby Bohu k líbosti
R: mohlo být. Všecken se třese,
v skroušeném duchu zvírá se,
mrzí ho vlastní život.

Pakliže v pravém pokání
v Kristu dosáhl sily
a v života obnovení
poznal bohatství víry.
R: Tu chudý tak se spravuje,
nic sobě neosobuje,
věda že mu to Bůh dal.

Znaje dobře, že kdyby
Bůh chtěl nazpět odebrati
ty dary, jež mu svatý
Duch ráčil mile svěřiti.
R: Hned by tak jakož i předtím,
byl nahým, bídným a chudým,
když se na svět narodil.

Ano, když se vždy víc učí
vzrůstu světla Božího
poznávati, co mu chybí,
jak mdlá jest víra jeho.
R: Láska, moudrost i pokora,
jak velmi nedokonalá,
hned chudobu svou cítí.

Nu a těchto chudých duchem
jest nebeské království,
poklady a dobrodiní,
ano, všechna bohatství.

R: Kteráž jim Kristus nadobyl,
když smrt ohavnou podstoupil
a duch jim přivlastňuje.

Dejž i mně chudobu ducha,
bych nebeské království
po vypuštění mé duše
získat mohl za dědictví.

R: Dejž mi, abych sám v sebe,
nic nebyl, než všechno v tobě
zakládal mé bohatství. Amen

Druhá: *O lkajících*

Zpívá se jako: *Pane v prchlivosti své*

Ó, jak šťastní lkající
v chudobě duše své,
srděčně upějící
v nahotě hanebné.

R: Slzy hojné vyráží
vám pád přežalostný
a ten krásný v svatosti
obraz utracený.

Přirozený zármutek
sem nepřináleží,
v slyšení smutné písně
ten pláč nezáleží.
R: I z mračného povětří
i z způsobu těla
mnoho slzy nemíní
ten pláč Pán docela.

Světský také zármutek
tuto nemá místa,
když pro smrt blízkých přátel
někdo sobě styská.^{15*}
R: Aneb pro svou chudobu,
potupu, zlou nemoc,
pro utracení statků
a nepřátel svých moc.

Nebo tento zármutek
odtud následuje,
že člověk světských věci
příliš oblibuje.
R: Pročež, když se mu
ne vše děje podle vůli,
vlasý šklube, naříká,
plače, trouchlí, kvílí.

---

^{15*} *sobě styská* – smúti

Tento dle řeči Boží
jest zármutek světa,
kterýž smrt způsobuje,
věc jest víc než jistá.
R: Než podle Boha lkáti,
pokání k spasení
působí. A tento pláč
Pán Ježíš tu míní.

Tit^{16*} potěšeni budou,
kteříž takto lkají
a nad zkázou duše své
těžce naříkají.
R: Že Boha urazivše
spravedlnost stratili,
časné, věčné pokuty
na se uvalili.

Ach, dej i mně plakati,
lkáti, naříkati,
slzami krvavými
mé viny skrápěti.^{17*}
R: Lůže své ať též smáčím
s kajícím Davidem,
slzím s velkou hříšnici,
s Petrem horce plačem.

---

^{16*} *tit'* – ti

^{17*} *skrápěti* – kropit

Třetí: **O tichých**

Zpívá se jako: *Kdo jen na Boha se spoléhá*

Jak šťastní jsou lidé tiší,
kteříž v lkání utíchají,
skrze poznání vlastní bídy
krotké srdce dostávají.
R. A opouštějíc drsnatost^{18*}
čekají na Boží milost.

Jiní pro zlé svědomí tiší
zdají se přes příliš býti
jiní, že jsou nadutí, pyšní,
málo mluvíc tiše sedí.
R: Ani jeden z těchto není
z tichých, jakých Kristus míní.

Pravá tichost na Bohu visí,
v vůli jeho odpočívá,
vyšších ctí a k nižším se blíží,
k přátelům příznivě se má.
R: Nepřátely své miluje,
zlým za zlé neodplacuje.

Pročež oni obdrží zemi,
dědičně sobě slíbenou;
tiší jsou i na světě páni,
pro nich živí Bůh tyranů.
R: V nebi pak co v zemi nové
přijmou panství oslávené.

---

^{18*} *drsnatost* – drsnost, hrubost

Dejž mi po pláči utišení,
jak po děšti slunce dáváš;
dej v svědomí uspokojení
jak bouří strašnou odjímáš.

R: V tichosti a v utišení
necht^{19*} cítím tvé potěšení.

Čtvrtá: **O lačnějších a žíznějších**
Zpívá se jako: *Jak pěkně svítí dennice*

Jak šťastní, jenž lačnější
a žíznější spravedlnosti,
kteráž z víry pochází;
tut^{20*} každý v velké tichosti
v plášť Kristové spravedlnosti
duši svou vnitř oblačí.^{21*}

R: Kříž, bok, krev, smrt, bičování,
hřeby, rány, posmívání
jsou jich ospravedlňování.

Právní spravedlnost nemíní,
kdož lační anebo žízní
po spravedlnosti víry.
Nebo v právní spravedlnosti
dle své vlastní nevinnosti
vycházíš z pokut díry.^{22*}

R: Ani, věř mi, Kristus milý,
nerozumí tu spravedlnost,
když kdo má mravů šlechtnost.

---

^{19*} *necht* – nech

^{20*} *tut* – tu

^{21*} *oblačí* – odieva

^{22*} *z pokut díry* – z trestov za chybu

Spravedlnost pravou mívají,
kterež se v Kristu kochají,
lačné, žíznivé duše;
tyť^{23*} nasyceny bývají,
hladu žízně se zbavují
zásluhami Ježíše.

R: Jiný lační, žízní, dychtí
po rozkoši, slávě světa,
po lichvě a blesku zlata.

Nechť^{24*} chleba nemám na světě,
nechť vnitřnosti mé schnou v smadě,
nic na to dbát nebudu;
nechť lačný léhám i vstávám,
nechť žízní všecken omdlévám,
dokud v tom stánku budu.

R: Jen mi, Jezu, dej lačněti
i žízniti tvou spravedlnost,
tu pokrmu, nápoje dost.

Pátá: **O milosrdných**

Zpívá se jako: *Jak čerstvých vod jelen žádá*

Jak šťastní milosrdní
jsou lidé v každé době,
tať^{25*} milosrdnost se plodí
v velké ducha chudobě.

R: V tichosti a ve lkání,
když člověk stav svůj bídný
uzná, hned i nad bídami
bližních má politování.

---

^{23*} *tyť* – ty

^{24*} *nechť* – nech

^{25*} *tať* – ta

Zvláště když již okušuje
milosrdenství Boží,
jehož hojně dosahuje
vírou v Kristu Ježíši.

R: By i s bližním tak mínil,
jako Bůh s ním učinil
a byl laskav na každého,
jak zlého, tak i dobrého.

Přirozená srdce měkost
není milosrdenstvím,
když člověk nějakou lítost
má nad bližních soužením.

R: Neb jim proto spomáhá,
že se i sám obává
pádu, bolesti, soužení,
by mu spomohli i oni.

Ba proto jim přiskakuje,
může-li v čas úzkosti,
že on rozkoše^{26*} miluje
a těla pohodlnosti.

R: Poněvadž tedy na to
nemůže patřit,^{27*} když kdo
trpí nětco, hned pomáhá,
rozkoš mu tu radu dává.

---

^{26*} rozkoše – radovánky

^{27*} patřit – pozerat' sa

Ale v pravdě milosrdní
jsou ti křesťanští lidé,
jejichžto milosrdenství
z vnitřnosti ducha jde.
R: Nebo milosrdenost tá
a láska jsou dvojčata,
vlastní přesvaté sestřičky,
nejstarší víry dcerečky.

Než zachovej rozdíl při nich,
láska ta se vstěhuje
k věcem slavným a výborným,
jichž vlastnost způsobuje,
R: že je sobě vážíme
i také libujeme;
než milosrdenství hledí
k bídě, nouzi všechých lidí.

Láskou Boha objímáme
a ne milosrdenstvím,
on toho nepotřebuje
nejsa bídami sevřín.
R: Milosrdný dáváje
odpouště napravuje,
modli se za zlé v jich bídě;
tak milosrdenství důjde.

Dejž, Bože, to srdce míti,
abych milosrdným byl,
dej mi trpělivým býti,
když bych bližního spatřil.
R: V chudobě neb nemoci
zbaveného pomoci,
vyhnance, sirotky, vdovy,
ať jsem jim spomoci hotový.

Šestá: ***O čistých srdcem***
Zpívá se jako: *O blahoslavený člověk*

Jak šťastní čistí srdcem,
jenž vnitř před Božím soudem,
jsou od poškrvn očistěni,
skrz víru ospravedlněni.

Kdežto hříšník krví Krista
bývá umytý dočista.
Čistou bílou vlnu toho
oblekl Beránka tichého.

V každodenním obnovení,
kráčí v tom očišťování.
Vždy víc a víc rozum, vůle,
nečistotu zskladá dole.

Chlipnost, faleš a pokrytství,
obžerství, bujnost, opilství,
tejnou lest, zrádná mínění,
v ošklihost beře den po dni.

Čarodějství a věštění,
striguňství, babská čítání,^{28*}
s ďáblem smlouvy a bůžíky
jsou jemu nejhorší muky.

Nenávidě je, utíká,
bývá jim za protivníka.
Čistotu sobě libuje,
Boha se bojí, miluje.

---

^{28*} *čítání* – veštenie

Věře, že mu dá po smrti
Bůh sebe v nebi viděti.
Vidí jej jistě tak, jak jest,
tát^{29*} se má čistým státi čest.

Potřebná jest tá čistota,
by milosrdenství, láska
ven z meze nevybíhaly,
zlých věcí nemilovaly.

Ó, čistý Beránku Boží,
mého srdce drahé zboží.
Pro tvé početí přesvaté
stvor i ve mně srdce čistě.

Sedmá: ***O pokojných***
Zpívá se jako: *Ó, přebídná světská marnost*

Jak šťastní jsou pokojní,
kteříž pokoj milují,
jsouc v lásce, v svornosti hojní,
rozbroje utíkají.
R: Příčiny k hněvu, k žalobě
nedávají v žádné době.
Jak mnoho jich svědomí
dopouští, jsou vždy mírní.

---

^{29*} *tát' – tá*

Mezi Bohem a samými jimi
pokoje chtějíc;
Krista co kníže pokoje
v víře přijímajíc.
R: Odpočinek v ranách jeho,
odpuštění hříchu všeho
a pokojné svědomí
docházejí pokojní.

Pokoje i sami v sobě
chtějí sladce užiti,
tělo, ducha, dvě
rozdílna vojska uspokojiti.
R: Tělo duchem zemdlívají,
žádosti jeho křížují.
Duch vítězí a tělo
klesá jsuc umrtveno.

Než nebývají bezpeční
v takovémto vítězství;
nebo když se tělo zmocní,
užije svého panství.
R: Pročež vždy k novému boji,
musejí býti hotoví;
dlouho pokoj netrvá,
tělo vždy vojnu zdvíhá.

Pokojní učitelové
o to se usilují,
by s posluchačmi milými
Pána Boha smířili.
R: Smířte se s Bohem, volají
a odtud se nazývají
jednatele pokoje,
věrní kazatelové.

Věřící o to se stará,
aby s bližním pokoj měl,
když se svár někdy strhává,
ježž vždycky seje ďábel.
R: Všech prostředků vyhledává,
ku pokoji dopomáhá,
ačkoli oni k boji
se začasťe zchápají.^{30*}

Bratrů s bratří, nepřátelů
s nepřátelmi srovnává,
zniklé podozření krotě,
příležitost zavdává.
R: K míru, k lásce a k svornosti,
k snášení lidských křehkostí;
proto synmi Božími
stávají se pokojní.

---

^{30*} *k boji se začasťe zchápají* – často sa vzchopia k boju

Však ale pre pokoj
pravdu nemáme zanechati,
pokoje se všemi lidmi
máme nasledovati.
R: Zlořečený jest pokoj ten,
kterýž pravdu vyhání ven,
pro pokoj lži věřiti
jest s Bohem bojovati.

Z čistoty srdce pochází
táto zlatá pokojnost,
z srdce nečistého rozbroj,
hněv, vada, svár, prchlivost.
R: Čistý v míru s Bohem stoje,
hledá i s bližným pokoje.
Nečistý duch to strojí,
kdo se kochá v rozbrojí.

Ó, pokojný klenote můj,
drahý Vykupiteli,
vlej i do mne pokoj svůj,
jež věrní tvojí vzali.
R: Když jsi svým učedníkům
sám, vinšoval z srdce.
Pokoj vám! Pokoj zůstavuji vám
a pokoj můj dávám vám.

Osmá: **O trpících protivenství**
Zpívá se jako: *Srdce mé tobě daruji*

Máš znáti, křesťane věrný,
že to nepochází
bez rozličného soužení,
kdož touž cestou kráčí.
R: Ej, kterouž Kristus předešal,
když na oné hoře kázal.
Táhnou tá blahoslavenství,
kříž a protivenství.

Ach, chudým v duchu být, lkáti,
tichým slout, lačněti,
po Kristové spravedlnosti
velice žízni!
R: Laskavě s bližním obývat,
milosrdně s ním nakládat,
čistě, pokojně žít, z toho
jde zármutku mnohO.

To se dá poznat i odtud,
že i Ježíš milý
o věřících protivenství
obšírněji mluví.
R: I dvakrát (*Blahoslavení*)
opakuje slovo nyní,
ještě jednou dosti bylo
pri oněch sedmerých.

To pak protivensví
věrných nic jiného není,
toliko křivdy, hanění,
hrozné utrhaní.

R: Střely jazyka hadího,
jedu, hněvu, lsti plného.
Vraždy, trápení od světa,
za pravdu odplatA.

Hle, Pán za blahoslavených
těch nepočítuje,
kteříž protivensví
činí jinému neb sobě.

R: Ale kteříž protivensví,
žalář, oheň, meč, vyhnanství
trpíc snáší vše proto jen,
že nechtějí svět teN.

I všeteční neb zločinci,
zloději, morděři,
trpí také protivensví,
smilníci a lháři.

R: Blázni samy jsou příčinou
nebo trpějí pro vinu.
Ale kdož bez viny soužen
bývá, šťastný jest teN.

Ach, kdože by nerád snášel
pohlavkování,
když nás sám Kristus předešel,
jenž trpěl bez viny!
R: Ej, necht^{31*} se bouří, vztěká svět,
ďábel peklo však tento jed
jim na hlavu padat bude,
když soud Boží přijde.

Svět bohabojným zlořečí,
rouhá se, posmívá,
hanebné vypouští řeči,
nevinným utrhá.
R: Tupí, v zlou pověst obláčí,
ten mají obyčej žváči;
než, ty dušičko, všecko snes,
necht' štěká vzteklý peS.

Marná lidé omlouvání
náramně libují,
zvlášť kteříž v svém povolání
lenivost milují.
R: A kdož nechce pracovati,
učí se hned omlouvati;
štěká, seká svým jazykem
jako ostrým mečeM.

---

^{31*} *necht'* – nech

Aby lépe utrhal
sem i tam se toulá,
snuje, kuje, vykušuje,^{32*}
chýr zjevit namlouvá.
R: Sousedě v oči,
ač i zjevně nezlořečí;
o ní což nevidí štěká,
až se sdrce lekA.

Rozliční lidé na zemi
v hojnosti vzrostají,
v oči lahodnými slovy
krásit se umějí.
R: Ihned jestli přeč odejdou,
když se dva nebo tři sejdou,
již nový slyšet musíš chýř,
smrad jako z vlčích díR.

Když nevěstkou ctná matrána
začasté na světě
sluje,^{33*} zvláště přívětivá
v počestném životě.
R: Často pobožný pokrytcem,
skrovný skupákem, lakomcem,
štedrý mrháčem, to jest tak
svět soudí naopaK.

---

^{32*} *vykušuje* – vyzvedá

^{33*} *sluje* – nazývá sa

Ó, falešný, lživý světe,
kam tě zlý duch točí;
proč ďábel pěnamí svými,
tak tvé pysky močí.
R: I však, vy drahé dušičky,
rajské spanilé růžičky,
nedbejte docela na to,
mějte pokoj o tO.

Však Kristus dí, že ^{34*}
pro něho ty věci snášíte,
svět z otce satana pošlý, lže,
vy se radújíte.
R: Neb což jsou světské rozprávky,
pavoukové slabé saky,^{35*}
kteréž potrhují tvůj zpěv,
kříž Kristů, hřeby, kreV.

I poslyš, věrná dušičko,
co za potěšení,
poslyš, ó rajska denničko,
co za občerstvení.
R: Syn Boží předkládá tobě;
blahoslavení budete,
odplata hojná jest v nebi
vaše, bez pochybY.

---

^{34*} *dí, že* – hovorí, že

^{35*} *saky* - siete

Což nevíš, že i prorokům,
jenž před vámi byli,
apoštolům, mučedníkům,
tak se protivili.

R: K velikému potěšení,
mít tovaryšů v soužení,
má tobě sloužit, s nimi, věz,
přijmeš slávy věneC.

Za jisté měj, co Pavel dí
ku Timoteovi.

Všickni, jenž v Kristu Ježíši,
pobožně žít chtějí.

R: I ovšem bez protivenství
nebudou v svém pohostinství.
Při vzkříšení na Kristů hlas
přijmou nebe zaraZ.^{36*}

Přídavek písní nábožných

Píseň ranní

Zpívá se jako: *Chvála buď na výsosti*

Aj jak lůžko potřebné jest unavenému,
by dalo občerstvení tělu umdlenému.

R: Můj Bože, i já také včera přes celý den,
pracemi unaven jsa lehl sem v pokojík teN.

---

^{36*} Z velkých písmen na konci veršových strof možno zložit meno IOHANNES MARKOVYCZ. Je to meno Markovičovho mladšieho syna.

Nábožně se pomodliv zavřel sem oči mé,
tělo na lůžku zloživ usnul jsem pokojně.
I ďábel svou chytrostí přes celý noční čas
na mé hlavě nemohl pohnouti ani vlas.

Nyní opět procitiv, veselý povstávám,
tělo čerstvé dochytiv, k práci sa oddávám.
Čehož život vezdejší potřebuje kolvěk,
dávej, ó mocný Bože, chráň statek, příbytek.

Amen, ó Hospodine, Zdržovateli můj,
tys' noci pominulé, mne chránil, stánek svůj.
Jehova veliký Pán, dnes i po vše časy,
ať zdržuje mne i mých, ach, vyslyš ty hlasY.

Píseň večerní, když se na lůžko ukládáme.

Zpívá se jako: *Aj nyní se den nachýlil*

Nuže již mé oudy jděte k svému oddechnutí,
abych v sladkém spočívání dostal nové chuti.
Otče, Synu, Duchu svatý, sám péči o mně měj,
k stráži anjelů tvých silných té noci mi popřej.
Což sem zhřešil tohto dne, pro Kristovi rány
odpuť, mám-li ve snách umřít, dej mi konec šťastný.

O ochraně Boží (z žalmu 91)

Zpívá se jako: *O blahoslavený člověk*

Ten kdož v skrejši Nejvyššího
a v stínu Všemohoucího
přebývá, bezpečný bude,
v něm odpočinutí důjde.

Dí Pánu: Útočiště mé,
hrad můj, Bůh můj, doufání mé,
v němž naději složí směle,
přijme jej za Spasitele.

Ont^{37*} z osídla lovce silně
vytrhne svých neomylně,
od nejjedovatějšího
též nakažení morního.

Brky svými přikryje tě
a pod křídla svá skryje tě,
místo pavézy a štítu,
budeš mít jeho pravdu.

Nebudeš se bát nočního
přístrachu nebezpečného,
ani střely létající,
ve dne uškodit hledící.

Ni nakažení morního
v mrákotě se vlekoucího;
ani povětrí morového,
v polední čas hubícího.

Padne tisíc po levici,
deset tisíc po pravici.
Než k tobě se nepřiblíží,
Bůh tě v své ochraně drží.

---

^{37*} ont' – on

Očima toliko svými,
co se děje s bezbožnými,
spatříš,^{38*} a tak se podivíš,
jakovou odplatou berou již.

A poněvadžs' Hospodina,
v něhož jest utěcha tvá,
za svůj příbytek položil,
v němž všecku naději složil.

Nepotká tebe nic zlého,
když máš ducha pokorného.
Aniž se přiblíží k mdlému
jaká rana stánku tvému.

Neb anjelům svým o tobě,
přikázal by tě v potřebě
na všech cestách ostríhali,^{39*}
vůkol tě válečně stáli.

Na rukou svých ponесou tě,
by neurazil nohy své
o kámen světa zlostného,
pobožným nebezpečného.

Potřeš lva i baziliška,
pošlápáš lvíce i draka,
totiž tyranství ďábla, svět,
hřích, peklo, a co táhné zpět.

---

^{38*} *spatříš* – uvidíš

^{39*} *ostříhali* – chránili

Dí Bůh, žeš' mne zamiloval,
žeš' také jméno mé poznal,
vyvýším, vysvobodím tě,
když co zlého obklíčí tě.

Vyslyším i tvé volání
a jména mého vzývání,
s tebou budu i v soužení,
vytrhnu tě z pokušení.

Dlouhostí dnů nasýtím tě,
ukážit^{40*} i spasení své.
Dlouho na zemi živ budeš
i k spasení mému přijdeš.

Splň, ó, Bože, co slibuješ,
srdce naše potěšuješ.
Všaks' ty nebes, země Pánem,
staň se to pro Krista, amen.

O smrtedlnosti

Zpívá se jako: Aj již se s tebou žehnám

Rozpomeň se, člověče,
jednou musíš umřít,
tvá hodinka vyteče
a z toho světa sjít.

R: Máš, jak uloženo jest
všem lidem od věků,
to má na mysli ležet
každému člověku.

---

^{40*} *ukážit* – ukáži

Ach, jistě kdyby na to
každý den pamatal,
ráno, večer, mám za to,
hřešit by se lekal.

R: I však hodina smrti
jistá, čas nejistý,
jakby se připravával
šťastně odsud jíti.

Rozpomínal se na to
milý Ezechiáš,
když přijal smrti heslo,
jež donesl Izaiáš.

R: Hospodin ti vzkazuje:
Zřed^{41*} dům svůj, neb umřeš,
duši, dítky, čeládku
do pořádku vezmeš.

Umřít nestýskej sobě,
smrt jestiř mzda za hřích,
je-li Kristus živ v tobě,
umřít má být tvůj zisk.

R: A jestli tvého Krista
víc miluješ než svět,
tváří veselou půjdeš
vždycky smrti vustřed.

---

^{41*} zřed' – daj do poriadku

Smrt jestiř sen, med, ráj, trůn,
kdo v Pánu umıra
po vystale bıdnosti
blahoslaven bývá.
R: Lıbezne spí v sladkosti,
k ráji, k trůnu kracı,
kdo si pravým pokáním
hrob svůj ustlat racı.

59279 (K. 1963/24 ant.)
Duchovní *vid. sloup*
D h n i w ý S l o u p,

zprovázějící
nábožné křesťany na cestách,
aneb
duchovní a vrauci
Modlitby a Písničky
všechým poutným,
zvláště pak
kupcům, obchodníkům a řemeslníkům,
k jejich dobrému
duchovnímu vzdělání a posílení
z rozličných
nábožných církevních spisů
sebrané. [2. vydání - Praha 1900]

(Druhé vydání).

— — — — —
V Turč. Sv. Martině.

Liškem a mládežem kněžského-účinným spolkem.

1900.

Duchovní ohnivý sloup zprovázející nábožné křesťany na cestách

Ve jménu tvém, můj Bože, cestu konám

Jako: *Hospodin ráčí sám pastýř*

Ve jménu tvém, můj Bože, cestu konám,
ráč být přítomen a zprovázej mne sám,
řid', veď a spravuj mne v mém povolání
a sám ochraňuj mne v bdění a i v spaní,
Dej šťastný prospěch v cest vykonávání,
ve všech mých prácech dej své požehnání.

Z milosti žehnej mému vycházení,
hojně požehnej i mému vcházení.
Spravuj cestu mou, anjel tvůj choď se mnou,
bych s pomocí tvou i tuto práci mou
k tvé slávě konal. S užitkem dokonal,
cirkev, domácí i chudé fedroval.^{1*}

I mé domácí ráč sám požehnávat,
všecky mé věci mocně ochraňovat.
Pomoz po zdárném mém se navracení
šťastného zase s nimi se shledání.
Nedopust na mne a na mé domácí
příhody škodné ani na mé věci.

---

^{1*} *fedroval* – podporoval

V mém obcování nedopust zblouditi,
napravo neb nalevo se uchýliti.
Po zdejšíím pak mém pracném putování
dej mně i mým všem šťastného skonání.
Tys' cesta jistá, po té cestě mne ved',
z rozcestí světa do slávy své uved'.

Aj já v mém povolání

Jako: Aj jak předivně

Aj já v mém povolání,
Bože, v opatrování
tvém doufání skladám,
buď že doma zůstávám,
neb na cestu se dávám,
od tebe radu, pomoc mám.

Nadarmo jest vstávati
ráno, na noc sedati,
neb cestou běžeti
v starosti, v pečování.
Na Božském požehnání
všecko musí záležeti.

Jezu, skrz všechny cesty
ráč mne milost tvá vésti,
přelaskavý Pane!
Na tvé vůli přestávám,
co a jakž chceš, za vděk mám,
nic mi se zlého nestane.

Ej, nuž, na tě se spustím,
ty mne zachováš, to vím,
před škodou a zkázou.
Kráčím-li po cestách tvých,
věrně ostříháš noh mých,
všudy budu bez úrazu.

Lítostivý a tichý
Beránku, sejmi hříchy
a nepravosti mé!
Nehleď na provinění,
než měj se mnou shovení,
uzdrav, očisť svědomí mé.

Řiď, veď mne, když vycházím
a kudykoli vcházím,
chraň, zdržuj kroky mé,
abych v mém povolání
všudy měl požehnání
pro tebe, sebe, bližní mé.

A když přes hory, vody
jdu, uchovej mne škody
a šťastně zproved' mne.
Budiž mé útočiště,
má pomoc v každém místě,
tak se mne nic zlého netkne.

Prospěch dej ku vyjítí
a štěstí popřej k vjítí,
zproved' mne sem i tam,
zdraví, sílu a čerstvost,
času, chvíle, působnost,

všecko to dáti můžeš sám.
Hle, však tvůj dobrý anjel
úklady zlých nepřátel
hotov jest zkaziti,
vůkol vozem ohnivým,
tovaryšem upřimným
při mne jsa, kdo můž' škoditi!

A tak, když ráno vstávám,
večer v lůžko se dávám,
cestu konati chtě,
v úzkosti a v sevření,
v kříži a v skormoucení^{2*}
těší mne slovo tvé svaté.

Ej, cožs' již koli zřídil,^{3*}
buď po tvé vůli, můj díl,
na němž i přestávám.
Nic mne nemá strašiti,
k dobrému mi sloužiti
všecko má, tys' můj vůdce sám,

Laskavý Pane, tvůj jen
v životě i v smrti jsem,
tobě tělo, duši se vším,
což mám, oddávám,
tvůj vlastní býti žádám,
svět, ďábel, smrt mne neruší,

---

^{2*} v skormoucení – zármutku

^{3*} zřídil – spravil

A když se líbí tobě
mně požehnat v té době,
hned tvé ruce líbám,
a když domů zdravého
přivedeš sluhu tvého,
tu také vděčnou chválu vzdám.

I též milé domáci
mé ostříhej svou mocí
ode všeho zlého
a dej mně i spolu jim,
což jest milé obojím,
v hojnosti všeho dobrého.

Buď mé srdce raději
vždycky v dobré nádeji
k Bohu, jenž tě stvořil,
on tvou věc zaopatří,
na tě z nebe popatří;
neb tě na rukou svých vyryl.

Konečně, Bože milý,
poněvadž k nebi cílí
naše putování,
dej, ať toužím srdečně
po této vlasti věčně,
až bych tam všel skrze tvé rány.

Chvála i velebnost

Jako: *Nuž Bohu děkujeme*

Chvála i velebnost
ochranci laskavému
buď, že skrz svou milost
přál předsevzetí mému.
Dal v cestě pracem mým
šťastné vyřízení,
po vykonání k svým
v zdraví navrácení.

Z tak velké milosti
buď mu díkůčinění,
z jeho přítomnosti
v cestách mých zprovázení.
Od neštěstí, pádu,
též krve prolití,
zlých lidí úkladů
ráčil mne chrániti.

On ráč mne vždy dále
v otcovské péči míti,
od neštěstí stále
v každý čas ochrániti.
A když běh dokonám
mého putování,
dej v svém království sám
s sebou přebývání.

Tobět', Bože, chvály vděčné
Jako: *Když Pán Ježíš na kříži pněl*

Tobět',^{4*} Bože, chvály vděčné,
jdoucí z vnitřnosti srdečné,
vzdávám, žeš' na cestách mých
mne spravoval, opatroval,
ochranou anjelů svých.

Ráčiž i dál se mnou býti
a s mými v mém živobytí,
abychom tobě milí,
pánu svému laskavému
zde i navěky byli.

Když pak přijde do věčných strán
jíti cestu nezvyklou nám,
průvodu též žádáme.
Neb cesty tam z těla nikam
hned naprosto neznáme.

O přešťastného Štěpána,
jenž tě průvodce měl, Pána,
když se z světa ubíral.
Taktéž anjele Lazar měl,
když svým bídám umíral.

---

^{4*} *Tobět'* – Tobě

Jakouž abych měl nádeji
a věděl, kam se poději,
když budu z těla jíti,
dokud v těle jsem, chci
cele tebe se nespustiti.

A ty neopouštěj též mne
na cestách ve dne i ve tmě,
ovšem v tu dostatečnou,
veď mne k sobě a já tobě
vzdám zato chválu věčnou.

Buď chvála Otci věčnému,
Synu z něho splozenému,
též i Duchu svatému,
jedinému Bohu mému,
strážci tomu věrnému.

Starý evanjelický kostol v Sarvaši

Nový evanjelický kostol v Sarvaši

Z PRÍLEŽITOSTNEJ TVORBY

Píseň truchlivá o kobykách, které L. P. 1748. do Uher přiletely

Zpívá se jako: *Proč ten svět bojuje*

Osm a třidceti lét již pominulo,
jak žádných kobyek v Uhřích nebývalo:
Nyní přiletely od strany polední,
odvrátíť je od nás, Bože převelebný!

Odkud ale začnu vám o nich zpívati
z množství-li prv jejich mám vypravovati.
škodu-li velikou, kterouž způsobují;
tvářnost-li, neb z místa jak se přestěhují.

Po houfích létají, a ne všechny spolu,
zdvihnou-li se z země, činí velkou horu.
Nebe zatahují, slunce zatemňují,¹
a jasný den s sebou smutně zamračují.¹

Na míli, neb na dvě spatříš-li^{2*} kobyky,
domnívaš se že dým vstupuje veliký.
Měl bys to za jisté, že kraj země hoří,
tak se rozléhají v širokém povětří.

---

¹ Príslovia 30, 27; Exodus 10, 15

^{2*} *spatříš-li* – ak uvidíš

Nikdy Xerxes^{3*} neměl vojsko tak veliké,
ač i vysušilo řeky přehluboké.
Jak jen i v nejmenším houfu kobylek jest
z víru mou zakládám, na to i také čest.⁴

A ta jest příčina, že Duch svatý v Písmě
vojsko madiánské pro množství přílišné
zástupům kobylek připodobnit ráčil,
o silném táboru jejich nás poučil.⁵

Jakt^{6*} se v zimě mete sních nad hlavu naší,
takt^{7*} se i kobyly nad člověkem vznáší.
Bijí se do tváři, hlučí, co zvuk bojů,
neb jakby včel pustil pět statisíc rojů.⁸

Na způsob oblaků tmavých se zdvíhají,
až strach a lekání lidem způsobují.
Od tohto kraje, jeden od onoho,
druhý, třetí, čtvrtý houf, kobylek mnoho.

Nikdy sme ten zázrak nevidali mnozí,
díváme se na ně z kopců, z domů, z věží.
Strašíme je zvoncí, klopáčí, metlami,
třískáme nadarmo, křičíme s dítkami.

---

^{3*} *Xerxes* – perzský král Xerxes I. podnikol r. 480 pred Kr. najväčšiu výpravu do Grécka.

⁴ Joel 2, 25; Jeremiáš 23; Náhum 3, 15; Júdit 2, 11

⁵ Júdit 7, 12

^{6*} *jakt* – jak

^{7*} *takt* – tak

⁸ Sirachovcova 43, 19

Ze země je splášíš, zahnat pryč nemůžeš,
před sebou přestrašíš, za sebou spatřuješ.
Zatáčet se můžeš s nimi jakť se líbí,
ony jsou nad tebou, vůkol tebe všudy.⁹

Byťby je stotisíc lidu obstoupilo,
a všelijak s nimi zbrojně harcovalo.
Ony to za hříčku a žert pokládají,
sem tam mezi lidmi bystře se zvrťají.

Hned se tak stavějí, že se pryč poženou;
však prv než se nadáš, obnovují vojnu.
Přicházejí nazpět v veliké síle,
letí co orlice s mnohým hlukem rychle.

Vojensky se kladou v čas studena k zemi,
teplotu miluje jejich přirození.
Však vzejde-li slunce, tožť^{10*} daleko letí,
tu se dostávají, prv než lidé zvědí.¹¹

Budťo že sedají, anebo létají,
všudy hnoje množství velké nechávají.
Jako kdy na rolí oves někdo seje,
takového sílu potracují hnoje.

---

⁹ Jób 39, 20

^{10*} *tožť* – tož

¹¹ Náhúm 3, 17

Veliký houf jeden spatřili sme zjevně,
že přes den zaletěl na tři míle země.
Co vysoké věže vzhůru se vznášejí,
vrchovatým horám se připodobňují.¹²

V letění svém vždycky ten obyčej mají,
přední sobě dole na zemi sedají.
Zadní pak co z peci dým se pozdvihují,
a tak přednost v šiku tyto dostávají.

Volno jdou, jak vojsko v pancíř zobláčeno,
ano jak do boje mocně připraveno.
Ač je i přestrašíš, zbit je však nemůžeš,
prv umřeš, než jeden houfíček přemůžeš.

Tisíc milionů bytby^{13*} i zmordoval,
co to? jakoby pět včel z tisíc rojů vzal.
Jakoby si pět zrn z sto mír prosa ujal,
a neb pět krupějek z studně vody vyňal.

Některá částečka tábor nechávají,
a jako na loupež se vytrhávají.
Však po malé chvíli opět se vracují
s velikou radostí, a k svým přicházejí.

Ach, veliký Bože! Kde se to nabralo?
Kde se to zrodilo a jak naplodilo?
Tak veliká síla, jako v slunci prášku,
tak veliké množství, jako v moři písku.

---

¹² Unde non mirum est, quod maria transvolare dicantur. Vid. Calepin. in voce Locusta (Potom nie divné, že sa vraví, že preletia cez moria. Pozri v hesle Kobylky u Calepina).

^{13*} *bytby* – keby aj

Pole nám rabují, zelenost zžírají,
lidu i hovádkům pokrm ujímají.
Tak chruští zubami jak v trávě koňové,
nebo jak ukazují pysky řvoucí lvové.¹⁴

Ne velmi jsou velké, hlavy holé mají,
čelo co zajíci vyduté zjevují.
Rohy-li, co uši jsou dva na tom čele, nevím,
to však povím, že jsou velmi dlouhé.

Oči za rohami (co nevidána věc!)
na vrchu na hlavě, kdeby měl být věnec.
Od rohů až k ustům dva pásy znamenám,
podobné ku barvě mladým přepelicám.

Toula-li se která na zemi kobyłka,
dokavád ji lapíš, dobrá ujde chvílka.
Ještě budeš od ní opodál na straně,
bystrý zrak májíc hned, na křídla se zdvihne.

Usta jsou veliká, a nadmír široká,
z nichžto vždy brunátná kropějka vymoká.
Pysky rozseknuté, co zajíci mají,
nímiž dva ohavné zuby zakrývají.

Na vrchní čelisti, jsou ti dva zubové,
ostří, tvrdí, jako krví napuštěné.
Stříhají zelinu jako nožnicemi,
nebo spodních zubů naskrze nemají.

---

¹⁴ Ámos 7, 1 – 2; Joel 1, 4

Hrdlo jejich kuklou jestiř zaoděté,
prsí, co kůň mají, zmužilé, chlupaté.
Tak čtyřma křídla ma hřbet zakrývají,
jako dlouhým pláštěm jej přiodívají.

Na křídla ch jsou šperky rozličných způsobů,
rytířů, pevností mající podobu.
Bašty, věže, zámky, patrně uhlídáš,
jestliže jen pilně k těm křídla m přihlídáš.

Jakoby národům navěští dávaly,
aby se do boje mocně šikovali.
Města ohradili, zámky upevnili,
a tak včas pokoje, na vojnu myslili.¹⁵

Šest noh a pazoury dva na každé spatříš,
a jako dvanácte háků ostrých uzříš.
Kterýmiž se mocně, stromů, bylin chytá,
nechť jako chce přívál, jimi sem tam zmítá.

Podivení hodná věc byla viděti,
když v horách na duby počaly sedati.
Nejen ratolesti pod sebou lámaly,
než i tlusté duby od vrchu štípaly.

Náramně velikou moc života mají,
i pod mnohým bitím ne hned umírají.
Odsekneš-li hlavu kobylce, však ona
i potom za sedm hodin bude živá.¹⁶

---

¹⁵ Hinc Cicero: Felix civitas, quae tempore pacis cogitat de bello (Preto Cicero: Šťastné mesto, ktoré v čase mieru myslí na vojnu).

¹⁶ Experto crede (Ver skúsenému).

Volný jest to národ, nelekne se lehce,
letí, sedá, žere, vstává, kdy, kde sám chce.
Střelbu, zvony, hřmot, křik, buben, troubení
vysmívá, pohrdá tím vším k zahanbení.

Nikdo je nezvrátí, kam se ony zdvihnou,
tak v povětrí letí k rozkazu Božímu.
Jdou tam, kam je pošle, ten hejtman nebeský,
však je často vidíš, zpět konat své cesty.

Nikdy tak Scipio, anebo Pompeius,
nikdy tak Hannibal, Stilicho, Iulius
šťastně neválčili,^{17*} jak vojsku¹⁸ Božímu
poddává se všecko na poddanost jemu.

Žádná lidská moudrost pryč je nezaplaší,
žádný příval, déšť, hrad nic jim neublíží.
Mám za to, že cosi nadpřirozeného
s nimi jest spojeno, také zázračného.

Již nyní po polích sypou vajec množství,
na rok, jak se vidí, bude mladých dosti.
Dírky si dělají do země, tak sedí,
by své pokolení zachovaly, hledí.

---

^{17*} *Scipio...* – Scipio Afrikánsky mladší dobyl Kartágo (146 pred Kr.); Gnaeus Pompeius bojoval s Mitridatom a jeho územie pripojil k Rímskej ríši ako provinciu Sýriu (64 pred Kr.); kartáginský vojvodca Hannibal porazil Rímanov v bitke pri Kannách (216 pred Kr.); Stilicho porazil Gótov v bitke pri Faesulae (405 po Kr.); Gaius Iulius Caesar viedol vojny proti Keltom v Galii, ktorej väčšinu územia pripojil k Rímskej ríši (58 – 52 pred Kr.).

¹⁸ Joel 2, 25

Kobylky na Egypt pro hříchy poslány,
Ach, z přehrozných hříchů čiňmeže pokání!
Kterýmiž sme túto plágu zasloužili,
ó, bychom té pomsty nebyli dožili!

Bůh od zlých kobylek varůj,
i od Turka, neb jakéhokoli hůle násilníka,
uchovej nás hladu, moru i drahoty,
ač sme zasloužili tak těžké pokuty.

Zapuď pryč kobylky svou Bože pravici;
však jsi ty Pán Bůh náš, Kriste všemohoucí.
Uvrz je do moře a shlad' hříchy naše, ó, křesťane
k Bohu! hned, hned obraťme se.

Smilůj se nad námi a varůj nás zlého,
na duši, na těle, i co jest našeho.
Dej co tobě milé, a svatou pobožnost,
děj se tvá vůle vždy, tak máme na tom dost.

U Joele v 2, 25.

Kobylky vojsko Boží veliké, kteréž posílá na nás.

Modlitba proti kobyolkám

Ach, veliký a hrozný Bože, kterýž ostříháš smlouvu a milosrdenství, těm kteříž tebe milují a ostříhají přikázání tvých! Zhřešili sme a ne-spravedlivě sme činili, spronevěřili sme se, tvou milost a hojná dobrodiní, kteráž si nám nad mnohé jiné národy prokázal v této krajině, přenášeli sme v chlípnost, a čím více si nás k pokání vedl, tím více sme hříchy množili, a čelo své čím dále tím více proti tobě zatvrdili. Naše město a krajina, jako zjevné jest, byla naproti jiným krajinám, které si v hněve svém trestal, jako zahrada Boží, nemající nedostatku v ničemž dobrém. Neboť sme měli požehnání v hojnosti, kterého i sousedští národové s námi užili. Končiny naše obdarilš pokojem a brány naše pevnou stráží ohradil, že se žádný nepřítel k nám přiblížiti nemohl. Ale nyní, ó, Hospodine, rozpomínáš se na hříchy naše a nepravosti naše postavuješ na světlo obličje tvého! Sesiláš na nás mocné vojsko tvé, vedeš proti nám škodlivé kobylinky. Před nimi jest země jako rozkošná zahrada, za nimi jako popleněná pustina. Tuto škodlivou plagu, již i nejurodnější pole zkusilo, nad čímž i lidé i hovadka, i zvěř polní vzdychá. A nyní již na tom jest, aby se tato plaga i k nám přiblížila, jestli se ty, o milosrdný Bože! nad námi neslituješ, a ji od nás neodvrátíš. Protož přicházíme před Trůn tvé Božské velebnosti v této naší, a takměř všeobecné nouzi, ve jménu Ježíše Krista, a padajíce, pokorně prosíme tebe, ne pro nějaké naše spravedlnosti, ale pro milosrdenství tvá mnohá. Vyslyš, ó, Pane, Pane odpusť, Pane pozoruj, a učiň! neprodlevejž pro sebe samého. Ach, Hospodine! smiluj se nad lidem tvým, aniž zahanbuj dědictví tvého. Rozkaž tomuto vojsku, aby se našeho pole a vinic nedotýkalo, ale se jinam obrátilo. A budeme tě se všemi tvými věřícími dítkami i za takové dobrodiní chváliti a velebiti, zde v shromáždění svatých, i tam v blahoslavené věčnosti. Amen.

7
P i s e ň
S
Schwale Stawu
Gedlačekho

HECAE
SISNEMENSIS
POSOMENENSIS
PUBL. CO. LIBR. S. C.

3
Německého gazyka w Slowenskau
řeč wvedená, y také porossřrená

Léta Paně, 1752,

Píseň o chvále stavu sedláckého

z německého jazyka v slovenskou řeč uvedená, i také porozšířená

Zpíva se jako: Slovo hromu si věčnosti

Merkujte, křesťané milí,
což vám zpívat budu nyní
teď o sedláckém losu!
Známa věc jest všemu světu,
co sedlák trpí za psotu
tohoto zlého času.
Sedláček tak jest potupen
a u všech za nic položen.

Všickni lidé v celém světě
od sedláků původ máte,
císař, král i knížata,
biskupi, kardinálové,
páni, baróni, grófové,
kněz, prelát i hrabata,
římsky pápa,^{1*} generáli
od sedláků původ vzali.

První naši rodičové
zdaž nebyli sedlákové,
Adam i Eva spolu?
Zdaž nejsou z ráje vyhnáni,

---

^{1*} pápa – pápež

aby dělajíce zemi
měli chléb na svém stole?
Tak címer^{2*} všech jest motyka,
styk, pluh, kosa, role, louka.
Pročež merkuj na to pilně,
že bez sedláků obecně
naskrz být nemůžeme;
kdo tuto věc jen rozváží,
ten sedláka draže váží
a miluje ho věrně.
Každý člověk v celé zemi
má od něho vyživení.

Pomniž, jak to krásně stojí,
když sedlák chodí po roli
v jeseň anebo na jar,
když oře aneb uhoří,
rozsívá símě po poli,
aby měl žatvu naschvál.
Tak v zimě on i hovádko
má potravu, nebožátko.

Kdo dáva žito, pšenici,
rež, tenkel,^{3*} proso, jařici,^{4*}
zdaliž ne sedláčkové?
Kdo pracuje vůkol hrachu,
ječmene, ovsu, neb maku,
trávy, sena hotově?
Sedlák nám dá šošovice,
cícer, kaše, kukuřice.

---

^{2*} *címer* – rodový znak, erb

^{3*} *tenkel* – druh pšenice, špalda

^{4*} *jařica* – pšenica, ktorá sa seje na jar

Žemle, paštéky, koláče,
mrváne i přehybáče.
Od sedláků pochází
s makem plžíky,^{5*} perace,^{6*}
krafne,^{7*} klocky,^{8*} a co více,
to vše od nich vychází.
Syrovníky, radostníky,
krásne chleby, kapustníky.

Buď jest pokoj, nebo vojna
však se živí celá krajna^{9*}
z rukou sedláka ctného.
Řemeslník, mních, vojak i pán,
žebrák, žák, kněz, rektor, cigáň
má živnůstku od něho.
Bezbožný by to člověk byl,
kdo by sedláka potupil.

Není-li krásná věc v létě
patřiti po celém světě
na úrody po poli,
když se zelená, neb kvitne,
když dozrívá všudy pěkně?
Hotůj, sedlák, stodoly,
když se ovce, kravy, voly,
telce, žřebce pasou v poli.

---

^{5*} *plžíky* – šůlance

^{6*} *perace* – praclíky

^{7*} *krafne* – pampúchy, šíšky

^{8*} *klocky* – halušky

^{9*} *krajna* – krajina

Když kosec vychází s kosou
a má na travničke rosu,
tu rosa jeho řeže,
tu hrubě řádky padají,
hrabáči kopy dělají.
V tom gazdiná nařeže
hodné škvarky ze slaniny,
omastí-li kašu s nimi.

Na ženců radi hledíme,
když je v oukole vidíme
z frišna se užínati,^{10*}
hrst jednu po druhé skládat
a snopy v sudy vázat,
těž do křížů snášeti.
Zatím převysoké stohy
navozí sedláček mnohý.

Když na holovnici^{11*} tlačí,
vidlami násad^{12*} obrací,
hrablami vyhrabává,
a když lopatami věje,
hospodář se v tom raduje
a jámy vypalává.
Pánu děžma,^{13*} sedlák svého
čeká kupce peněžného.

---

^{10*} *v oukole ... z frišna se užínati* – rýchlo sa v práci obracať

^{11*} *na holovnici* – miesto v humne, kde sa mláti obilie

^{12*} *násad* – určité množstvo sena alebo slamy

^{13*} *děžma* – desiatok

Užitečný jest sedláček,
dává všecko neboráček,
co člověk potřebuje.
Chléb, víno, kapustu, řepu,
česnek cibulu ku chlebu,
len, konope hotuje.
Šalát, mrkev i tekvice,
jiné rozličné ovoce.

Petružel, uhorky, dyne,
ředkev, cvikly do kuchyne
nalezněš u sedláka,
slivy, hrušky, hrozny, višne,
jablka, mandle i střešně,^{14*}
dadí^{15*} i paštrnáku.
Chutná jídla i nápoje
z toho člověk připravuje.

Hovězina, telecina,
bravčovina, barančina,
i maličká prasátka,
husi, kačice, slepice,
mořáky i holubice,
též i drobná kuřátka.
Vajec, másla, syra, mléka
nalezne se u sedláka.

---

^{14*} *střešně* – čerešne

^{15*} *dadí* – dakde, niekde

Lítky,^{16*} šoudry,^{17*} žebra také
i klobásy všelijaké,
jaternice, jelítka.
O staré sádlo, slaninu
popros sedláckou gazdinú,
vím, jestli chce, že ti dá.
Na trze každá mešťanka
všecko koupí od sedláka.

A kdoby mohl vyslovit,
co od sedláka může být
dobrých věcí k živnosti!
On dává kože na bůty,
dává i vlnu na šaty,
porcie^{18*} i foršponty.^{19*}
Každý z ruky jeho hledí,
i král jež na trůnu sedí!

Není člověka na světě,
který by mohl říci v pravdě,
že ho sedlák nechová.
Každý od sedláka pýtá,
jež trápí, bije namítá,
což sám Pán Bůh dobré zná.
I pán by prázdnou kapsu měl,
jestliby sedláka neměl.

---

^{16*} *lítky* – šunky

^{17*} *šoudry* – udené šunky

^{18*} *porcie* – dane

^{19*} *foršponty* – záprahy

Pročež kdo pýchu miluje
a sedláka potupuje,
má znáti, pravím směle:
ten není sedláka hoden!
Zdaž Adam nebyl sedlákem?
A všickni sme od něho!
Hle, tato píseň jest taká,
truc^{20*}, kdo potupí sedláka!

Bůh zdržuj naší královnu^{21*}
s pány, s vojáky, s krajinou,
též i sedláky milé!
Dejž jim zdraví, požehnání,
pokoj, šťastné pracování,
odvrať od nich všecko zlé,
dokud po mnohém soužení
pomrou sedláci i páni!

Psal jistý Adamův potomek.

---

^{20*} *truc* – vzdor

^{21*} *královnu* – Máriu Teréziu

Ne gñenu Jána Bezjise
Amen.

Ex Pollice Cyclops
anebo

Kniha KATECHIZMUS
v kterémž

pro ty genž neznají liternej vmenj
pod obrazem Prstů na ruky lidstě
vtazují se sprostičie, Staronj
Szlanky včienj křtianskéž;
Dey prv

v gřtém kázanj německém
sěže Dvojseti šodněž Jána

M. Bříže Albrechta
Kazatele Nordlingskéž
předložen

Dnyj pat, sěže
Mateje Maxtomitze
S. S.

na Stážky vzebrán a
v slovenšty gazyl v.
vreden

X. V. 1748.

Z NÁBOŽENSKOVÝCHOVNEJ TVORBY

Ve jménu Pána Ježíše

Amen.

Ex Pollice Cyclops^{1*}

anebo

RUČNÍ KATECHIZMUS

v kterémž

pro ty jenž neznají literní umění
pod obrazem prstů na ruky lidské

ukazují se sprostičce hlavní
články učení křesťanského;

nejprv

v jistém kázání německém
skrže dvojitihodného pána

M. Jiřího Albrechta^{2*}

kazatele nordlingského

předložen,

nyní pak skrže

Matěje Markovice

k[něze] s[arvašského]

na otázky rozebrán

a v slovenský jazyk

uveden

Roku Páně 1748

---

^{1*} *Ex Pollice Cyclops* – z palca Kyklopa čiže jednoducho, nie zložito

^{2*} *M. Jiřího Albrechta* – M. Georgius Albrecht (1601 – 1647), superintendent v Nördlingene

Deuteronomium 6, 6 – 9

A budou slova tato, kteráž já přikazují tobě dnes, v srdci tvém. A budeš je často opětovat synům svým, a mluvit o nich, když sedneš v domě svém, když půjdeš cestou, a léhaje i vstávaje: Uvážeš je za *znamení na ruce své* a jako náčelník mezi očima svým.

Príslovia 7, 1 – 3

Synu můj, ostríhej řeči mých a přikázání má schovej v sebe! Ostríhej přikázání mých a živ budeš a naučení mého jako zřítelnyce očí svých. Přivaž je *na prsty své*, napiš je na tabuli srdce svého.

Ovídius *Kniha II. z Pontu*

*At reditus iam quisque suos, amat, et sibi quid sit
utile, sollicitis, subputat articulis.*

To jest

každý statky své miluje
a po člancích je počtuje;
křesťan statky vzalš' od Krista,
přivaž je k článkům dočista!

Předmluva blaženého autora

Čítáme v historiách o onem znamenitém malíři Thimantes^{3*} řečeném, že když jednoho času on jistého velikého obra na malé tabličky odmalovati chtěl, nevěděl pak, kterák a jako má tak velikého muže do tak úzkého místa zavřít, tedy vynechav všecko jiné z něho, *palec* toliko jeho odmaloval a při tom zanechal. Když pak lidé přicházeli a *palec* ten rozvažovali, i také vyměřili, tedy odtud zavírali, jak veliký obr ten na celém těle svém musil býti. A tak to byl kumštovný majsterštuk malíře toho, že v jednom prstu obra celého představití mohl.

---

^{3*} *Thimantes* – Thimantes z Kynthosu, grécky maliar, ktorý žil z prvej polovice 5. storočia pred Kristom.

My pak chceme-li chatrné lidské věci s vysokými Božskými skutky vespolek srovnávat, nalezneme, že to i Písmo svaté tak činí. Ono bere před sebe velikého Boha nám lidem vlastně odmalovati, abychom poznali, která by byla širokost a dlouhost a hlubokost i vysokost,⁴ abychom ho jakžto v obraze jedním spatrovali; a skrz to život věčný obdrželi.⁵ Poněvadž pak Bůh v bytnosti své jest nesmírně veliký, vyšší nežli nebe, hlubší nežli peklo, dloužší nežli země, širší nežli moře.⁶ Tedy Písmo užívá obzvláštní nálezek, totiž maluje toliko ruku Boží a mluví o ní, že ona tak jest veliká, mocná a silná, že člověka učinila odevšad, co on jest vůkol a vůkol,⁷ že on rukou svou nebe objímá,⁸ že pravice jeho mocně pomáhá,⁹ všecko také změnití může¹⁰ a že v ruky jeho složení jsou časove naši,¹¹ život i smrt, vchod i východ.¹² Kdo tedy pilně k ruky této se přihlídá a ji rozvažuje, ten lehce zavřítí může, jak veliký by Pán Bůh byl; totiž tak veliký, že on mezi bohy nemá sobě rovného, který by tak mocný, svatý, hrozný, chvalitebný a divný byl,¹³ což žádný člověk pochopiti nemůže. A jak se toto děje s známosti Božskou, tak jest i s celým křesťanstvím našim zpořádána, což se nám dvojím způsobem ukazuje. I. V *Písmě svatém*, kteréž jest od Boha vdechnuté a užitečné k učení, k trestání, k napravování, k zprávě, kteráž náleží k spravedlnosti, aby byl dokonolý člověk Boží k každému skutku dobrému hotový.¹⁴ II. V *Katechismu svatém*, v kterémž v pěti částkách všecko obsaženo a světle ukázáno jest, co křesťan z zákona a evangelium o Bohu Spasiteli svém a o samém sebe věděti a poznati má, aby život věčný obdržel. Poněvadž

---

⁴ Efežanom 3, 18

⁵ Jób 17, 3

⁶ Jób 11, 8 – 9

⁷ Jób 10, 8

⁸ Efežanom 48, 13

⁹ Žalmy 20, 7

¹⁰ Žalmy 77, 11

¹¹ Žalmy 31, 16

¹² Žalmy 139, 2 – 3

¹³ Mojžišova II. 15, 2

¹⁴ Timotejovi II. 3, 16 – 17

pak dítky (obzvláště na dědinách, kdežto na větším díle neznají literární umění) pro mdlobu rozumu svého toto ne všechdy^{15*} chápat a zachovat mohou, tedy velmi trefně učiníme, jestli s oným malířem, Thimantes řečeném, jim ruku *s pěťmi její prsty* namalujeme a tak všechny částky Katechismu svatého na ní jim ukážeme. K čemuž udělí si Bůh milosti, pomoci a požehnání svého pro a skrze Pána našeho Ježíše Krista, Amen.

Ruční katechismus

Co každý křesťan uměti povinen jest?

R.^{16*} Svatý katechismus.

Co jest to katechismus?

R. Jest učení církevní, v němžto summa náboženství křesťanského se zavírá.

Kolik jest částek katechismu?

R. Jest jich pět tak, jako jest pět prstu na ruky lidské.

Vyčítej mi ty částky katechismu?

R. První jest *Desatero Boží příkázání* tuto pod obrazem *palce*; druhá jest *Víra obecná křesťanská* pod obrazem *prstu ukazujícího*; třetí jest *Modlitba Páně* pod obrazem *prstu prostředního*, čtvrtá jest *O svátosti křtu svatého* pod obrazem *prstu zlatého* anebo *lékařského*; Pátá jest *O svátosti Večeře Páně s naučením o spovědi* pod obrazem *prstu ušního* anebo *maličkého* předložená.

Čemu nás ty částky vyučují?

R. První učí nás *dobře živu býti* druhá *dobře a právě věřiti*; třetí *dobře se modliti*; čtvrtá a pátá *právě beze všeho pochybování Pánu Bohu se dověřovati*.

---

^{15*} *všechdy* – vždy

^{16*} *Písmenem R. (z lat. responsio) označuje Markovič odpověď na danou otázku.*

Pověz mi, co se pod obrazem palce předkládati má?
R. Předkládati se má první částka učení křesťanského.

Palec
obraz první částky učení křesťanského
Která jest první částka učení křesťanského?

R.

Desatero Boží přikázání

Jak zní?

R.

- I. Nebudeš míti Bohů jiných přede mnou.
- II. Nevezmeš jména Pána Boha svého nadarmo.
- III. Pomni, aby den svátečný světil.
- IV. Cti otce svého i matku svou, abys' dlouho živ byl na zemi.
- V. Nezabiješ.
- VI. Nezesmilníš.
- VII. Nepokradeš.
- VIII. Nepromluvíš proti bližnímu svému křivého svědectví.
- IX. Nepožádáš domu bližního svého.
- X. Aniž požádáš manželky jeho, ani služebníka, ani děvky, ani vola, ani osla, ani ničehož, což jeho jest.

Proč desatero Boží přikázání pod obrazem palce předkládaš?

R.

1. Proto, že jako *palec* jest nejpřednější prst na ruky lidské, tak mezi slavnými částkami učení křesťanského jest nejpřednější částka desatera Boží přikázání.

2. Jako *palec* pochází od slovíčka latinského (*pollex* a *pollendo*), jenž vládu a moc znamená. Tak při vydávání desatera Božího přikázání Bůh svou všemohoucnost a důstojnost na hoře Sinai skrze oheň, hřímání, dým a troubění, až se všechna hora kouřila a třásla, uká-

zal.¹⁷ A to že jako se lekáme ohně, blesku a hromu, tak se Paná Boha bát a přikázání jeho plnit máme, nechceme-li ohněm pekelním, jehož dým vstupuje navěky věků, sežráni býti.

3. Jako *palec* má dva články (dvě hánky), na nichž se zhybuje, tak desatoro Boží přikázání, jest na dvou tabulkách obsaženo a sepsáno.

I. Tabulka pod obrazem prvního článku pod nehetem na palci

Kolik přikázání na první tabulce napsáno jest?

R. Troje, totiž první, druhé a třetí.

K čemu nás první tabulka vede?

R. K milování Pána Boha.¹⁸

Kterák pak a jako Pána Boha milovati máme?

R.

1. *Srdcem*, podle přikázání prvního. Totiž máme se Pána Boha nade všechny věci báti, milovati, v něho doufati; a to z celého srdce svého, z celé duše své, se vši myslí své a ze všech sil svých.¹⁹

2. *Slovem*, podle přikázání druhého. Totiž Pán Bůh vynaučuje jazyk náš, aby se jemu nerouhal, ale za dobrodiní přijatá děkoval a jeho zveleboval říkáje: *Dobrořečítí budu Hospodinu každého času, vždycky chvála jeho v ústech mých.*²⁰

3. *Skutkem*, podle přikázání třetího. Kdežto se nám ukazuje jisté dílo, v kterémž obzvláště pravá pocta Boží záleží, abychom deň sváteční světili, Slovo Boží poslouchali velebné svátosti užívali, zpívali a modlili se. A to činíce v skutečném milování Pána Boha nalezeni budeme, jakož psáno stojí: *Slovo Kristovo přebývejž v vás bohatě se vši moudrostí, učíce a napomínajíce sebe vespolek žalmy a zpěvy a písnič-*

---

¹⁷ Exodus 19, 16 – 19

¹⁸ Matúš 22, 37 – 38

¹⁹ Exodus 5, 6 – 5

²⁰ Žalmy 34, 2

kami duchovními s milostí zpívající v srdci svém Pánu.²¹ Neopouštějte společného shromáždění, jako někteří obyčej mají. Ale napomínajíce se a to tím více, čímž více vidíte, že se ten den přibližuje.²²

II. Tabulka pod obrazem druhého článku na palci od ruky

Kolik přikázání na druhé tabulce napsáno jest?

R. Sedm, totiž čtvrté, páté, šesté, sedmé, osmé, deváté a desáté.

K čemu nás druhá tabulka vede?

R. K milování bližního našeho.²³

Kdo jest bližní náš?

R. Každý člověk bez výminky.²⁴ Obzvláště pak bližní náš jest: 1. Ten, kterýž nám jest *předložen* v každém slavním stavě na světě, jakožto a, *v stavě církevním* kazatelové Slova Božího, školní učitelové a preceptorové;^{25*} b, *v stavě politickém* vrchnost; c, *v stavě domácím* otec a matka, pán a paní. A na tyto všechny stavy směřuje čtvrté Boží přikázání. 2. Ten, kterýž jest *v nás*, totiž *tělo* a *duše* naše, což my v čistotě chovat máme tak, *aby uměl jeden každý z nás tělem svým vládnouti v svatosti a v poctivosti; ne v líbosti žádosti jako i pohané, kteříž Boha neznají.*²⁶ 3. Ten, kterýž jest *vedle nás*, totiž každý *spolukřesťan*, kteréhož nemáme: a, *v nenávisti míti a zabíjeti*; podle pátého Božího přikázání b, *k chlipnosti a k nečistotám povzbuzovati*; podle šestého Božího přikázání c, *statek jeho tajně k sobě přitahovati*; podle sedmého Božího přikázání d, *oklamávati*; podle osmého Božího přikázání e, *a což zlého jest, žádati*; podle devátého a desátého

---

²¹ Kolosanom 3, 16

²² Židom 10, 25

²³ Matůš 22, 39

²⁴ Galatanom 6, 9

^{25*} *preceptorové* – výpomocní učitelia

²⁶ Tesaloničanom I. 4, 4–5

Božího přikázání sumu: *Každému, což sme povinni, dávejme. Komu daň, tomu daň, komu clo, tomu clo, komu bázeň tomu bázeň, komu čest, tomu čest.*²⁷

Co se nám ještě více pod obrazem dvou článků
na palci představuje?

R. Dvě věci se nám představují, totiž

1. Milostivý slib Boží pobožným učiněný, že on chce *milosrdenství učiniti nad tisíci těmi, kteříž jej milují a ostříhají přikázání jeho.*²⁸

2. Přísná *pohružka* Boží bezbožným oznámena, že on jako *silný a horlivý Bůh chce navštívití nepravost otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteříž nenávidí jej.*²⁹

Pročež pomněti máme, že jako *palec* dva údy má, tak na světě dvojnásobní lidé se nacházejí. A takoví jsou a, *pobožní*, kteříž se starají o pravou pobožnost a nic více sobě nevinšují, toliko, *aby zpraveny byly cesty jejich k ostříhaní ustanovení Hospodinových;*³⁰ b, *bezbožní*, kteří *ráno vstanouce porušují všechny snažnosti své.*³¹ Z té příčiny pobožným Pán Bůh pozehnává a bezbožným zlořečí. Toto tedy slyšme: *Boha se boj a přikázání jeho ostříhej, nebo na tom všechno člověku záleží. Poněvadž všeliký skutek Bůh přivede na soud.*³²

Dosti o první částce pod obrazem *palce*.

Pověz mi dále, což se pod obrazem *prstu ukazujícího* předkládati má?

R. Předkládati se má druhá částka učení křesťanského.

Prst ukazující

obraz druhé částky učení křesťanského

---

²⁷ Rimanom 13, 7

²⁸ Deutoronómium 5, 5 a 10

²⁹ Deutoronómium 5, 5 a 9

³⁰ Žalmy 119, 5

³¹ Sofoniáš 3, 7

³² Kazatel 12, 13 – 14

Která jest druhá částka učení křesťanského?

R.

Víra obecná křesťanská

Jak zní?

R. Takto: Věřím v Boha Otce všemohoucího Stvořitele nebe i země. 2. I v Jezu Kristu, Syna jeho jediného, Pána našeho. 3. Jenž se počal z Ducha svatého, narodil se z Marie Panny. 4. Trpěl pod Pontským Pilátem, ukřižován, umřel i pohřben jest. 5. Zstoupil do pekl, v třetí den vstal z mrtvých. 6. Vstoupil na nebesa, sedí na pravici Boha Otce všemohoucího. 7. Odtud přijde souditi živých i mrtvých. 8. Věřím v Ducha svatého. 9. Svatou církev obecnou, svatých obcování. 10. Hříchů odpuštění. 11. Těla z mrtvých vzkříšení. 12. A život věčný. Amen.

Proč víru obecnou křesťanskou pod obrazem
prstu ukazujícího predkládáš?

R. Proto 1. že jako *prst ukazující* jest v počtu druhý na ruky, tak víra obecná jest druhá částka učení křesťanského. 2. Jako prstem tím obyčejně na nětco ukazujeme, tak nám tato druhá částka učení křesťanského ukazuje pravou víru; poněvadž jako *jeden Pán jest, jeden křt, jeden Bůh a Otec*,³³ tak jest i *víra jedna* toliko. Tak Svatý Jan prstem tímto asnad na *Beránka Božího snímajícího hříchy všeho světa* ukázal.³⁴ Odkud po latinsky nazývá se *index, ukazovatel*. 3. Jako prst ukazující má tři články (hánky), na nichž se zhybuje, tak vírá pravá drží se trech osob v Božství, totiž Boha Otce, Boha Syna, Boha Ducha svatého.

---

³³ Efežanom 4, 5 – 6

³⁴ Ján 1, 29 – 36

I. Článek pod nehetem

Na koho vtedy při prvním článku pod nehetem
na prstu ukazujícím pomněti máš?

R. *Na Boha Otce* jakožto na první Osobu v Božství, která Syna zplo-
dila od věčnosti,³⁵ a Duch svatý pochází od Otce i Syna od věčnosti,³⁶

Jako znějí slova v druhé částce učení křesťanského o první Osobe
věčného Božství?

R. Takto: *Věřím v Boha Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země.*

Proč se první Osoba nazývá *Otcem*?

R.

1. Proto, že má Syna, Vykupitele, našeho Jezukrista.³⁷

2. Že i my věřící jsme synové a dcerky jeho, jinaké bychom nemohli
říci: *Věřím v Boha Otce*, anebo *Tys' Otec náš, my hlina*,³⁸ anebo *Abba*
milý Otče,³⁹ anebo *Otče náš, jenž jsi v nebesích*.

Proč se nazývá *všemohoucím*?

R. Proto, že on není jako tělesný Otec, který by častokrátě dítkám
svým rád pomohl, kdyby mohl. Ten pak nebeský Otec jest *všemohoucí*
a tak *ruka jeho není ukrácena, aby pomůci nemohla*.⁴⁰

Proč se nazývá *Stvořitelem nebe i země*?

R. K dokázání všemohoucnosti své. Takže když srdce naše v úzkosti
postaveno, Bohu, a v Boha věřit nechce, tedy mluv: *Bůh stvořil nebe i*
zemi. A tak mocně zavírej říka: Ten kterýž nebe i zemi z ničeho stvořil,

---

³⁵ Žalmy 2, 7

³⁶ Ján 15, 26

³⁷ Matúš 3, 17; Ján 3, 16

³⁸ Izaiáš 64, 8

³⁹ Rimanom 8, 15

⁴⁰ Izaiáš 59, 1

i mně pomůci může; již pak Bůh Otec, nebe i zemi z ničeho stvořil, věřím tedy, že i mně pomůže. Tak někdy ona *matka machabejská* jednoho z svých synů uprostřed muk článkem o Bohu Stvořiteli nebe i země potěšovala.⁴¹

II. Článek prostřední

Na koho při prostředním článku na *prstu ukazujícím* pomněti máš?

R. Na *Boha Syna*, Ježíše Krista jakožto na druhou Osobu věčného Božství.

Jako znějí slova v druhé částce učení křesťanského
o druhé Osobě věčného Božství?

R. Takto: *Věřím i v Jezukrista* etc.^{42*}

Kolik věcí se tu předkládá o Bohu Synu?

R. Tři totiž:

1. *Stav jeho poníženosti*, že on pro nás z nebe zstoupil, v život Panny Marie se vtělil, z kteréžto také, když přišla plnost času,⁴³ pravý Bůh a člověk se narodil, trpěl a naposledy na kříži za všechno lidské pokolení umřel i pohřben byl. Sumu: *Ježíš Kristus jsa v způsobu Božím nepoložil sobě z toho za loupež rovný býti Bohu, ale samého sebe zmařil, způsob služebníka přijav podobný lidem učiněn a v způsobu nalezen jako člověk ponížil se, poslušný byv až do smrti, a to smrti kříže.*⁴⁴

2. *Stav jeho povýšenosti*, když po svém zstoupení do pekel třetího dne z mrtvých vstal, na nebesa vstoupil a na pravici Boží se posadil, takže z radostí vykřiknouti můžeme: *Kdo bude žalovat na vyvolené Boží, Bůh jest kterýž ospravedlňuje? Kdo jest ještě by odsoudil? Kristus jest, kterýž umřel, nýbrž i z mrtvých vstal a kterýž i na pravici Boží jest, kterýž i oroduje za nás.*⁴⁵ *Nebo povýšil ho Bůh nade vše a dal jemu*

⁴¹ Machabejci I. 7, 28

^{42*} etc. – (z lat. et cetera) a tak dále

⁴³ Galatanom 4, 4

⁴⁴ Filipanom 2, 6 – 8

⁴⁵ Rimanom 8, 33 – 34

*jméno nad každé jméno, aby ve jménu Ježíše každé koleno klekalo, těch, kteříž jsou na nebesích, a těch, kteříž jsou na zemi, i těch, kteříž jsou pod zemí; a každý jazyk, aby vyznával že Ježíš Kristus jest Pánem v slávě Boha Otce.*⁴⁶

3. *Příští jeho [příchod] k poslednímu soudu, aby soudil živé i mrtvé. Všichni my zajisté ukázati se musíme před soudnou stolicí Kristovou, aby přijal jeden každý to, což skrze tělo působil, podle toho jakž práce cí byla, buď v dobrém neb ve zlém.*⁴⁷ A tu a, věřící půjdou do nebe; b, nevěřící odsouzeni budou do pekla, jako Jan svědčí o tom řka: *Kdo věří v něho nebude odsouzen, ale kdož nevěří již jest odsouzen, nebo neuvěřil ve jméno jednorozeného Syna Božího.*⁴⁸

Po vykonaném soudu, když již věřící budou v nebi a nevěřící v pekle, svět skrze oheň vezme konec. Nebo poněvadž *do oblaků zachvácení budeme v povětří.*⁴⁹ Oblaky pak a povětří jsou částky světa, odtud patrné jest, že svět nevezme konec prv, nežli věřící do nebe vzat budou.

III. Článek poslední

Na koho při posledním článku na *prstu ukazujícím* pomněti máš?

R. Na *Boha Ducha svatého*, jakožto na třetí Osobu věčného Božství.

Jako znějí slova na druhé částce učení křesťanského
o třetí Osobě věčného božství?

R. Takto: *Věřím i v Ducha svatého* etc.

Kolik věcí se tu obsahuje?

R. Tři. Jakové jsou totiž

1. *Ducha svatého Božská podstata* anebo že Duch svatý Bohem jest. Nebo v žádného jiného věřiti nesluší, toliko v toho, kdo pravým Bo-

⁴⁶ Filipanom 2, 9 – 11

⁴⁷ Korinťanom II. 5, 10

⁴⁸ Ján 3, 18

⁴⁹ Tesaloničanom I. 4, 17

hem jest. Již pak v třetí částce učení křesťanského takovéto činíme vyznání: *Věřím v Ducha svatého*, a tak věříce v něho ukazujeme, že Duch svatý pravým, věčným, a podstatným Bohem jest.

2. *Dobrodiní, kteráž nam prokazuje v tomto životě*, když nás a, skrze Slovo a velebné svátosti údmi pravé církve činí; b, účastníky všech těch svobod, kteréž svatí Boží užívají; c. nás také o odpuštění hříchů našich skrze víru v Krista Ježíše mocně ujišťuje. Nebo *Duch svatý dává svědectví duchu našemu, že sme synové Boží*.⁵⁰

3. *Dobrodiní, kteráž nám dá po tomto životě*, když my mocným dílem jeho o budoucným vzkříšení přesvědčení jsouce život blahoslavený očekáváme. Nebo *věříme těla z mrtvých vzkříšení a život věčný*. A protož: *Nezarmucujme Ducha svatého Božího, kterýmž zapečeteni sme ke dni vykoupení*.⁵¹

Pověz mi předce, co se pod obrazem *prstu prostředního* predkládati má?

R. Předkládati se má třetí částka učení křesťanského.

Prst prostřední
obraz třetí částky učení křesťanského
Která jest třetí částka učení křesťanského?

R.

Modlitba Páně

Jak zní?

R. Takto: Otče náš, jenž jsi na nebesích. 1. Posvět se jméno tvé. 2. Přid' království tvé. 3. Buď vůle tvá jako v nebi tak i na zemi. 4. Chléb nás vezdejší dej nám dnes. 5. A odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme naším vinníkům. 6. I neuvod' nás v pokušení. 7. Ale zbav nás od zlého. Nebo tvé jest království, moc i sláva, navěky věků, Amen.

---

⁵⁰ Rimanom 8, 16

⁵¹ Efežanom 4, 30

Proč Modlitbu Páně pod obrazem *prstu prostředního* předkládáš?

R. Pro rozličné příčiny, a to

1. Že jako prst tento mezi jinými pěťmi na ruky jest prostřední, tak i *Modlitba Páně* mezi pěťmi částkami učení křesťanského v prostředku stojí na ukázaní, že vše, což *v třech slavních stavích* na světě dobrého potřebno jest, skrze modlitbu od Boha, obdržet se musí. Nebo *každé dání dobré a každý dar dokonalý zhůry jest zstupující od Otce světel.*⁵²

2. Pod obrazem prstu prostředního předkládá se *Modlitba Páně*, poněvadž *prostředník* náš Kristus Ježíš⁵³ naučil nás, jak se modlit máme: *A protož vy takto se modlite: Otče náš, jenž si v nebesích* etc.⁵⁴

3. Poněvadž naša modlitba ani se Pánu Bohu líbit nemůže, nebude-li konána ve jménu *prostředníka Krista Ježíše. Jeden jest zajisté Bůh, jeden také i prostředník, Boží a lidský, člověk Kristus Ježíš.*⁵⁵ *Zač by ste koli prosili Otce mého ve jménu mém (mluví Pán Kristus), dát vám.*⁵⁶

4. Prst prostřední jest nejdlouhší, tak modlitba dosahuje k nebi a týká se srdce Božího.

5. Jako prst prostřední má tři články (hánky), na nichž se zhybuje, tak *Modlitba Páně* na tři částky se rozděluje.

I. Článek pod nehetem

Nacož při prvním článku pod nehetem na prstu prostředním pomněti máš?

R. Na *předmluvu* Modlitby Páně.

Jak zní?

R. Takto: *Otče náš, jenž jsi na nebesích.*

Kolik věcí tu o Bohu připomínáš?

---

⁵² Jakub 1, 17

⁵³ Timotejovi I. 2, 5

⁵⁴ Matúš 6, 9

⁵⁵ Timotejovi I. 2, 5

⁵⁶ Ján 16, 23

R. Tři totiž, 1. že on jest *Otcem*, 2. že on není *Očimem*, ale *naším vlasním Otcem*, 3. že on není *zemským*, ale *nebeským Otcem*.

II. Článek prostřední

Nacož při prostředním článku na prstu prostředním pomněti máš?

R. Na *prosby* v Modlitbě Páně.

Jak znějí?

R. Takto: *Posvět se jméno tvé* etc.

Kolik věcí se v těch *prosbách* obsahuje?

R. Tři totiž:

1. To, *což se vstěhuje k slávě Boží*, aby on a, Slovo své při nás čistě zdržoval, kterým se podle první *prosby* jméno Boží posvěcuje. b, Aby církev svou to duchovní království ochraňoval, řídil, rozšiřoval a proti zcestnému učení, i také tyranům, zastával, jak se v druhé *prosbě* modlíme. c, Aby nám podle třetí *prosby* milosti své dal, k šikování do vůli jeho v *zákoně* a v *evangelium* zjevené.

2. To, *což se vstěhuje k našemu časnému úžitku*; totiž, aby nám dal podle čtvrté *prosby* pokrm, nápoj, oděv, obuv, zdraví, pokoj, dobrou a pobožnou vrchnost etc.

3. To, *což se vstěhuje k našemu duchovnímu dobrému*; totiž a, aby nám Bůh podle páté *prosby* hříchy naše odpustil. b, Nás do hříchu, škody, nebezpečství podle šesté *prosby* jako také do zatratitelného zoufání ďáblu pokušiteli uvaliti nedopustil, ale skrze věrnost svou s pokušením dal také i vysvobození, aby sme sněsti mohli. c, Naposledy, aby nás varoval podle sedmé *prosby* ode všeho nebezpečného pádu na těle, na duši, na příbytku, na statku, na dítkách a čeládce v životě i při smrti.

III. Článek poslední

Nacož při posledním článku na prstu prostředním pomněť máš?

R. Na *zavírku* Modlitby Páně.

Jak zní?

R. Takto: *Nebo tvé jest království, moc i sláva navěky věků. Amen.*

Co se v té zavírce obsahuje?

Co pak ale nás má k modlení nutiti a pohybovati?

R. Podle tvých třech článků na prostředním prstu mají tě mocně pohybovati tři věci: 1. *Rozkaz Boží, Pánu Bohu tvému klaněti se budeš a jemu samému sloužiti budeš.* 2. *Slib Boží: A totot^{57*} jest to smělé doufání, kteréž máme k němu, že zač bychom koli prosili podle vůle jeho, slyší nás. Že pak víme, že nás slyší, prosili bychom zač, víme, že máme prosby naplněné, kteréž sme předkládali jemu.*⁵⁸ 3. *Potřeba naša, která nás tlačí. V úzkosti své ráno hledati mne budou, mluví Bůh.*⁵⁹

Pověz mi ještě, co se pod obrazem prstu zlatého anebo lékařského předkládati má?

R. Předkládati se má čtvrtá částka učení křesťanského.

Prst zlatý

obraz čtvrté částky učení křesťanského

Která jest čtvrtá částka učení křesťanského?

R.

Svátost křtu svatého s naučením o zpovědi

Jak znějí prvá ustanovení křtu svatého?

R. Takto: Pán Ježíš Kristus mluvil k učedníkům svým řka: Dána jest mi všechna moc na nebi i na zemi. Protož jdouce učte všechny národy křtíce je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého. Kdož uvěří a pokřtí se, spasen bude. Kdož pak neuvěří, zatracen bude.

---

^{57*} *totoť* – toto

⁵⁸ Jánov list I. 5, 14 – 15

⁵⁹ Ozeáš 6, 1

Proč svátost křtu svatého s naučením o zpovědi pod obrazem prstu zlatého předkládáš?

R. Proto:

1. Poněvadž jako prst čtvrtý na ruky lidské nazývá se prstem zlatým, a to z té příčiny, že lidé obyčej mají zlatý prsten na něm nositi, aby zlato po jisté žile od něho (jak se domnívají) k srdci jíti a mdlobu jeho krotiti mohlo, tak svátost křtu svatého a zpověď mdlobu hříchů uzdravuje a krotí.

2. Prst tento, nazývá se také prstem lékařským, nebo lékaře pulsovou žílu ním dotýkají. Tak křt svatý, zpověď, rozhrěšení anebo pokání, jest to opravdové lékařství nám z milosti od Boha dáno a lkáme-li po odpuštění hříchů, tedy v pravdě jest to Ducha svatého puls, po němž se náš duchovní život poznává. My zajisté od přirození jsme nemocni a hříšní, a tu voláme: *Což není žádného lékařství v Galad. Což není žádného lékaře tam?*⁶⁰ Nacož odpovídá svatý katechizmus: I všem Kristus jest lékařem,⁶¹ on nám dává rozličná lékařství.

3. Jako prst zlatý má tři články (hánky), tak svátost křtu svatého s naučením o zpovědi, o třech věcech nás upomíná.

A. Co se dotýce křtu svatého

I. Článek pod nehetem

Nacož při prvním článku pod nehetem
na prstu zlatém pomněti máš?

R. Na *křt vody*, jenž jest *obmytí vody skrze slovo*⁶² a nazývá se *studnici spasení*.⁶³ Kdežto od hříchů tak umyti a očištění býváme, že nám k odsouzení nikdy nebudou připomínane. A tot' jest ten křt pravý, kterýž se děje ve jménu Trojice S. Boha Otce, Syna i Ducha svatého.

---

⁶⁰ Jeremiáš 7, 22

⁶¹ Matúš 9, 12

⁶² Efežanom 5, 26

⁶³ Izaiáš 12, 3

Toto bedlivě přivázat máme na náš zlatý anebo lékařský prst, nebo lékařstvím tímto naša duše jest uzdravená.

II. Článek prostřední

Nacož při tomto článku pomněti máš?

R. Na křt ohně, jenž jest křt ducha svatého. *Ont'*^{64*} *vás křtíti bude Duchem svatým a ohněm.*⁶⁵ Jako se obzvláště v den Letnic apoštolům Páně přihodilo, kdežto naplnění byli darmi zázračnými k utvrzení evangelium svatého o Kristu mezi všemi národy, což ovšem i potřebné bylo.⁶⁶

III. Článek poslední

Nacož při tomto článku pomněti máš?

R. Na křt krvě, o čemž Kristus mluví: *Můžete-li píti kalich, kterýž já píti budu. A křtem, jimž já se křtím, pokřtění býti?*⁶⁷ Nebo když my při křtu svatém vodou křtění býváme a přijímáme dary Ducha svatého, ano, vydíráme se z moci ďáblové přenešení jsouce do králevství milého Syna Božího, v němžto máme vykoupení skrze krev jeho, totiž odpuštění hříchů tu i hned od ďábla, těla a světa krvavé utrpení následuje. Takže přes Červené moře kříže rozličného jíti musíme nejináče, než jako synové izraelští vycházejíce ze zlořečeného Egypta, v Mojžíše v oblace a v moři pokřtění jsou.⁶⁸

B. Co se dotýče *naučení o zpovědi*

---

^{64*} *ont'* – on

⁶⁵ Matúš 3, 11

⁶⁶ Skutky apoštolov 2, 4

⁶⁷ Matúš 20, 22

⁶⁸ Korinťanom I. 10, 2

I. Článek pod nehetem

Nacož při prvním článku pod nehetem na prstu zlatém pomněti máš?

R. Poněvadž my po přijatém křtu a uzdravení opět začasť do neduhů hříčů padáme, tedy přichází lékař Kristus Ježíš a ukazuje nám ještě z velikého milosrdenství svého jako litostivý Samaritán lékařství jedno při svatě *zповědi*, kdežto my zas odpuštění spáchaných hříčů obdržeti můžeme. Pročež má-li se to při nás státi, tedy první článek na zlatém prstě schvaluje nám *srdce zkroušenost*, kdežto z zákona Božího učíme se hříchy naše poznávati, litovati a vyznávati. Vyznávati pravím, nebože 1. *Pánu Bohu*, což vždycky potřebí; nebo že 2. *zповědnímu Otci* vůbec i obzvláště jeden anebo druhý hříč, který nás nepokojí, k dosažení naučení a potěšení; nebo 3. *blížímu* našemu, jest-li sme ho urazili, aby nám odpustil.⁶⁹

II. Článek prostřední

Nacož při prostředním článku pomněti máš?

R. Na *doufanlivou víru k Bohu*, aby se hříšník přestrašený na Božská milosrdenství ohlídal a na drahou zásluhu Krista Ježíše spoléhal, říkáje: *Kristus miloval mne a vydal sebe samého za mne.*⁷⁰ Přitom pak, aby rozvažoval příklady kajících hříšníků na milost přijatých, *Davidu*, *Manašesa*, *Matouše*, *Zachea*, *Petra*, *lotra*, *Magdaleny* etc.

III. Článek poslední

Nacož při posledním článku pomněti máš?

R. Na *novou poslušnost*, aby člověk věrou ospravedlněn jsa zatím hříčů se varoval, sebe ze dne na den lepší usiloval, v dobrém až do konce života trval, jak Syn Boží napomíná: *Aj zdráv si učiněn, nikoli víc nehřeš, aby se něčto horšího nepřihodilo.*⁷¹

⁶⁹ Žalmy 32, 5; Samuel II. 12, 13; Jakub 5, 16

⁷⁰ Galatanom 2, 20

⁷¹ Ján 5, 14

Pověz mi naposledy, co se pod obrazem prstu maličkého
anebo ušného předkládáti má?
R. Předkládáti se má pátá částka učení křesťanského.

Prst ušný
obraz páté částky učení křesťanského
Která jest pátá částka učení křesťanského?
R.
Svátost Večeře Páně

Jako znějí o ní slova ustanovení?

R. Takto: Pán náš Ježíš Kristus v tu noc, v kterouž zrazen byl, vzal chléb a když díky učinil, lámal a dával učedníkům svým řka: Vezměte a jezte, totot^{72*} jest tělo mé, kteréž se za vás vydává. To činite na mou památku. Týmž způsobem, když odvečeřel, vzal kalich a díky učiniv, dal jim řka: Píte z toho všickni. Tento kalich jest nová zmluva v mé krvi, kteráž se za vás vylévá na odpuštění hříchů. To činite, kolikrátkoli pít budete, na mou památku.

Proč svátost Večeře Páně pod obrazem prstu maličkého
aneb ušného předkládáš?

R. Proto: 1. Že jako prst maličký nazývá se *ušný*, poněvadž ním lidé obyčejně uši čistiti zvykli. Tak *Večeře Páně* k očištění duši naší od hříchů, od Krista Pána zřízena a ustanovena jest. 2. Jako i tento prst má tři články, tak i při této částce učení křesťanského, na tři věci pozorovati sluší.

---

^{72*} *totoť* – toto

I. Článek pod nehetem

Nacož tedy při prvním článku na ušném prstě pomněti máš?

R. *Na samé od Krista Pána ustanovení Večeře Páně*, při kterémz pevně státi a ani napravo, ani nalevo od slov ustanovení se uchylovat nesluší; a to proto:

1. Poněvadž Kristus Pán jest *všemohoucí*, a tak on jest mocen způsobiti, že jeho pravé tělo a jeho pravá krev při Večeři Páně požívati se může. *Jemu jest daná všechna moc na nebi i na zemi.*⁷³ 2. Poněvadž Kristus Pán jest *všemoudrý*, a tak ví, jak se to dítí může, byť bych já i rozumem mým to pochopiti nemohl. A ačkoli my to věříme, že v těle Kristovém jest i krev spolu, však se líbilo moudrosti Božské podávati tělo Kristovo osobitě i krev jeho také osobitě; a tak nesmíme od pořádku tohoto, v němž náš Kristus Pán příkladem svým předešel, odstoupiti.⁷⁴ 3. Poněvadž Kristus Pán jet *pravdomluvný*. Z tě příčiny když mluví: *Totoť jest tělo mé, totoť jest krev má*, jistě na místo opravdového těla nepodá nám pouhý chléb a na místo opravdové krve nepodá nám pouhé víno. Odkud sám Syn Boží mluví: *Já sem se k tomu narodil, a proto sem na svět přišel, abych svědectví vydal pravdě.*⁷⁵ *Mistře, víme že pravdomluvný si a cestě Boží v pravdě učíš.*⁷⁶

---

⁷³ Matůš 28, 18.

⁷⁴ Kolosanom 2, 3

⁷⁵ Ján 18, 37

⁷⁶ Matůš 22, 16

II. Článek prostřední

Nacož při prostředním článku pomněti máš?

R. Na příčinu užívání Večeře Páně, totiž: 1. Abychom při užívání Večeře Páně *Smrt Kristovou zvěstovali, dokudž nepřijde*.⁷⁷ A sem přináležejí celá pašie o přehořkém umučení a smrti Kristovy, kdežto se hněv Boží pro hříchy naše patrně ukázal, co v zrcadle; milosrdenství a spravedlnost Boží vespolek se potkávali. Nacož pamatujíce máme velikost a mrzkost hříchů našich poznávati a pro ně hořce naříkati. 2. Abychom *na odpuštění hříchů*,⁷⁸ ku potvrzení víry naší a k polepšení života těla a krev Kristovou přijímali. 3. Abychom tím užíváním Večeře Páně od jiného náboženství se dělili.

III. Článek poslední

Nacož při posledním článku pomněti máš?

R. Na hodné užívání Večeře Páně. A tu se od *communicantů*^{79*} vyhledává dobrá příprava, a to sice: 1. *Tělesná*, abychom umytým tělem v čistotném rouchu před obličejem církve se postavili. 2. *Mravní*, abychom se sem i tam po lidech samopašně neohlédali; jedni druhých nestrkali, nepředběhávali, neusmíchali se, stydlivě se drželi, vážně a úctivě v přijímání posvátných věcí ústa otvírali, pokojně a mírně od oltáře odcházeli a bez velikého hrmotu ze stolic vycházeli i do nich sedali. Zvláště pak tu se vyhledává: 3. Příprava *duchovní*, totiž sebe samých zkousiti, s bližním se smířiti, hříchy své Pánu Bohu vyznati a odprositi za hodné užívání Bohu se modliti a stále předsevzetí o polepšení života v srdci svém skrze mocné působení Ducha svatého v sebe vložit.

---

⁷⁷ Korinťanom I. 11, 26

⁷⁸ Matůš 26, 28

^{79*} *communicantů* – přijímajících Večeru Pánovu

Toto jest tedy ten tak řečený *Ruční katechizmus*, kdežto *ruka* lidská jest na místo knihy, *prsty* na místo karet, *články* pak anebo háanky na prstech místo němých veršů, slov a liter, po kterých se přepěkně rozebrání věci celého učení křesťanského hlúpe mládeži předkládá.

Kriste, jenžs' na dítky malé,
vykládal rád *ruce* své drahé.
Na lokty své je také bral
a požehnání jim dával.
Ach, polož, prosím, *ruku* svou
na tuto maličkou knihu.
Na lokty opatrování,
vem ji, dejž ji požehnání.
Prst Boží, nímžs' ďábly někdy
vymítal, Kriste veliký,
necht^{80*} i skrže touto práci
zahání ďábelské věci,
slepotu, zlost, bludy, hříchy,
nevěru a světské smíchy
potom při hodine smrti
dejž nám šťastně z světa zjíti. Amen.

---

^{80*} *necht'* – nech

I. N. I.

S y s t o r y a

C y r k e w n i

S t a r é h o

R o w é h o

S á k o n a,

Z p ů v o d n ě c h D ů v o d ů
s e p s a n á,

S u m o r n ě v R y t m á c h

o b s a j e n á

K o b e c n ě m u C y r k w y P r o s p ě c h u
n a s v ě t l o w y d a n á

* V e B r a t i s l a v i L. P. 1765.

História cirkevní Starého i Nového zákona

O históriách Starého zákona Kapitola I.

O prvém světe před potopou

obsahujícím v sobě 1656 lét.

Článek první

O stvoření světa

Pán Bůh z ničeho svět stvořil,¹

v šesti dnech všecko způsobil.

První den světlo vyvedl,²

druhý oblohu provedl,³

třetí zem delí od vody,⁴

čtvrtý dvě světla i hvězdy,⁵

pátý ryby, ptáctvo plodí,⁶

šestý člověka vyvodí,⁷

v sedmém dni Bůh odpočívá,⁸

dílo stvoření skončívá.

On však mohl v okamžení

učinit dílo stvoření.

---

¹ Genesis 1, 1 – 2

² Genesis 1, 3 – 5

³ Genesis 1, 6 – 8

⁴ Genesis 1, 9 – 12

⁵ Genesis 1, 13 – 19

⁶ Genesis 1, 20 – 23

⁷ Genesis 1, 24 – 31

⁸ Genesis 2, 1 – 3

Článek druhý
O Adamovi a Evě
Adam člověk nejprvnější,⁹
měl tělo i také duši.
Bůh tělo z země zformoval,
duši z ničeho zpořádal.

Evu nejprvnější ženu
a manželku Adamovu
z žebra Hospodin učinil,
sen na Adama dopustil,

vyňav žebro z boku jeho,
masem vyplnil místo to.
Hned se v ráji svadba stala,
Eva Adama dostala.

Tý rodiče naší první
na obraz Boží stvoření;
jenž záležel v spravedlnosti,
v moudrosti také v svatosti,

byli jsou nesmrtedlní
a velicí světa páni,
rajské ovoce jídali,¹⁰
bez bolesti zem dělali.

---

⁹ Genesis 2, 7

¹⁰ Genesis 2, 15 – 16

Strom jeden byl zapověděn,¹¹
že z něho v kterýkoli den
jedl by člověk ovoce,
má smrtí umřít do konce.

Však nešlechtný had Evu
navedl lstivě jí k tomu,¹²
aby příkaz přestoupila
a ovoce okusila.

Vzavši dala i manželů,
hned poznali v hodinu tu,
že jsou co prst oba nazí,
ratolestmi hambu krásí.¹³

Tak zhrěšili. My také v nich
upadli sme v ohavný hřích;
obraz Boží vrativše
a satanův na se vzavše.

Zlá žádost, těžké nemoci,
zármutky, bídy, zlé věci,
smrt také všechněm nastává
časná, věčná, což každý zná.

K potěšení Bůh Adamu¹⁴
promluvil hříchem jatému,
že semeno ženské hlavu
potře pekelnému vrahu.

---

¹¹ Genesis 2, 17

¹² Genesis 3, 1 – 7

¹³ Genesis 3, 8 a 12 – 13

¹⁴ Genesis 3, 15

Z ráje musili oba ven,¹⁵
on cherubínmi osazen;
Adam plotně zemi dělal,
Evu bolestný porod ťal.¹⁶

Článek třetí

O potomcích Adamových pobožných a bezbožných

Na obraz svůj zatým Adam dítky plodil
a v tom se mu Kain, Abel, Set narodil.¹⁷
Abel od Kaina jsa života zbaven,¹⁸
začež Kain zůstal od Boha zlořečen.¹⁹
Pobožní od Seta Sétytové slují,
zlý pak Kainytové se v Písmě jmenují.
Při Setytích pravá cirkev zůstávala,
při zlých pak Kajnytích velkou zkázu brala.
Již mezi Kainyty na tyto pozorůj,
Kaina mordáře, pokrytce, rozvažůj.²⁰
Enoch město první na světě buduje,²¹
Lámech dvě ženy má, Jubal muzikuje.²²
Tubalkain v mědi, v železe se cvičí,²³
kovarů rozličné věci kovat učí.
Takhle pro hřích psota řemesla vymýšlí,
každý čímž by mohl psotu zahnat, myslí.

---

¹⁵ Genesis 3, 22 – 24

¹⁶ Genesis 3, 16

¹⁷ Genesis 4, 1 – 2

¹⁸ Genesis 4, 3 – 5

¹⁹ Genesis 4, 10 – 11

²⁰ Genesis 4, 3 a 8

²¹ Genesis 4, 17 – 18

²² Genesis 4, 19 – 21

²³ Genesis 4, 22

My mezi Setyty tyto zachovejme,
Seta patryarchu napředek položme.²⁴
Enos nejprvnější kazatel na světě,²⁵
Kain, Mahalaleel, Járed čistě²⁶
sloužili jsou Bohu. Enoch do nebe vzat,²⁷
Matuzalem nejvíc žeby živ byl máš znát.²⁸
Lámech Mesiáše čekal slíbeného,²⁹
před i po potopě žil Noe syn jeho.
Prostých lidí ména tato nejsou, věř mi,
tit^{30*} byli velkými, na světě svatými.
Na den soudný zvíme slávu hrdin těchto,
jaké měl první svět sloupy, zjeví se to,
což Adam, Set, Enoch, Matuzalem, Noe
trpěti museli od zberby Kainové,
od hada starého jaké pokušení,
a jak se těšili v tom ženském semeni.
Nedomnívejme se, že bez kříže žili,
nebo na Abeli jinět jsme spatřili,
který pro pobožnost čistou Boží poctu
znesl jest od Kaina smrt, hněv i neúctu.

---

²⁴ Genesis 5, 3 – 4

²⁵ Genesis 5, 6 – 8

²⁶ Genesis 5, 9. 12. 15

²⁷ Genesis 5, 18 a 24

²⁸ Genesis 5, 21. 25. 27

²⁹ Genesis 5, 26. 28. 32

^{30*} *tif* – ti

4
Duchownj Zreadlo

Ženskeho Pohlawj

z Pisem swatých předstawené,
do něhoj se

Manžel'ky y Panny,

gakowěhokoli wěku a stawu, pilně nahledati
magj;

z následowánj dobrých a z wylánj zlých
příkladů.

---

z Řjmanům 8. w. 28.

MilujcěM Boha, wšecKy wěCo napomáhaji
z dobrému.

W P r e s s u r ě ů,

z dohládaj v Ššimona Petra Webera.

Duchovní zrcadlo ženského pohlaví z Písem svatých představen

Eva (1. Mojžišova 3, 6)

Eva všech nás matka, pádu jest příčina,
nemůže v světě být smutnější novina.
Pro ni všecka její umírá rodina,
ach, v pravdě nešťastná byla ta hodina.

Nedávej příčiny samé, ó člověče,
znáš pokutu hřícha, a však hřešíš předce.
Raději obmekči tvé kamenné srdce
a varuj se hada, pekelného svůdce.

Sára (1. Mojžišova 21, 1 – 2)

Sára porodila Izáka v starosti,
zůstávajíc předtím v dlouhé neplodnosti.
Dožil tu Abraham stoletý radosti
a Bohu děkoval za to s nábožnosti.

Hle, Boží jest dílo, činit matku plodnou.
Kdo působí z lidí věc této podobnou?
Bohu tedy vzdávej čest a chválu hodnou,
kdo máš manželku ctnou, pracovitou, plodnou.

Lia (1. Mojžišova 29, 31 a 32)
Lia sice očím nebyla příjemná,
ale Jákobovi dosti byla věrná;
a z milosti Boží jsouci žena plodná
byla mnohých dítek matka požehnaná.

Nehleď, ó mládenče, na panenskou krásu,
neboť ona trvá v světě jen do času;
dává příležitost k škodlivému kvasu,
přivodí v neštěstí kratochvílnou chasu.

Támar (1. Mojžišova 38, 24)
Támar, vdova někdy od svých opuštěná,
v chlípnost se vydala, manžela zbavená.
Judovi však větší dává se příčina,
který s ní hřích spáchal, když ji nedal syna.

Rodičové, dítky ctně vychovávejte,
k hříchu příležitost im nezavdávejte.
Do manželství ctného vstoupit nezabranujte,
nybř radou dobrou v tom jím pomáhajte.

Matka Samsonova (Sudcov 13, 3)
Matka Samsonova pověst od anjela,
že porodí syna, neomylnou měla.
Toho jistým časem vskutku obdržela
a co byl Bůh slíbil očima uzřela.

Z rodičů chatrných mnozí lidé mravní
v světě povstávají a bývají slavní;
mnozí z velikého rodu nepřikladní
slují^{31*} pro zlý život blázni a hovadní.

---

^{31*} *slují* – nazývají sa

Míkol (1. Samuelova 19)

Míkol vidouc svého Dávída nešťestí,
že jej Saul otec chce ze světa znéstí,
spustila ho v koši, by mohl utéci,
jiným pak pravila, že leží v nemoci.

Nad manželskou věrnost nic dražšího není,
jestli se i v bídách ona nepromění.
Neb dodává srdci sladké potěšení,
odhání nešťestí i každé soužení.

Žena Jobova (Job 11)

Když někdy Jobova spatrovala žena,
že naň ruka Boží dotíra vztažená,
a že dítek statku jestiř pozbavená,
chtěla by zlořečil Bohu nešlechetná.

V celém Písmě svatém rady bezbojnější
nedávala žena svému tovaryši.
Nechť tě, ó člověče, ten příklad přestraší,
rady pak bezbožné ať ucho neslyší.

Svegruše Petrova (Matúš 8, 14)

Svegruše Petrova ležící v zimnici,
uzdravena byla Kristovou pomocí.
Ihned z neduživé stala se sloužící,
z čeho bezpochyby plesali domácí.

Kristus jest ten pravý lékař tel i duší
k němuž přicházeti memocnému sluší.
Jistě že laskavou pomoc ten okusí,
neb na jeho rozkaz nemoc přestat musí.

Maria Panna (Matúš 1, Lukáš 1)

Ze všech panen v světě Bůh Marii svolil,
aby byla matkou Krista, to uložil.
A protože když přišel ten vyměřený cíl,
v městečku Betlémě on se z ní narodil.

Raduj se, člověče, že se to tak stalo,
proč by se tvé srdce více obávalo.
Semeno té ženy již hada potřelo,
tak se vykoupení dílo vykonalo.

Loida a Eunika (2. Timoteovi 1, 5)

Loida a Eunika svaté ženy byly,
ze slova Božího víry nadobily.
Timotea svého dobrému učily,
bez pokrytství Bohu v životě sloužily.

To všechněm rodičům slouží k naučení,
aby dítky v dobrém drželi cvičení.
Tak budou z nich míti jisté potěšení,
Potom dojdou s nimi věčného spasení.

Z ĽUDOVÝCHOVNEJ TVORBY

Kratičká histórie kráľovství uherského

*Josephus I.*¹

Josephus úplne již v Uhrích panuje,
pri Sudmeřicích pak bije D'Erbeville kuruců.²
Kuruc pak Ostrihom dobýval,³
jenž se pak hned opět císařským v moc podal.

Když se na svět tento historik narodil,⁴
z Kečkemétu výbech Rác, Uhry skormútil.⁵
Když pak pri Trenčíne Hajster kuruců tne,⁶
pořad za dvě léta mor panuje v krajne.⁷

---

¹ *Josephus I.* – Jozef I. (1678 – 1711), český a uhorský kráľ, rímsky cisár (1705 – 1711).

² *pri Sudmeřicích* – V bitke pri moravskej obci Sudoměrice 28. 7. 1708 sa stretlo cisárske vojsko s kurucmi (protihabsburskými povstalcami).

³ *Kuruc pak Ostrihom dobýval* – V septembri po šesťtýždňovom obliehaní kuruci Ostrihom dobyli, no v priebehu necelého mesiaca cisárske vojská kuruckú posádku prinútili ku kapitulácii.

⁴ *historik narodil* – Markovič sa narodil 27. 2. 1707 v stredoslovenskej obci Dobrá Niva (dnes okres Zvolen).

⁵ *z Kečkemétu výbech Rác* – Počas povstania Františka Rákociho II. mali Kečkemét v rukách kuruci. 3. apríla 1707 zaútočili na mesto Srbi, ktorí stáli na strane cisára. Využili situáciu, keď sa práve v okolí mesta nenachádzalo väčšia uhorské vojsko a spôsobili veľkú pohromu.

⁶ *pri Trenčíne Hajster kuruců tne* – V bitke pri Trenčíne 3. augusta 1708 kuruckých povstalcov porazil cisársky generál S. Heister.

⁷ *mor panuje v krajne* – Morová epidémia postihla Uhorsko v lete 1709 a trvala až do roku 1714.

Mestá pri kuruckých rukách ktoré boli,
císařským se opět poddati museli.⁸
Jozef po nedluchém v Uhřích kralování
zachvácen sa smrtí přichází do jamy.⁹

*Karolus III.*¹⁰

Karl, Leopoldův syn, bratr Jozefův
za krále pomazán od uherských stavův.¹¹
Eugenius pak pri Petr Varadínu
proti Turků válčí pravici vítěznou.

Neb zde šťastně celá turecká armáda
janičárů Aga velký vezír padá.¹²
Temešvár, Belehrad naši dostávají,
čtyrmečítma léty pokoj zavírají.¹³

---

⁸ *Mestá... se opět poddati museli.* – Medzi povstalcami a panovníkom bol uzavretý mier 30. apríla 1711 v Satu Mare.

⁹ *Jozef... přichází do jamy.* – Panovník zomiera nečakane vo Viedni 17. apríla 1711.

¹⁰ *Karolus III.* – Karol VI. (III.) bol rímsko-nemecký cisár (od 1711) a uhorský kráľ (od 1712) do roku 1740.

¹¹ *za krále pomazán* – Karol III. bol korunovaný za uhorského kráľa 22. mája 1712 počas rokovania snemu v Bratislave.

¹² *veľký vezír padá* – Cisársky veliteľ Eugen Savojský porazil pri Petrovaradíne 60-tisícovú armádu tureckého veľkovezíra Aliho 15. augusta 1716.

¹³ *pokoj zavírají* – 21. júla 1718 bol v Požarevaci uzavretý mier na 25 rokov. Markovič uvádza 24 rokov.

Z rakúskeho domu pokolení ženské
dostáva dedične kráľovstvie uherské.¹⁴
Když císař s Francúzem pri Rajne bojuje,¹⁵
Petr Segedínek v Uhřích rebeluje.¹⁶

Když Mária Terézia s Lotringem se vdáva,¹⁷
tu císař s francúzskym kráľem pokoj správa.¹⁸
Hned pak se začíná vojna nová s Turkem,¹⁹
v kteréž císařský lid pri Grocky premožen.²⁰

Nišu²¹, Oršovu²², Belehrad Turek dostal,
pevnosti pak císař belgradské skazit dal.
Na sedem i dvacet let pokoj jest spraven s Turkem,
Karl se pak rozžehnal s tímto světem.²³

---

¹⁴ *dostáva dedične kráľovstvie* – Karol III. zvolal do Bratislavy snem (v trvaní od 20. júna 1722 do 19. júna 1723), prijal Pragmatickú sankciu, ktorá upravuje nástupnícke právo v Habsburskej dynastii tak, aby mohli získať trón aj príslušníčky ženského pohlavia.

¹⁵ *pri Rajne bojuje* – Cisárske vojská bojujú s Francúzmi na Rýne o nástupníctvo v Poľsku.

¹⁶ *Petr Segedínek* – Peter (Pera) Segedínek (1655 – 1736), kapitán srbských hraničiarov, jeden z vodcov povstania srbských, rumunských a maďarských sedliakov v Békešskej stolici roku 1735, za čo zaplatil životom.

¹⁷ *s Lotringem se vdáva* – Svadba princeznej Márie Terézie s toskánskym veľkovojomom Františkom Lotrinským sa konala vo Viedni 12. februára 1736.

¹⁸ *s francúzskym kráľom pokoj správa* – Karol III. uzavrel predbežný mier s Francúzskom vo Viedni v októbri 1735, čím sa skončili boje v rámci vojny o nástupníctvo v Poľsku. Definitívna mierová zmluva bola podpísaná až v roku 1738.

¹⁹ *vojna nová s Turkem* – Karol III. v spojeníctve s ruskou cárovnou Annou začal vojenské operácie proti Turkom (11. júla. 1737).

²⁰ *pri Grocky premožen* – Bitka sa odohrala v dňoch 21. a 22. júla 1739 pri meste Grocka ležiacom juhovýchodne od Belehradu.

²¹ *Nišu* – Niš je mesto na juhovýchode Srbska.

²² *Oršavu* – Oršava, maď. Orsova je mesto v Rumunsku blízko srbských hraníc.

²³ Karol III. zomrel 20. októbra 1740 vo Viedni.

*Mária Terézia, Ferenc Herceg Lotharinský, spolukráľ*²⁴
Mária Terézia preslávnne kraluje,
Prušák, Bavor, Francúz proti ní bojuje.
Dejž jí, Bože, dluhé v Uhřích panování,
šťestlively nepřátel všudy premáhání.

Josef, Karl, Peter překrásní princové,²⁵
Márii Terézii premilí synové,
necht' budou sloupové rakúskeho domu,
králové z nich budou i císaři k tomu.

Jak byla za času Matěje Korvína
rozšířená velmi uherská krajina,
tak tobě, královno nejmilostivější,
vinšují se srdce podobného štěstí.

---

²⁴ *Mária Terézia, Ferenc Herceg Lotharinský ...* – Mária Terézia (1717 – 1780) bola korunovaná za uhorskú kráľovnú 25. júna 1741. Spolu so svojim manželom Františkom I. Lotrinským (od 1745 cisár Svätej rímskej ríše) boli zakladateľmi habsbursko-lotrinskej dynastie.

²⁵ *Josef, Karl, Peter...* – Mária Terézia mala päť synov. V čase, keď Markovič písal veršovaný dejepis, dvaja z nich – Ferdinand Karol a Maximilián František neboli ešte na svete.

Martin von Meytens: Mária Terézia (1759)

Mapa mesta Sarvaš z roku 1801

Vypsání stolic království uherského

Částka čtvrtá

O devíti stolicech medzi Tisu a Sedmohradskú zemi

1. Ugočská

Ugočsa hrad kraji príjmení zvdává,
Samoš reka Tise víc vody dodává.
V Nagy Szölösi domy zemanské máš slávne,
zde se také schůzky konají stolice.¹

2. Satmarská

Satmar hrad již skazen mestečko však trčí,
o nadbanských baních² geograf³ nemlčí.
Nadbanské peníze pekný brinkot mají,
Karol hrad,⁴ Šváb,⁵ Rusnák⁶ bydlejí v tom kraji.

---

¹ *V Nagy-Szölösi...* – V meste mala sídlo Ugočská stolica.

² *o nadbanských baních* – V okolí mesta Nagybánya (dnes rumunské mesto Baia Mare) sa nachádzajú bane na zlato a striebro.

³ *geograf* – M. Markovič

⁴ *Karolov hrad* – pôvodné sídlo šľachtickej rodiny Károlyiovcov, podľa ktorých je pomenované rumunské mesto Carei (maď. Nagykároly, nem. Großkarol).

⁵ *Šváb* – etnicky Nemeц alebo príslušník evanjelického vierovyznania.

⁶ *Rusnák* – Rusín čiže obyvateľ východoslovanského pôvodu alebo príslušník gréckokatolíckeho alebo pravoslávneho vyznania.

3. Sabolčská

Podmež od Karolu již do Debrecína
jméno tomu mestu dala dobrá coena.⁷
Olahus mešťana debrecínskeho znal,
kterýž sto tisíců volů na prodaj hnal.

Bohaté té mestu velmi veliké,
jarmarky zde mají, tovary všeljaké.
Chleby debrecínske nejsou co cipovky⁸
spišské, ale co paleničné kotlíky.

Od Zabolcza někdy uhorského vůdce
jméno své přijala Zábolská stolice.⁹
Czakvar hrad Zabolczuv Czakovské rodiny
úplne od tisíc let dává přímení.¹⁰

---

⁷ *coena* – (z lat.) znamená jedlo, hostina, čo by mohlo súvisieť s etymológiou názvu mesta ako „dobrá zem“.

⁸ *cipovky* – (z maď. cipó) menšie okrúhle pečivo, bosniak.

⁹ *Zábolská stolice* – Sabolčská stolica (maď. Szabolcs megye, nem. Saboltsch) pomenovaná podľa staromaďarského náčelníka Szabolcsa (Sabolča), ktorý bol pravdepodobne príbuzným kniežata Árpáda, po ktorého smrti sa stal jeho nástupcom. Pozri bližšie Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1980, s. 590.

¹⁰ *Czakvar* – Csakvár je hrad, ktorý vlastnila rodina Csákovcov (Čákovcov), ktorých predkom bol podľa Anonymovej kroniky (Gesta Ungarorum – Činy Uhrov) spomínaný Szabolcs.

4. Bihárská

Bihár starý hrádek stolici jméno dal,
svatý Ladislav král Varád¹¹ vybudoval,
biskupské to mesto, králi dva zde leží¹²
a pres mesto samé bystrý Kereš beží.

Bihárske však víno dost' jestiť výborné,
pole dáva lichvu, seno, zrnó hojné.
K horám se již blíží tá krásna stolice,
mnohým zdraví slúži v Aradskej teplíce.

5. Bikýšska

Od Bikýš mestečka táto jméno bere,
Kereš do Bikýšskej otvára si dvere,
kterýž hned od Ďuly až k Sarvašu teče
a mnoho každý rok sebu dreva vleče.

Kapry, mreňe, šťuky, kečegy,¹³ compovy¹⁴
s chute bíle raky v Kereši se loví.
Ďulu pekný hrádek mesto ozdóbuje,
medrega turecká¹⁵ nad hrádek vstupuje.

---

¹¹ *Varád* – rumunské mesto Oradea (maď. Nagyvárad, slov. Veľký Varadín). Uhorský kráľ Ladislav tu založil kláštor a po roku 1077 sem nechal premiestniť aj sídlo biharského biskupstva.

¹² *králi dva zde leží* – Vo Varadíne sú pochovaní uhorskí kráľi Ladislav I. (1040/45 – 1095) a Žigmund I. Luxemburský (1368 – 1437).

¹³ *kečeg* – jeseter

¹⁴ *compov* – maď. nyálkás compó, lieň obyčajný (Tinca tinca).

¹⁵ *medrega* – turecky medresa je islamská škola. Seldžuckí Turci zriaďovali takéto školy aj na okupovaných územiach. Keď dobyli Gyulu v roku 1566, presunuli sem sídlo sandžaku a postavili tu dve mešity.

Zemský hrad v Sarvaši, v němž geograf sedí,¹⁶
z vysokých bášť jeho celú krajinu vidí.
Zámky, mestá, reky, kraje ozdobuje,
uprostred úradu těžkého spisuje.

6. *Saranská*¹⁷

Podmež' až k Maruši vidmež' pevnosť Arad
Világošvar¹⁸ k tomu Borosjenovský hrad.¹⁹
Matra hora vínem výborným oplýva,
na saranských horách mnohá žalud' býva.

Kapustu svú mastí nimi Šťavničané
s krkvanými rohy olaské²⁰ barany,
za kteréž čítajú peníze na dlani.

7. *Čanadská*

Čanad hrady, mesto, stolicu koruna,
často držávala zde schůzky krajna.²¹
Aba král²² v Čanade rezidenciu svú mal,
kukuricu Olach²³ i Rác²⁴ užíval.

---

¹⁶ *geograf sedí* – autor skladby

¹⁷ *Saranská* – Zarándska stolica (maď. Zaránd vármegye), ktorá fungovala do roku 1876, kedy ju spojili s Aradskou župou.

¹⁸ *Világosvar* – maďarský názov rumunskej obce Şiria.

¹⁹ *Borosjenovský hrad* – maď. Borosjenő, sa nachádza v centre rumunského mesta Ineu, slúžil ako vojenská pevnosť až do 19. storočia.

²⁰ *olaské* – valašské

²¹ *krajna* – krajina

²² *Aba král* – Samuel Aba bol v rokoch 1041 – 1044 kráľ Uhorska.

²³ *Olách* – Vlach, Rumun

²⁴ *Rác* – Srb

8. *Temešská*

Chceme-li z Aradu k Temešváru jítí,
nemůžeme Lipu²⁵ naskrze minúti.
Temešvárska pevnosť tureckému strachu
mnoho se tu kúri vždy pušného prachu.

Temešský tento kraj Šváb náramne chváli,
podťe sem na bravy uherští masári.
Vyše sto za sedem let i devadesát
temešvársky tento Turek moci měl hrad.

Dobré jest zde bydlo Belehrad Uhrovi,
ó, by naspät' prišiel, škoda ho Turkovi.
Uhrové, Olasy, Ráci, také Nemci,
napospol bydlejí v Temešské stolici.

9. *Severínska*

Sörin zámek²⁶ hlavu byl této stolici,
jenž leží již blízko valaské hranici.
A tak sme kratičce kraju prebehali,
pamětnosti mnohé žáčkom ukázali.

Pri závirce této ještě zachovejme,
že mnohé stolice jiným sú pridané.
Tak podnes Pilišskú i také Žoltanskú
stolice uhlídaš spojenú s Pešťanskú.

---

²⁵ *Lipa* – rumunské mesto Lipova, maď. a nem. Lippa

²⁶ *Sörin* – mesto Drobeta-Turnu Severin v Rumunsku (maď. Szörényvár, predtým Szörénytornya).

Solnockú zhlta stolice Hevešská,
padla jej v pažerák i Torontaljanská.
Aradskú Bikýšska a Čongradská kryje,
Saranská Aradske oblomila šije.

Z obuv brehov Tisy Temešváru dole
od Tokaja púha rovina a pole.
Kopce však v rovinách holé se spatřují,
kterýmž²⁷ Uhre vůbec halomi říkají.

Zde komáru roje i ovada znejme,
chudí jedlo varí pri kravačím lejne.
Zde labuď, čáp, řeřáb, tús,²⁷ hrvolec²⁸ býva,
rozličného stáda množství krytín mývá.

Pocesní slamičky z sena skladá onen,
na potřebu jda neutulí se za peň.
Trstí, síti, rohož pri vodách co hory
napodiv vysoko rastú do povetrí.

---

²⁷ *tús* – drop velký

²⁸ *hrvolec* – hrvoliak, druh holuba s velkým hrvoľom

ÖSSZEFOGLALÁS

A Békés vármegyében található Szarvast Harruckern János György báró alapította újra, 1722-ben, a törökök kiűzése után. Harruckern az újonnan létrejövő város területére evangélikus szlovák telepeseket hívott, akiknek szabad vallásgyakorlatot ígért. A szarvasi szlovákok ősei több területről érkeztek, többek között Abaúj, Gömör, Pest és Zólyom vármegyékből, a város első lakosai 1722. július 23-án kötöttek letelepedési megállapodást új földesurukkal. A 18. század folyamán a település dinamikus fejlődésnek indult, és a térség meghatározó mezővárosává nőtte ki magát.

A magyarországi szlovákokról szóló szakirodalom Szarvast az alföldi szlovákok első kulturális központjaként említi. A város gyors fejlődését és a kulturális életben betöltött vezető pozícióját leginkább a településen szolgáló felvilágosult lelkészeknek köszönhette, többek között id. Markovitz Mátyásnak (1707–1762) és ifj. Tessedik Sámuelnek (1742–1820). Tessedik Sámuel vidékfejlesztő tevékenysége széles körben ismert, Markovitz Mátyásról azonban jóval kevesebbet tudhatunk. Ennek oka, hogy írásainak egy része kéziratban maradt, valamint a nyomtatásban megjelent műveit nem közölték újból.

Markovitz Mátyás a Zólyom vármegyei Dobronyán (Dobrá Niva) született. Középfokú tanulmányait Selmecbányán, Besztercebányán és Pozsonyban végezte, majd 1731 és 1733 között a Jénai Egyetem teológushallgatója volt. Egyetemi évei után rövid ideig a Podmaniczky családnál szolgált nevelőként, később Csetneken (Štítinik) lelkészként. 1734-ben választották meg lelkésznek Szarvason, a gyülekezetet 1762.

április 14-én bekövetkezett haláláig vezette, szarvasi évei alatt 1754-ben a Békési Egyházmegye esperesének is megválasztották.

Markovitznak nemcsak a kötelező lelkészi feladatait kellett ellátania, jelentős érdemei vannak a formálódó városi közösség és a gyülekezet mindennapi életének megszervezésében, valamint a közrend biztosításában. Markovitz érkezésekor még nem épült ki Szarvason a megfelelő intézményi háttérrendszer, többek között a városnak nem volt alkalmas templom- és iskolaépülete. A település fejlődését folyamatosan akadályozták a különböző járványok, valamint az 1735-ös Szegedinác Péro-féle parasztfelkelés. 1739-ben a várost pestisjárvány sújtotta, de a karantén gyors bevezetése miatt csak 15 áldozatot szedett a járvány. Markovitz lelkészi működése során végig nagy hangsúlyt fektetett az egészséges életmódra való nevelésre, többek között átdolgozta Daniel Adam z Veleoslavína gyógyászati könyvét.¹

Meg kell említenünk Markovitz egyházszerező munkásságát is. Az általa vezetett gyülekezet 1745-ben nagyobb harangot vásárolhatott, egy évvel később pedig új templomtornyot is építtetett. A szarvasiak 1759-ben kaptak engedélyt egy nagyobb templom építésére. A korszakban nem engedélyezték a protestánsoknak, hogy minőségi anyagokból építsenek templomot, ezért a Markovitz-féle templomot csak 1786-ig használták. Markovitz fiatal lelkészként célul tűzte ki, hogy jobban megismerje egyházközsége híveit. 1747-ben bevezette a hívek rendszeres látogatását, azonban a szarvasiak gyanakodva fogadták, így gyorsan felhagyott a vizitációkkal.

Markovitz időszakában Szarvasnak több természeti csapással is meg kellett küzdenie. Az időjárási szélsőségek mellett (erős szelek, hideg telek) a legnagyobb kihívást az 1748-as sáskajárás jelentette. A helyi városvezetés többnyire költséges, de hatástalan módszerekkel

---

¹ Pharmacopolium Pauperum anebo Lékařska knižička nejvíc pro chudé lidí z jisté starodávní knihy v českém jazyku z M. Daniele z Veleoslavína v starém Městě Pražském. MDXCV vytačené skrze Mařeje Markovitze v Církvi Sarvašské Evangelické nad Kerešem nehodného Slova B. Kazat. vytažená. Léta Páně 1747. sign. EOL, AGE VI. 07.

próbálkozott megfékezni az újabb természeti csapást. Lőporos puskákkal tüzeltek a sáskákra, a helyi diákok pénzjutalmat kaphattak az összegyűjtött sáskák és rovarpeték után. Markovitz a sáskajárást elbeszélő költeményében is megörökítette.

Markovitz egyik legnagyobb érdeme, hogy 1750. Mihály-napján bevezette községi és egyházi rendelkezéseit.² Rendelkezéseivel szabályozni próbálta a szarvasiak babonás viselkedését, a bábák működését; valamint betiltotta a pazarló keresztelőlakomákat, az esküvői zavarásokat és az éjszakai kocsmai mulatságokat. Elítélte a részegséget, a rontásokat és a durva kifejezések használatát. Híveit az egészséges életmódra, az oktatás fontosságára és a megfelelő szakma kiválasztására próbálta nevelni. A fegyelmi kihágások és az oktatás indokolatlan szüneteltetése miatt a későbbiekben (1760–1761) beszüntette a karácsony előtti hostitációt és a Balázs-járást is.

Markovitz sokoldalú tevékenységéhez hozzátartozik irodalmi munkássága is. Egyaránt írt egyházi, hitoktatói és népnevelői műveket, valamint alkalmi költeményeket. Rudo Brtán irodalomtörténész szerint Markovitz volt az alföldi szlovákság első szlovák és szláv öntudattal rendelkező írója. Markovitz munkái – kivéve az 1732-es *Discrimen lucis et tenebrarum, vitae atque mortis* (Különbség fény és sötétség, élet és halál között), amelyet még jénai egyetemi éveiben írt – kapcsolatban állnak Szarvassal és a város környékével. Markovitz irodalmi munkásságával hívei életminőségét kívánta fejleszteni. Munkái azonban az alföldi régió kívül is ismertté váltak.

Markovitz legrégebbi alkotása a cseh irodalmi nyelven írt *Rafael aneb nebeský tovariš v ceste* (Rafael, avagy a mennyei útítárs, feltehetőleg 1737). Az eredeti kiadvány borítóján nem szerepel szerzői

---

² *Ve jménu P. B.: Kratičká správa, porádek neb kázen Cirkvi sarvašké skrze Mateje Markovice kazatele sarvaškého predložená 1750.* Markovitz rendelkezéseinek másolata a Szarvasi Kristoffy protokollum 1734–1833 c. kéziratos könyvben maradt fenn a Szarvasi Ótemplomi Evangélikus Egyházközség Levéltárában: https://library.hungaricana.hu/hu/view/D_Szarvas_Kristoffy_Prot_Jkv_1734_1833/?p-g=0&layout=s

adat. Mossóczi Institoris Mihály könyvtárjegyzékéből tudhatjuk, hogy a mű Markovitz írása. Az ima- és énekeskönyv egy rendkívül szűk olvasói rétegnek íródott: olyan emberek számára, akik útra keltek és távol vannak családjuktól és egyházközségüktől. A kiadvány nem túl terjedelmes, összesen hat imát és három éneket tartalmaz, amelyek különböző időszakokhoz kötődtek (reggel és este, útra kelés előtt és hazatérés után).

A türelmi rendelet kibocsátásáig a protestáns egyházi irodalomban gyakori, hogy a szerzői adatokat nem tüntették fel a kiadványokon, erről tanúskodik a *Jelen dychtící po tekutých vodách aneb svatý Otčenáš* (Mint Szarvas hús forrás után, avagy a Szent Miatyánk) c. énekeskönyv is. Markovitz a címlapon és az előszóban kriptonima formájában utal nevére: „*Milého Mého Krista Pána Služebník*“ (Kedves Krisztus Uram szolgálója) és „*M.M.P.K.S. Roku Páně 1746 dne 22. dubna*“ (Markovitz Mátyás Krisztus Urunk szolgálója. Az Úr 1746. évében. április 22. napján) változatokban. A kiadvány rendkívül gazdag bibliai képekben és motívumokban, Markovitz címválasztásában is a protestánsok körében népszerű 42. zsoltár kezdősorát használta fel. A címválasztással Szarvas városára is utal. A szarvas alakja a helyi egyházközség számára a keresztény jámborság ideálját szimbolizálja. További helytörténeti párhuzam, hogy a Szarvasra érkező szlovákok egy szarvaslegelőn telepedtek le. Meg kellett küzdeniük a vízhiánnyal, a sűrű fűvel és a cserjés növényzettel. A szarvasiaknak az új lakóhelyükön azonban nemcsak a földet kellett megművelniük, ugyanolyan erőfeszítéssel kellett dolgozniuk lelkük építéséért és bűnös természetük megzabolozásért. A kiadvány előszavában Markovitz kiemeli, hogy a keresztény ember életében az imádkozás komoly jelentéssel bír. Az ima nemcsak azt a célt szolgálja, hogy a hívek hálát adjanak Isten adományaiért, hanem törekedniük kell arra is, hogy baráti beszélgetést folytassanak az Úrral. A kiadvány központi eleme a Miatyánk alapimádság értelmezése. Markovitz nyolc önálló imádságot írt a Miatyánk alapján. Az első imádságot a Miatyánk bevezető részének szenteli, a további hét imádságban a Miatyánk különböző kéréseit dolgozza fel.

Az imádságos gyűjtemény elsődleges célja, hogy Markovitz rávegye a szarvasiakat a rendszeres imádkozásra, amelynek része a reggeli és az esti imádság is. Művében további imádságokat is közöl, amelyek a keresztény élet egyéb eseményeihez köthetőek (harangozás, fohász-kodás a gyógyulásért, hitvallás, halotti búcsúztató).

A *Řvání jelenovo anebo písničky některé z osmerýho blahoslavenství* (Szarvasbögés, avagy néhány dal a nyolc bodogságról, 1747) c. énekgyűjteményben Markovitz megint kriptónimát használ. A címlapon a „M. M. P. K. S.“ rövidítés olvasható. Az énekek Markovitz saját szerzeményei. A gyűjteményben szereplő nyolc ének a Hegyi beszéd tanítását dolgozza fel Máté evangéliuma szerint (Máté 5–7). Amellett, hogy Markovitz közérthető módon ismerteti Jézus tanítását, költői tehetségét is kamatoztathatja. Az utolsó ének szövegébe elhelyezte fia nevét, a „IOHANNES MARKOVYCZ“ személynév a strófák utolsó betűiből olvasható össze. Hasonló módon járt el gyűjtemény mellékletében is (Přídavok), azonban a melléklet első versében szereplő „N.S.K.Y“ alakot nem sikerült megfejtenünk. Az énekgyűjtemény melléklete két reggeli és esti ájtatossággal kapcsolatos éneket tartalmaz, továbbá hat éneket különböző témakörben (Isten oltalma, halandóság, a földi élet vége, jobb élet iránti vágyakozás, felkészülés a halálra, búcsú a halottól) és további négy, a korszakban terjedő irányzatra reflektáló éneket (ateizmus, politeizmus, judaizmus és naturalizmus).

Markovitz legnépszerűbb ének- és imagyűjteménye az 1756-ban megjelent *Sloup ohnivý křesťanské Izraelity na cestách zprovázející* (Tűzoszlop, amely a keresztény izraelitákat kíséri útjaik során). Markovitz a felsőbb evangélikus egyházi vezetés kérésére jelentette meg énekeskönyvét. Az előszó szerint egyéb elfoglaltsága, testi fáradtsága, szellemi hiányosságai és tapasztalatlansága miatt csupán korábbi, ismert énekekből és imákból készített válogatást. A kiadvány kevésbé liturgikus, inkább alkalmi jellegű. Három funkciót tölt be: egyrészt bibliai olvasmány, másrészt énekes- és imakönyv. Markovitz az énekeket három témakörbe sorolta: 1. Az utazó emberek énekei (reggeli és esti énekek); 2. Különféle énekek (1. Amikor az ember saját házából indul

el, 2. Az út során megálló emberek); a 3. csoporthoz a hazatérés utáni énekek tartoznak. Az első és második témakörben két saját éneket is megjelentetett. Markovitz énekeskönyvének népszerűségét az a tény is bizonyítja, hogy 1900-ig összesen ötször adták ki újból.

Az egyházi ének műfajához közel áll két verses költeménye, amelyek az alkalmi jellegű epika stílusjegyeit hordozzák, műfaji szempontok alapján alkalmi versként jellemezhetőek, mivel a korszak aktuális eseményeivel és témáival vannak kapcsolatban.

Az első alkalmi költeménye az 1749-es *Píseň truchlivá o kobylkách, které L. P. 1748. do Uheř přiletely, skrze Mateje Markovice složená a s modlitbou vytištěná* (Gyászenek a sáskákról, amelyek az Úr 1748. évében Magyarhonba repültek, Markovitz Mátyás által összeállítva és egy mellé tett imádsággal együtt nyomtatva). Markovitz gyászenekéhez dallamot is közöl: *Proč ten svet bojuje* (Tranoscius 640-es ének). A szöveg zenei jellegére utal a címválasztás is (Píseň truchlivá / Gyászenek). A mű tartalma alapján megállapítható, hogy Markovitz próbálta nevelni kortársait. A szokatlan természeti jelenséget úgy akarta ábrázolni, hogy minél több ismeretet adjon át a mű befogadóinak, a legérthetőbb megfogalmazásban. Markovitz részletesen leírja a sáskák felépítését. A természeti csapást Markovitz összehasonlítja a nyolcadik egyiptomi csapással (Exodus 10, 1–20). Markovitz a szarvasi sáskajárásra az Úr büntetéseként vagy fenyegetéseként tekint. A kiadvány végén szereplő sáskák elleni imádságnak stratégiai funkciója van. Tanácsot ad, hogy miként győzhető le a természetfeletti erő által érkezett veszedelmes és erős ellenség. Markovitz az Isten előtti jámborságra és a bűnbánatra buzdítja híveit. Bűneik megbocsátásával megválthatják magukat és ezzel együtt hazájukat is.

Markovitz másik alkalmi költeménye a *Píseň o chvále stavu sedláckého, z německého v slovenskou řeč uvedená, i také porožšírená* (A parasztság állapotát dicsőítő ének, németről szlovák nyelvre fordítva és kiegészítve, 1752), amely a „*Psal Jistý Adamův Potomek*“ (Fordította Ádám egyik bizonyos utóda) kriptonimával fejeződik be. Mossóczi Institoris Mihály azonosította Markovitz írásaként. Ahogyan a cím-

lapon is szerepel, egy német költemény szabad fordításáról van szó, amelyhez Markovitz dallamot is megadott (*Slovo hromu si věčnosti*, Tranoscius 681-es ének). Markovitz foglalkozik a parasztság kedvezőtlen társadalmi helyzetével, összeveti a különböző társadalmi rétegek kialakulását Ádám és Éva történetével. Markovitz kiemeli a parasztság szorgalmát és társadalmi hasznosságát. Az irodalomtörténeti munkákban gyakorta kiemelik a vers társadalompolitikai összefüggéseit, azonban nem feledkezhetünk meg arról a tényről, hogy vallásos költeményről van szó. Markovitz az Isten által teremtett világ rendjét emeli ki, amelyben biztos helye van a parasztnak, akik folytathatják Ádám és Éva földművelő munkáját. A szöveg vallásos jellegét az is bizonyítja, hogy a szerző áldást kér Mária Terézia királynőre, minden világi és katonai hatóságra, a parasztokra és az ország minden más lakójára is.

Markovitz igyekezett megfelelő hitoktatását biztosítani a szarvasi gyermekeknek. Az evangélikus egyház legfontosabb tanításait a *Ruční katechismusában* (Kézi katekizmus) foglalta össze. Markovitz káté formájában dolgozza fel a hit főbb tételeit. Mnemotechnikai segítségként a kezujjakat használja. Módszerével a képzetlenebb vidéki fiatalság is könnyebb úton elsajátíthatta az egyház tanításait. Markovitz módszerének lényege, hogy a kéz a könyvet helyettesíti, az ujjak az egyes oldalakat, az ujj különböző részei pedig a verseket, a szavakat és a betűket. Markovitz szokatlan módszertanát a katekizmus előszavában fejti ki részletesebben. Egy ókori görög történet szerint a korinthuszi Timathes festő nem tudta eldönteni, hogy hogyan ábrázoljon egy óriást teljes alakjában, ezért csak az ujját festette meg, hiszen az ujj méretéből is elképzelhető, hogy milyen lehetett az óriás egész alakja. A fenti történet is jól illusztrálja, hogy Markovitz rendkívül jártas volt az antik kultúrában, több művében is hivatkozik ókori szerzőkre.

Markovitz a legfontosabb biblikus történeteket verses formában dolgozta fel a *Historia cirkevni Starého i Nového zákona* (Ó- és Újszövetség és egyháztörténet) című művében. A mű csak Markovitz halála után jelent meg, 1765-ben, Ondrej Škultéty gondozásában.

A kiadvány első része áttekintést nyújt az összegyűjtött bibliatörténetekről, a második rész a legfontosabb egyháztörténeti eseményeket dolgozza fel, a keresztények római üldöztetésétől egészen Luther Márton működéséig és más keresztény mozgalmak bemutatásáig.

Szintén Škultýty gondozásában jelent meg a *Duchovní zrcadlo ženského pohlaví z Písem svatých představené* (A női nem lelki tükré a Szentírásból bemutatva) valószínűleg 1783-ban, Pozsonyban. Markovitz versei az epigrammatikus líra jegyeit hordozzák. A Szentírás könyvei alapján összesen hatvanhárom nőalakot gyűjtött össze. Markovitz elsődleges célja, hogy bemutassa a korszak ideális keresztény nőképét. Habár művét elsősorban a nőknek ajánlotta, befolyásolni akarta más célcsoportok – fiatal férfiak, szülők, katonák – erkölcsi hozzáállását is.

Az irodalomtörténeti szintézisekben a *Paraszttság állapotát dicsőítő ének* mellett Markovitz versebe szedett történelmét és földrajzát tekintik felvilágosult alkotásnak, amelyeket a népiskolák számára írt. A verses forma ebben az esetben nem szolgál ki művészi célokat, a rímes forma kizárólag mnemotechnikai eszköz, amely segít a tananyag elsajátításában. A *Kratičká historia království uherského* (A Magyar Királyság rövid története, 1745) tanversben végigveszi a magyar történelem legfontosabb eseményeit, a hunok érkezése előtti időszaktól egészen Mária Terézia uralkodásáig. Hasonló módon állította össze a *Vypsání stolic království uherského ve verších* (A Magyar Királyság vármegyéinek összeírása versben, 1745) című költeményét. Markovitz verses történelmében és földrajzában több személyes utalást is elhelyez. Történelmi munkájában megjegyzi, hogy abban az évben született, amikor a rácok megtámadták Kecskemétet. Földrajzában Zólyom vármegye ismertetésénél megemlíti szülőfaluját, Dobronyát és a Békés vármegyei résznél szarvasi lakhelyét.

A szlovák irodalomtörténet kezdetben negatívan értékelte Markovitz költészetét, rímtechnikáját kezdetlegesnek találták. Fontos megjegyeznünk, hogy az irodalomtörténészek első generációi (Bohuslav Tablic, Jaroslav Vlček) nem ismerhették Markovitz teljes életművét.

Először Štefan Krčmery értékelte pozitívan Markovitz költészetét (1967). Műveit azóta is rendszeresen említik a szlovák kézikönyvekben és irodalomtörténetekben, azonban munkásságát nem ismerik a maga komplexitásában, szövegei nehezen elérhetőek, így kevés kutatónak lehetett valódi olvasmányélménye. Markovitz munkássága a maga műfaji és tematikai sokszínűsége miatt arról tanúskodik, hogy egy nagyon sokoldalú és tájékozott szerzővel állunk szemben. Életműve mindenképpen figyelmet érdemel a szakmai és a szélesebb nyilvánosság körében.

